

SÕDUR

№ 14/15

Laupäeval, 13. aprillil 1929.

XI aastakäik.

III diviis Vabadussõjas.

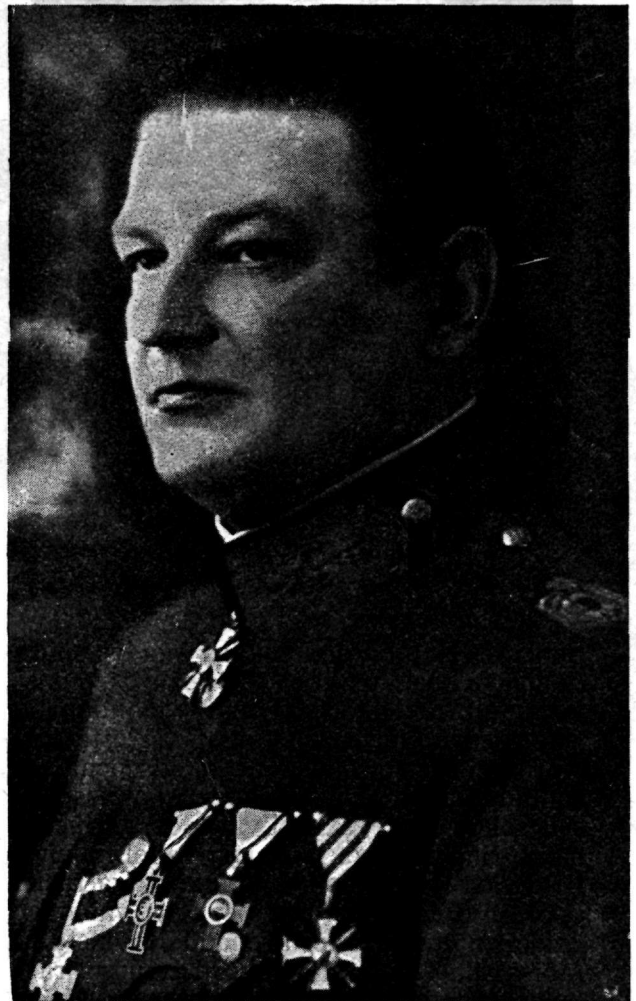
N. Reek.

27. märtsil 1919. a. Ülemjuhataja päevakäsuga Nr. 111 moodustati meie lõuna rindel III diviisi, mille koosseisu määrati: 3. ja 6. jalaväe polk, Pärnu Kaitsepataljon, mida hiljem vormeeriti ümber 9. polguks ja 2. ratsa polk, mis sel ajal veel ei olnud täielikult lõpetanud oma vormeerimist. Ühes sellega nimetati ümber Haapsalu tagavara pataljon 3. diviisi tagavara pataljoniks. Diviisi staabile pani aluse 2. brigaadi staap, mis asus Viljandis. Brigaadi ülemaks sel korral oli al.-polkovnik P. K a n n. Diviisi ülemaks nimetati kindral-major E. P ö d d e r ja staabi ülemaks nende ridade kirjutaja, kes mõni nädal varem oli rügemendi pealt nimetatud 1. diviisi staabi ülemaks. Tolleaegne brigaadi ülem al.-polkovnik P. Kann nimetati ümber diviisi ülema abiks.

Üldtunnustatud tõeks on, et juhi kunst peitub selles, et õigel ajal õiget eesmärki ära näidata ja täitjatele üldjoontes ära määrata see tee, mida käies eesmärki saavutada. Teiseks tõekspidamiseks sõjakunsti alal on: et juhtida — on tarvis näha ette, on tarvis sündmusi ette aimata lugedes välja nende arengut poliitilise ja sõjalise olukorra kõige väiksematest tundemärkidest.

III diviisi loomisega, eriti aga III diviisi juhatuse loomisega teostusid kõige selgemalt mõlemad ülaltoodud põhimõtted. Meie Ülemjuhataja hinnates üldpoliitilist ja sõjalist olukorda, nägi ette sündmuste kerkimist, milledest ei oleks saadud üle ilma uue suure iseseisva operatiiv üksuse. Seda huvitavam on seda ettenägemist aga siinkohal äramärkida, sest Ülemjuhatause samm ja ettenägemine ei leidnud kõigilt pooldamist (huvitavaid materjale selle kohta võib leida arhiividest). Misugune oli siin see üldolukord, mis tungivalt nõudis uue üksuse loomist? Vaenlase juhatuse ei tahtnud leppida Eesti territooriumi kaotamisega ja otsustas asuda üldisele pealetungile. Veebruari ja mär-

si kuu sündmused näitasid, et vaenlase löögid on suunitud Petseri ja Võru

Kindral N. Reek

Praegune II diviisi ülem.

III diviisi staabi ülem Vabadussõjas.

peale. Märtsi kuu keskel Petseri suunas tekkis meil kriitiline seisukord, nimelt langes vaenlase kätte Vašina-Gora ja meie

tõmbasime omad väed Piusa jõeale, kaotades Petseri. Et Petserit tagasi võtta, suurendati meie vägede arvu selles suunas. 16. märtsist peale hakkas vaenlane suruma ka Volmari poolt ja tõrus meie osad välja Heinastest ja

Kindral E. Põdder
III diviisi ülem Vabadussõjas.

Salatsist. Võru suunas sündis pööre vaenlase kasuks pärast 21. veebruari, misjärgi tuli meil ka siin alata taandumist. Vaenlase kõvat survet oli näha ette just Võru suunas, kus vastane tungis peale, et sundida taandumisele meie osi, missugused seisis rindega Pihkva poole. Ühesõnaga, rindel Valga ja Peipsi vahel kujunes III diviisi loomise silmapilguks väga raske operatiiv olukord. Ühes sellega vaenlane hakkas näitama tahet arendada löökisid ka Mõisaküla suunas. Olukord muutus raskeks. Ülemjuhatajale oli selge, et II diviisi juhatusel oli raske kooskõlastada tegevust sarnasel laial rindel ja mitmes suunas, opereerides sellejuures vaenlase pea-aegu kahekordse ülekaalu vastu. Operatiiv-strateegiline olukord ja ka loodus iseendast, maastiku ja teedevõrgu näol, nõudsid kaht operatiiv juhatust: ühte, mis opereeriks Peipsi ja Võrtsjärve vahel;

teist, mis opereeriks Pärnu lahe ja Võrtsjärve vahel otse lõuna suunas. Kuid siinkohal peab veel pidama silmas asjaolu, et Vabadussõja kestel diviisi juhatuse peal lasus mitte ainult operatiiv tegevuse juhtimine vaid ka suured puht kohalikud administratiiv kohustused. Meie Vabadussõjaaegne diviisi ei olnud mitte Vene diviisi: diviisi ülema administratiiv kohustused ulatasid isegi kaugemale Vene korpu-se ülema kohustustest ja kui nüüd võtta veel laia diviisi tegevuse maa-ala, s. o. tervet Lõuna Eestit, siis on selge, et ka puht administratiiv alal käisid need kohustused II diviisile ülejoü. Need olid umbes seletused üldolukorra kohta, mida Ülemjuhataja ühel õhtul omas kabinetis varsti pärast oma päevakäsu Nr. 111 väljaandmist tema juurde ilmunud uuele diviisi- ja staabi ülemale andis. Selle operatiiv olukorra kõrval omal rindel arenes veel Latvijas uus poliitiline olukord, millest meie Ülemjuhataja oli informeeritud meie sõjaväe esitaja kaudu Latvijas. Nimelt loodi Kuuramaal aasta algul von der Goltzi juhatusel Balti Landeswehri osad. Nende kõrval organiseeriti ka Läti vabatahtlikke, missugused aga von der Goltzi juhatuse alla pidid pänduma.

Märtsi keskel vallutasid need Goltzi osad Miitavi. Juba sel ajal oli vahekord Saksa sõjalise võimu ja Läti Ajutise valitsuse vahel omandanud terava kuju. Ulmanis kindral Goltzi politikat ei toetanud. Goltz pidas Läti valitsust oma vaenlaseks ja ootas ainult parajat silmapilku tema kõrvaldamiseks. Sellejuures puudus aga Ulmanise valitsusel enese toetuseks reaalne jõud. Puht Läti osad olid alles nõrgad. Läti soost kodanikkude sunnimobilisatsioon oli kindral Goltzi poolt keelatud ära. Meie aga tunnistasime Ulmanise valitsust ja aitasime omalt poolt kaasa Põhja ja Latvija kodanikkudele organiseerida Läti sõjaväe osi, missugused ka tunnistasid ainult Ulmanise valitsust. Loomulik, et sarnane poliitiline olukord ei annud roosilisi väljavaateid. Kõige teravamad ja kõige käreamad konfliktid olid kujunemas. Nende ulatus võis väga suur olla. Siit selge, et tarbekorral uues ähvardavas suunas oli tarvis iseseisvat operatiiv üksust. Peab kõige suuremat au andma meie Ülemjuhataja kaugenägelusele, sest mis oleks meil juhtunud von der Goltzi edasi marssimisel põhja poole, kui oleks puudunud III diviis ühes iseseisva juhatusega.

Sarnane oli siis üldpoliitiline ja operatiiv olukord, mis sünnitas ja milles sündis III diviis.

Kindral J. Unt

Praegune III diviisi ülem.

III diviis algas iseseisvat elu 4. aprillil kell 0200. Nende ridade kirjutaja ilmus kohale 14. aprillil ja diviisi ülem 16. aprillil. Sellel silmapilgul uue diviisi koosseisu kuuluvad osad asusid üldjoonel: Pärnu Kaitsepataljon — Ikla — Tuuliku — Radsin — Talze; 6. polk — Paaleni — Lepe — Henseli; 3. polk — Sallenek — Olin — Gailit — Koiküla; 2. ratsa polk — Viljandis.

Diviisi juhatuse kohale ilmumisel esimeseks mureks peale staabi vormeerimist oli: luua kontakt väeosadega ja tutvuneda neis valitseva olukorraga. Siin selgus, et olukord mõnes osas polnud kaugeltki hea ja tekitas muret.

Kuni 25. aprillini oli diviisi rindel luure tegevus ja vähemad kokkupõrked, mis rindel muudatusi esile ei toonud. 25. aprillil kell 0600 algas vaenlane pealetungi Ruhja suunas. Diviisi juhatuse ette-

aimdused osutusid põhjendatuiks — meie kaotasime Ruhja ja sellega oli läbilõigatud Valga — Mõisa küla raudtee. See oli noorele diviisile ränk hoop. Samal päeval diviisi pahemal tiiival, 3. polgu rindel, Stakelni suunas oli meil veel kohalik edu. 26. aprillil jätkas vaenlane pealetungi nii Ruhja kui ka Stakelni—Valga maantee suunas. Viimases suunas hakkas tema tõrjuma 3. polgu II-st pataljoni, ähvardades Valka. Diviisi seisukord muutus raskeks. 27. aprilli peale oli antud diviisi osadele käsk minna vastu pealetungile, et võtta tagasi oma vanu seisukohti. III diviisi osade vastu pealetungile vastas vaenlane ka pealetungiga. Pärnu Kaitsepataljoni ja 3. polgu rindel oli veel

Kolonel H. Kauler

Praegune III diviisi staabi ülem.

edu ja saime omad endised seisukohad tagasi. Kuid 6. polgu rindel olukord muutus aga päris kriitiliseks. Vaenlane jõudis siin veelgi edasi, ähvardades Valka Ruhja poolt. Diviisi varud olid kõik otsas. 28. ja 29. aprill olid rasked päevad diviisi juhatusele. 30. aprilliks jõudsid kohale diviisi toetuseks soomusrongide osad ja tervel diviisi rindel asuti vastu pealetungi-

le. 1. maiks jõudsid diviisi osad oma vanadele seisukohtadele uuesti välja. Vahepeal samadel päevadel kui III diviis elas läbi kriitilisi silmapilke, II diviis elas üle veelgi kriitilisemaid. Nimelt 7. aprillil alganud vaenlase pealetung kõvendatud jõududega arenes 21. aprilliks Võru suunas välja Vastse-Nursi-Kariste liinile, ähvardades meie Petseri grupi seljatagust. Nende sündmuste võrdluses on nüüd selgesti näha, kuivõrt tarvilik oli uue üksuse loomine ja on ka selge kuivõrt ta loomine oli õigeaegne. 9. mail teeb Pärnu Kaitsepataljon katset ühes laevastikuga vallutada Heinastet, mis aga ei õnnestu.

16. mail saabus Ülemjuhataja direktiiv, milles oli öeldud: „III diviisile teen ülesandeks soomurongide toetusel pealetungida Pihkva, Marienburgi ja Volmari sihis“. Selle direktiivi täitmisele diviis asus vastavate käskude põhjal 16. mail kell 0300. Kuni 24. maini arenes meie tegevus väga visalt. 24. maist alates võtab meie pealetung hoogu. Vaenlast samm-sammult tagasi tõrjudes jõuame meie edasi, saades rikkalikku sõjasaaki ja vange. Selle päeva suuremaks saavutuseks oli Stakelni vallutamine kapten Triiki juhatusel oleva grupi poolt, mis koosnes 3. polgu III pataljonist, soomusauto „Estoniast“ ja soomusrongide 60-ne mehelisest salgast.

Samal päeval sunnib juba diviisi juhatus rügemendi ülemaid kiiremaks ja hoogsamaks pealetungiks. 25. mail jälle pikk samm edasi, kusjuures langevad meie kätte Heinaste ja Salatsi ning Puikelni ja Lapieri jaamad. 26. mail kell 1700 6. polgu osad marsivad Volmarisse. Sellel päeval diviisi juhatus Ülemjuhataja käsu Nr. 236 põhjal annab polkudele korralduse võetud seisukohtadel jääda seisma ja asuda nende kindlustamisele, kusjuures need seisukohad pidid moodustama meie eellini. Meie põhiliiniks pidi saama Salatsi ja Säde jõgede, Tiroli soo, Stakelni jaama, Wiedzemhofi ja Neuhofi liin. 28. ja 29. päeva jooksul 3. polgu osad jätkasid veel edasilikumist ja vallutasid Smilteni alevi, saades saaki. Selle pealetungi kestvusel 24. kuni 29. maini diviisi kaotused olid: langenuid — 1 ohvitser ja 11 sõdurit, haavatuid — 2 ohvitseri ja 60 sõdurit. Vange oli vaenlaselt võetud 543. 24. maist II diviisi rindel hakkas arenema operatsioon kahes suunas: üks operatsioon Pihkva vallutamiseks ja teine Marienburgi-Jakobstadi suunas. Viimast

III diviis pidi toetama Ülemjuhataja direktiivi põhjal, mis oli antud 2. VI. kell 0035, osa oma jõududega.

Juba varem III diviisi juhatus nihutas Võnnu suunas ette Läti 2. Võnnu polgu, mis oli vormeeritud meie kaasabil ja toetusel. Nimetatud polk marssis sisse 30. mail Võnnu linna. Ülemjuhataja direktiivi täitmiseks (II diviisi toetuse suhtes) määras diviisi juhatus 3. ja 6. jal. polgu ühes välipatareidega nr. nr. 1, 3, 4 ja 6, missugused asusid sel ajal Ticklein — Volmar — Smilten — Mehrhofi piirkonnas. Selle grupi ülesandeks oli liikuda Kreuzburgi suunas ja teda vallutada, asetades sinna meile sõbralikke lätlasi. Selle grupi liikumisest arenes välja nõndanimetatud „Sõda Landeswehriga“, mille tähtsam moment — Lemsalu — Võnnu — Ronneburgi lahing on juba varem kirjeldatud. Pärast Võnnu lahingut III diviisi osad jätkasid Landeswehri tagaajamist ja jõudsid 28. juunil Riia alla välja. 29. juunil andis diviisi juhatus käsu 30. juunil kell 1200 alata üldist pealetungi Riia vallutamiseks, mille täitmiseks diviisi parem tiib algas pealetungi esimesena. 1. juulil selgus, et Riia vallutamise operatsioon lätlaste missiooni soovil pannakse seisma ja 3. juulil kell 0300 saigi nende ridade kirjutaja poolt vaherahu allakirjutatud. 5. juulil tuli uus direktiiv III diviisile, millega III diviisi osi kästi tagasi tõmmata pärast vaherahu tingimiste täitmist meie strateegilisele kaitseliinile, nimelt Salatsi ja Säde jõgede, Stakelni jaama, Wiedzemhofi, Adseli, Neuhofi liinile.

7. juulil hakkab järk-järgult diviisi osade ümberpaigutamine ja tagasitõmbamine. 26. juulil saab III diviis uue ülesande, nimelt Põhja Latvi ja kaitsmise Ostrovi suunas. Nüüd muutub ka täielikult diviisi koosseis: endistest üksustest jääb temale järele ainult 3. jal. polk; tulevad asemele: 1. ratsa polk, 2. ratsa polk, 2. jal. polk ja 8. jal. polk. Diviisi tegevuse tähtsamaks momendiks selles raioonis on nõndanimetatud Põtalovi-Ostrovi operatsioon, mille alguseks tuleb lugeda 28. oktoobrit. Sellel ajal, kus operatsioon ettevõeti, käisid Petrogradi all vihased võitlused. Vaenlane oli koondanud sinna kõik oma varud. Põtalovi operatsiooni eesmärgiks oli: võita kätte omale paremaid seisukohti, vallutades selleks Põtalovi raudtee sõlm ja, kui võimalik, tungida sealt edasi. Pealetung algas 29. oktoobril ja arenes hästi. 30. oktoobril vallutati Marienhausen. Kuid vaenlane tõi

varsti terve diviisi abiks juurde ja 4. novembriks jäi meie edasiliikumine seisma. Seisangu põhjuseks oli eestkätt asjaolu, et diviisi pealetungi grupp ei saanud toetust põhja poolt ja teiseks, et meie soomusrongid ei pääsenud üle lõhutud Kuprovo silla. Juba 4. novembril vaenlane ise võttis ette vastupealetungi. 7. novembril tõmbusime vanale positsioonile tagasi. Põtalovi operatsiooniga saadi kätte ainult osa sellest, mis taheti. Üldiselt aga oli nimetatud operatsioon suu-

reks toetuseks üldseisukorrale, kergendades kriitilist momenti Petrogradi värvate all.

15. novembril andis III diviisi rinde lätlastele üle. Pärast seda diviisi osad tõmbusid Valga-Marienburgi raiooni varru, kust neid hakati koondama Viru rindele. Viru rindel diviis sai kaitseks lõigu: Peipsi järvest (Lohusuust) kuni Väaska küalani.

See on lühidalt III diviisi tegevuse käik meie Vabadussõjas.

Henri Manuel, Paris.

Moment matusetalitusest. — Keskel Prantsuse vabariigi president Doumergue.

Muljeid marssal F. Foch'i matusest.

P. Lill.

Jõudsin Pariisi matuse päeva varahommikul, umbes kella 7 paiku. Matuseteenistus Notre-Dame'i peakirikus pidi algama kell 9 ja hiljem võis leinarong sealt Invaliidide Palee juure jõuda mitte varem kui kella 12-ks. Kuid läbi leinalippudes tänavate vaksalist saatkonda sõites, nägin, et Concorde'i platsil ja Avenue des Champs Elysées'l rahvas hulgana juba ootamas oli. Seisti ja oodati täielikus vaikuses, mis mõjus seda enam, et Prantsuse rahvas oma iseloomult muidu ikka nii elav on. Esimene mulje oli, et kogu Prantsuse pealinn on tõesti sügavamas leinas, et marssal Foch'i surm on Prantsuse rahva südamele tõesti valusamaks kaotuseks.

Kuid selle meieaja suurima väejuhi surm ei puudutanud valusalt mitte üksi prantslasi. Saatsid ju pea kõik riigid

spontaanselt välja omad esindajad ja eridelegatsioonid, et avaldada lahkunule oma sügavat lugupidamist ja saata teda tema viimasel teekonnal kuni surematute puhkepaigani. Eesti kaitseväge delegatsioon, mille juhatajaks minul sellel mõjuval tseremoniil au oli olla, koosnes kõikidest meie Prantsusmaal viibivatest ohvitseridest. Meie riigivanemat ja vabariigi valitsust esindas saadik K. R. Pusta.

Peale leinajumalateenistuse, mis kestis umbes tund aega, hakkas matuserong Notre-Dame'i juurest aeglaselt liikuma Invaliidide Palee poole. Tänavatel põlesid musta looriga kaetud laternad ja mõlemal pool teed seisis tuhandeid ja tuhandeid inimesi. Neist mustasid ka kõikide ligiduses olevate majade aknad, palkonid ja isegi katused; Tuileries pargis ja Ave-

Marssal F. Foch'i matuserong Pariisis 27. märtsil.

H. Manuel, Paris.

Matusest võttis osa Eesti delegatsioon kindral P. Lilliga eesotsas.

nue des Champs Elysées'l olid paljud ro-
ninud üles puude otsa. Ja need tuhanded
ja jällegi tuhanded polnud seal väljas mit-
te lihtsa uudishimu pärast. Nende kurb
ja tõsine ilme andis selgemat tunnistust
sellest, et nad sinna tulnud olid andma
veel kord ülimat au sellele, keda nad kõik
nii üksmeelselt armastanud. Puusärk oli
juba kaugel, kuid ikka seisis nad veel
paljastatud peadega, liikumatult ja süga-
vas vaikuses... Kuulsin ühte rongikäi-
gus meie läheduses sammuvat preestrit
ütlevat: „Siin väljendub kogu Prantsuse
rahva süda.“

Invaliidide Palee ees defileerisid suur-
tiki alusele asetatud ja rahvusliku lipuga
kaetud marssali puusärgist mööda kõik
Pariisis ja Pariisi ümbruses asuvad väe-
osad ja sõjakoolid, samuti ka demobili-
seeritud sõdurite organisatsioonid oma
lugematute lippudega. Eriliselt mõjuv oli
silmapilk, kus kanti mööda sõjaaegsete
rügementide lippe, nendega veel viimast
korda saluteerides suure juhi põrmule.

Peale matusetseremonii lõppu tegin
visiidi proua Foch'ile, kes oli väga liigu-
tatud Eesti kaitsväe poolt marssalile
ülesnäidatud auavaldustest.

27-dal olid kõikide delegatsioonide ju-
hatajad palutud einele Sõjaminister Pain-
levé juure, kes ka omalt poolt nendele
isiklikult ja nende poolt esindatud sõja-
vägedele sügavamalt tänu avaldas.

Samal päeval käisin ühes saadik Pus-
ta'ga ka kindral Weygand'i juures. Kind-
ral oli kurva sündmuse järelduusel väga
rõhutatud meeleolus. Muutus aga kohe
palju elavamaks, kui hakkas meelega tule-
tama möödunud aegu, kus ta veel tegut-
ses marssali lähema kaastöölisena, olles
tema staabi ülemaks. Ütles, et tema iga
tähtsama sammu juures nüüdki veel alati
mõtlevat, kas oleks sellega marssal Foch
rahul või mitte. Eriliselt elava pildi maa-
lis kindral Weygand meile vaherahu lä-
birääkimiste algusest.

Enne Pariisist väljasõitu käisin ka
isiklikult ära sellel mälestusrikkal kohal.
Compiègne'i metsas, kus, kaugel ajakir-
janikkude silmade ja kõrvade eest, võit-
leajate poolte esindajad esmakordselt kok-
ku said. Jäädava mälestusena on sinna
nüüd asetatud see marssal Fochi vagun,
milles sündis vaherahu allakirjutamine.
Ja see koht on prantslastele saanud tõsi-
seks palverändamise kohaks.

Pea eriliselt veel alla kriipsutama, et
ma Prantsuse Sõjaministeeriumi poolt
kõige lahkema vastuvõtu osaliseks sain.
Kogu minu Pariisis viibimise ajaks oli
minu käsutusse määratud sideohvitser,
kes minu sissesõiduks kõige eest juba
hoolitsenud oli. Teisest küljest oli ka
meie saatkond minule reserveerinud tar-
vilised ruumid, kus peatusin jne.

Marssal F. Foch'i leinaaktus Ohvitseride Keskkogu kasiinos

Tallinnas, 26. märtsil 1929.

Koos kõik Tallinna garnisoni vanemad ohvitserid, kindralid — umbes 200 inimest. Auvõrastena viibivad aktusel sõjaminister J u h k a m, välisminister J. L a t t i k, endine ülemjuhataja kindral L a i d o n e r ja prantsuse saadik minister V. L. J a u n e z.

...Härrad ministrid, härrad kindralid, härrad ohvitserid!

Täna, kus Prantsuse rahvasatab sügavas leinas oma suuremat marssalli ja kodanikku, oleme siia kogunud ka meie, et avaldada viimast lugupidamist mehele, kellele võlgneb väga palju

Aktusel Ohvitseride Keskkogu kasiinos 26. III 1929.

Keset saali — ees kadunud marssal Fochi pilt, mille raam mässitud prantsuse ja Eesti lippudesse. Pilti ümbritsevad valged hortensiad. Sõjaminister hr. J u h k a m astub kõnetooli ja pöörab kuulajate poole järgmiste sõnadega:

ka Eesti. Keda ei ole mitte süütanud Prantsuse ajaloo ja kirjanduse need leheküljed, mis kõnelevad sellest, kuidas seal Euroopa vabadus välja taoti ja kuidas see hiljem levines üle terve haritud inimkonna? Marssal Foch'i viimane puhkepaik võis olla ainult tema suure eelkäija

Napoleoni kõrval, ja et XIX ning XX sajangute suuremad sõdurid puhkavad kõrvuti, selles on oma sügav mõte.

Kadunud marssal armastas palavalt ja teenis oma rahvast terve eluaja. Ta oli teinud palju juba enne Maailmasõda. Maailmasõja päevil aga, ajal, kus meie endid ise kaitseda ei saanud, kus meid rõhus raske okupatsioon, mäletame väga hästi, et kuulatasime hinge kinnipidades, mis sünnib Marne ääres ja Flandria legendikutel. On ilmne, et hiigla heitlus seal vabastas ka meid. Aga prantsuse rahvas ja marssal Foch ei jätnud meid üksi ka hiljem, meie Vabadussõja päevil.

Marssal Fochi surmaga on lõpetatud Prantsuse ajaloo üks heroilisematest lehekülgedest. (Kõik tõusevad püsti.)

Kadunud marssal ei olnud aga mitte ainult suur vägede juht, vaid ka Prantsuse uuema sõjateaduse looja ja rajaja — hiilgav professor ja Kõrgema Sõjakooli ülem. Ka meie ohvitseridest on mitmed oma sõjaväelise hariduse saanud seal. Loodame seda teed käia ka tulevikus. Nii kuulus Prantsuse suur sõdur nende väheste hulka, kes enda kohta oleksid võinud öelda: „Non omnis moriar — ma ei sure täiesti“, sest palju jääb temast järgi ja on ulatanud juba kaugesse Põhja. Mälestus sellest, keda täna maetakse, jääb püsima ka meie juures jäädavalt.“

Järgmisena võtab sõna endine vägede ülemjuhataja kindral J. Laidoner, kes soojades sõnades väljendas kokkuvõttes mõtteid:

Et väärihinnata ajaloo suuri tegelasi, selleks vajame aja kaugust, vajame ajaloo perspektiivi. Meie aeg ja meie inim põlv ei suuda väärihinnata marssal Fochi.

Marssal Fochi kuulsus on ju praegugi suur, kuid ta saab palju suurem olema tulevikus, järgnevaile inim põlvvedele. Marssal Foch oli liitlaste vägede ülemjuhataja ja nende vägede võidule viija. See võit andis Euroopale tema praeguse poliitilise ilme. Liitlaste võit oli see tegur, et ka meie iseseisvus võis mõeldav olla. Liitlaste võit on meie iseseisvuse nurgakivi. Oleks see liitlaste võit 1918. a. tulemata jäänud, oleks ka meie iseseisvus vaevalt mõeldav olnud. Seega on liitlaste võit meie iseseisvuse alus.

Marssal Foch on selle võidu saavutaja ja sellega on marssal Fochi nimi lahutamatu seotud meie iseseisvusega.

Järgmisena rääkis kol.-ltm. Jaakson:

„— Maailmasõda oli rahvaste sõda selle mõiste laiemas ulatuses. See oli miljonite võit-

lus miljonite vastu koos kõige uuemate tehnika saavutustega. Selles suurimas inimheitluses näis isik, üksik inimene kaduvat, kui veetilk merre. Mis tähendas siin üks inimene, kus võitlesid terved rahvad. Kuid see oli näiliselt nii. Kui Maailmasõjas massi ja tehnika väärtus kasvas kahekordseks, siis tõusis isiku väärtus neljakordseks. Maailmasõda tõstis isiku väärtuse esikohale. Maailmasõda nõudis iseteadvaid, tugeva moraali ja tahtejõuga inimesi. Esimeses järjekorras tugevaid juhte, juhte kõigis astmestikus, alates jao ja rühma ülemast kuni ülemjuhatajani, juhte, kes mõistsid käskida iseennast ja tõmmata enesega kaasa massi. —

Maailmasõjas kerkisid esile paljud juhid, kellede nimed ulatavad üle aegade ja inim põlvvede. Kahtlemata suurimaks juhiks, — juhtide juhiks jääb liitlaste ülemjuhataja marssal Foch.

Marssal Fochi tuntakse, kui

suurt kasvatajat, kui
suurt väejuhti ja kui
suurt inimest.

Fochi, kui juhi nimi on eriliselt esile kerkinud juba Maailmasõja esimestel päevil 1914. a. Marne lahingus, kus ta esimesena julgeb omad arjergardid avangardideks nimetada ja pealetungile minna. —

Pärastised lahingud Artois' l, Sommel Flandrias on lahutamatu seotud marssal Fochi nimega.

Ja sõja lõpuaasta — 1918. Maailmasõja saatus otsustaja! —

Sõda nõuab miljonite inimeste tahte ühtsulatamist ühise sihi saavutamiseks ja juht on siin selle suure ja raske ülesande teostaja. Palju raskemaks osutub ülesanne, kui tarvis sõjalisel otstarbel ühte sulatada kaks ehk mitu rahvast, kes oma iseloomult ja mõtteviisilt diametraalselt vastandid, nagu seda on inglased ja prantslased.

Marssal Foch oli, võib olla, ainuke, kes selle ajaloolise ülesande teostada võis. — Marssal Fochi sõdimise põhimõtted olid samased lihtsad nagu ta neid õpetas omal ajal Prantsuse Kõrgemas Sõjakoolis: Sõja päämine siht — hävitada vaenlase elav jõud, — selleks parim tegevusviis — pealetung.

Nii algasid Fochi „haamri löögid“, 1918 „bataille d'usure“, mis tükk-tükkilt purustas sakslaste betoneeritud rinde, hävitas nende varud ja sundis Saksamaad kapituleerima 11. novembril 1918. a.

Marssal Foch sõdis sama lihtsalt kui ta õpetaski. Tema suurus seisab tema lihtsuses.“

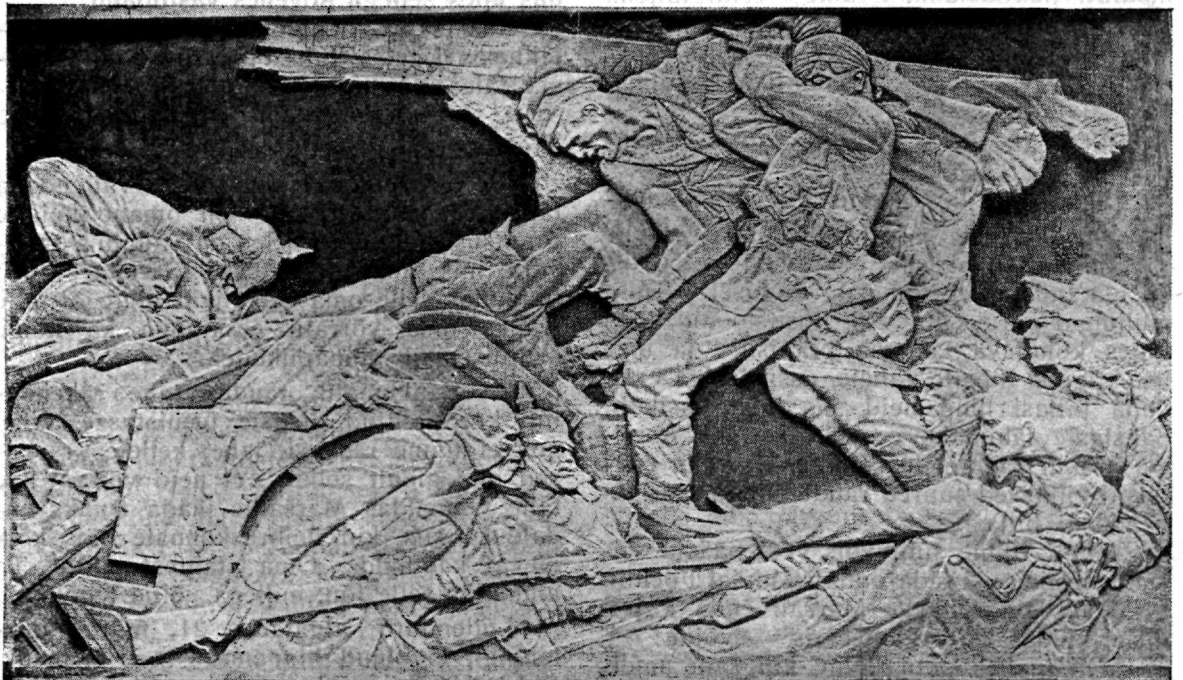
Prantsuse saadik Minister V. L. Jaunez tõi ette omas kõnes kolm-neli iseloomustavat momenti marssal Fochi, kui juhi ja inimese iseloomustuseks.

— Marne lahingus 1914. a., olles 9. armee juhiks, olles attakeeritud sakslaste poolt igast küljest, kannab marssal Foch ette oma olukorra ja lõpetab selle: „... siiski on olukord hiilgav, sellepärast lähen pealetungile.“ — 1918. a. märtsi kuu pealetungil on sakslaste püüd anda liitlastele surmahoopi. 26. märtsi Doullens'is arutatakse liitlaste vägede ühist juhtimise ja ühise juhi küsimust. See on marssal Foch, kelle peale kõikide valik jääb pidama. Sellest inimesest hõõgub optimismi ka kriitilisemal momendil: „Vastupanna, vastupanna viimase võimaluseni, kus ka keegi ei asuks“... nii päästeti rinde,

au ja prantsuse ning inglise vägede hävinemine. — Oma Ameerika reisul peale Maailmasõda võeti marssal Foch vastu miljoni inimeste ovatsioonidega, kellede keskel palju endiseid sõdureid Maailmasõjast. Marssal Foch toetub oma kepile ja lausub omas lühikeses kõnes: „Maailmasõda ei ole veel lõppenud. Sõda kestab edasi ka rahuajal. See on edasipüüd, see on progress, see on võistlus rahvaste vahel.“

— 1921. a. oli Napoleoni saja-aastase surmapäeva aktus. Napoleoni haua ees seistes lausub marssal Foch: „Vaata Keiser, sinu ideed elavad. Meie — Sinu õpilased oleme püüdnud neid sinu õpiseid käsitada ja kasutada — nii kuis suutsime.“ — Need on üksikud momendid ja mõttekillud selle suure väejuhi elust ja tööst. —

— di.

Maailmasõja lahinguid kunstis.

Jooni Marssal F. Foch'ist.

Kiri Pariisist.

Teisipäeval, 26. märtsil s. a. Pariisis sängitati maamulda Maailmasõja Suurim Juht — Maršal Foch.

„Suurt Võitjat“ Tema viimsel teekonnal saatsid mitte ainult terve prantsuse rahva parimad soovid, miljonid Pariisi kodanikke, vaid Temale olid tulnud näitama üles viimast austust ka suurema osa kultuurrahvaste ja nende sõjavägede esindajaid.

Maršal Fochi matused kujunesid seega rahvusvaheliseks, ajalooliseks leinapäevaks, milles kajastusid need sündmused, mis Suure Juhi initsiatiivil olid arenenud Põhja Prantsusmaal 11 aastat tagasi.

Arvan, et mitte juhuslikult Prantsuse Valitsus oli määranud Maršali matused 26. märtsiks, vaid et sellega taheti erilisel alla kriipsutada selle päeva tähtsust nii maršali isiklikus kui maailma rahvaste ajaloos.

Sest see oli 26. märtsil 1918. a., väikeses Põhja-Prantsusmaa linnas, Doullens'is, kus Inglise ja Prantsuse Valitsuste esitajate kokkuleppel Maršal Ferdinand Foch määrati „ühlustama“ ning veidi hiljem „Ülemjuhatajana juhtima“ kõigi liitriikide vägesid Lääne rindel.

See päev sai pöördepunktiks Maailmasõja ajaloos.

Siit peale algas ka Suure Juhi — rahvusvaheline karjäär.

Olukord, milles sündis Fochi määramine, oli äärmiselt raske liitriikidele.

Alates 21. märtsist sakslased — 50 diviisiga, tuhandete kahurite toetusel — olid muljunud puruks inglaste positsioonid, tungides kohutava laavana prantsuse ja inglise vägede tiibade vahele, eesmärgiga eraldada liitlasi ning neid siis lüüa üksikult. Sakslaste lähimaks eesmärgiks oli: *A m i e n s*, suur raudteede sõlmpunkt, kuhu suubusid viimased suured raudteeliinid, mis lähendasid liitlasi.

Ainult Ühine Juht võis veel päästa seisukorra ning — seda oodati Maršal Fochilt.

Toon alljärgnevas Maršali enda kirjelduse, kuidas Ta organiseeris — võidu:

„Oli umbes pool kolm, kui sain ametliku dokumendi minu määramise kohta, kirjutatud alla Lord Milnerilt ja M. Clemenceau'lt.“

„Pärast kiiret lõunasööki asusin viivituse ta tööle. Minu plaan oli valmistatud juba kaua enne. Oli tarvis kõige pealt katta *A m i e n s* ning

organiseerida tihe side prantsuse ja inglise armeede tiibadel. Selle kordaminekuks oli kaks põhitingimust: esiteks, võitlevad väeosad ei tohtinud taganeda, teiseks, toetuseks saadetavate prantsuse diviisidega tuli sulgeda lõhe nii ruttu kui võimalik.

„Need lihtsad ideed otsustasin isiklikult viia alluvate juhtideni, soetades nende staapidesse ja K. P.-sse. Ning juba öhtul, 26. märtsil kõik, kes heitlesid vaenlasega, teadsid, mida neilt oodati: vastupanu, võimalikult rohkem vastupanu, vastupanu viimse võimaluseni.

„Järgmisel päeval — 27. märtsil — külastasin uuesti kohapealseid juhte. Ning ma ei loobunud kordamast, et neil tuleb ikka ja uuesti organiseerida vastupanu kohapeal, veendudes ühtlasi, et minu poolt antud korraldused olid täidetud täpselt.

„Veel 28. märtsil jätkasin oma ringreisusid. **Tundsin, kuidas järkjärgult kasvas usaldus alluvais, usk tulevikku ning — kuidas ühes sellega kõvenes vastupanu.**“

Kas ei peegeldu ülaltoodud lihtsas kirjelduses Kuulsa Juhi operatiivne kunst tema täies suuruses:

1. Lihtsad, selged ja kõigile arusaadavad strateegilised ideed.

Ideede selgus, oskus neid väljendada täpselt ja lihtsalt — on omane kõigile prantsuse juhtidele. See on vaimline raudvara, mis omane prantsuse raassile. Foch pärandas selle oma eelkäijailt ning jäi talle truuks oma võrratu eeskujuga ka kõige kriitilisemal silmapilkudel.

2. Vankumatu, raudne tahe rakendada kord tehtud otsuste teenistusse, tahe, mis ei tunne raskusi, tahe, kellele „raskused olid ainult selleks, et neid võita.“ See tahe võimaldas Maršalile jääda truuks endale ka siis, kui ümbruskonnale näis kõik olevat kadunud. Oma „tahtest võita“ Ta ammutas selle jõu, millega võitis tegelikult.

Ludendorff, algatades 21. märtsi pealetungi, ei olnud hinnanud — ei võinudki seda teha — liitlaste ühise Ülemjuhataja jõufaktorit, kehastatud Maršal Fochi isikus.

3. Suur and sugereerida alluvaisse seda, mida ise pidas õigeks; inspireerida alluvaid, mitte ainult oma ideedes vaadata tõekspidamist, vaid — sisendada neisse ka usku ja jõudu nende täitmiseks.

Foch ise kirjutab:

„... Juhhi energiast ja selgenägelikkusest ei ole veel küllalt; peale selle ta peab omama veel — nii haruldase — oskuse sisendada alluvaisse selle vaimlise jõu, mis teda ennast vaimustab. Ta peab seepärast tundma alluvaid, neid mõistma, armastama. Ainult vastastikkune usaldus ja arusaamine juhi ja alluvate vahel, oskus seda alal hoida ja kasvatada, annab sõjaväe distsipliinile ja käsu täitmisele terve tema jõu ja suuruse.

4. Haruldane oskus ja autoriteet ühendada, liita inimesi, koguni niisuguseid mitmekesiseid temperamente, nagu seda on prantslased, inglased, ameeriklased, belglased ja itaallased. Kõigi maailmasõjas meile tuntud väejuhtide hulgas seda suutis ainult — Maršal Foch. Foch'i painduv mõistus, realismi tunne, moraalne õrnatundelikkus ja äärmine isiklik diskreetus saavutas seda, et teda ja ainult teda tunnustasid kõik, tema korraldusi täitsid kõik heameelega.

Ta kirjutab:

„Mitte ainult „Ülemjuhataja“ nimi pole see, mis temale annab autoriteedi tema kohuste täitmisel. See nimi — nii kõlav kui ta ka on, — ainult tema ei kaitseks selle kandjat kuigi kaua lahkuminevate vaadete ja kriitika eest, kui puudub tunnustatud autoriteet. Otsustavad on Ülemjuhataja isiklikud võimed ja tema moraalne prestiiž raskeil katsumistundidel.

„Vastastikkuste kokkulepetega, mida algatab Ülemjuhatus, täielise avameelsusega ja ideede selgusega põhiküsimustes, koordineerides liiduvägede üksikuid jõupingutusi, mõjutades tarbekorral nende enesearmastust ja tegevustahet. Ühine juht, ka koalitsioonisõjas, võib kanda väga kaugele liiduvägede sõjalipud.“

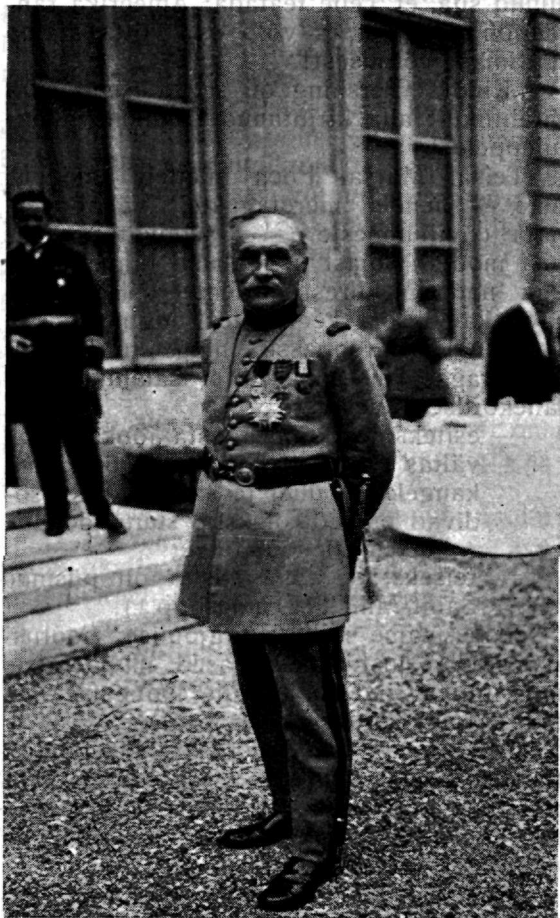
Just demokraatlistest riikidest koosneva koalitsiooni vägede juhtimisel — kõige raskem õhkkond ühise tahte teostamisel — Maršal Foch on püüdnud tulevikupõlvedele suure tagavara kogemusi, õpiseid, võrratuid eeskujusid, mida maksab õppida ja uurida.

Ainult väikene võrdlus, et illustreerida Maršali talenti sel alal.

Juba 1927. a. alul prantsuse ja inglise väejuhatuste vahel oli saavutatud osaline kokkulepe. 26. veebruaril s. a., Calais, Briand'i ja Lloyd George'i poolt kirjutati alla konventsioon, millega kindral Nivelles — tolleaegne prantsuse Ülemjuhataja —

oli määratud „ühtlustama“ prantsuse ja inglise vägede tegevust kavandatava pealetungi kestel. Konventsioon oli seega ajutine — maksev ainult kuni pealetungi lõpuni — kuid temas peitusid ometi idud ühisele ülemjuhatusse institutidile. Ning kui see katse oleks õnnestunud,

Henri Manuel, Paris.

Marssal F. Foch viimasel eluaastal.

nud, võib olla see institut oleks kutsutud ellu peatselt ja — jäädavalt. Kuid kindral Nivelles juba järgmisel päeval — 27. veebruaril — saatis kindral Haig'ile direktiivi, mis oma imperatiivse ja protokolivastase tooniga osutus vastuvõtmatuks inglise feldmaršalile. Tagajärg: terav konflikt mõlemate juhtide vahel, mis lahendati suurte raskustega vastavate riikide valitsuste poolt.

Kõigist neist raskustest sai üle Maršal Foch ilma valitsuste kaasabita. Näib nii, et Ameerika juuretulek mitte ainult ei raskendanud, vaid koguni hõlbustas Maršali rasket ülesannet.

Ta kirjutab:
 „28. märtsil, 3. armee staabis, minu juure ilmus kindral Pershing. Ei unusta iialgi sõnu, millega kindral pöördus minu poole: „Käesoleval hetkel ei või olla muud küsimust kui võidelda! Jalavägi, suurtükivägi, lennukivägi — kõik mis meil on — on Teie. Käsutage neid nagu soovite. Olen tulnud siia, et Teile teatada: Ameerika rahvas on uhke, et ta võib osa võtta ajaloo Suurimast võitlusest!“

„Kindral Pershing oli seega ise — vabatahtlikult alla kirjutanud Doullens'i kokkuleppele.“

Teisal Maršal Foch imetleb ameeriklaste — nende meretaguste, väljaõpetamata tsiviilnimeste — sügavat arusaamist modern sõjast ja realismi tunnet, millega nad imekiiresti orienteerusid Lääne rinde kaeviksõja keerulistes tingimustes.

„Jõudes Euroopasse ning tutvunedes olukorraga, ameeriklased ei salanud oma kahekordset imestust:

- esiteks, et kolme aasta jooksul, mil vältas sõda, ei oldud veel jõutud nii kaugele, et ühel ja samal rindel sõdivad pooled oleksid suutnud luua — ühise Ülemjuhatause;
- teiseks, et kolm aastat oli püsinud Saint-Mihieli rindesopp¹⁾.

Meie teame millise ürgjõulise, noorusliku hooga just ameeriklased likvideerisid neile tülika rindesopi, mille kaitsmise nad olid võtnud alguses enda peale.

Tundub, et selle värskel, ülevoolaval, määratute materjaalsete ressurssidega varustatud, noorusjõu puududes Lääne rindel, ka Foch'i talent ei oleks suutnud viia võidule liitriikide sõjavägesid.

Maršal Foch'i ajaloolist ülesannet hõlbustasid seega soodsad poliitilised, majanduslikud ja moraalsed tingimused.

Kuid ka neis tingimustes Tema kui Ülemjuhataja isiklikud võimused mängisid tähtsat rolli.

Mis ka ei sünniks tulevikus, Maršal Foch'i isik jääb püsima rahvaste, eriti Prantsusmaa ajalukku „Suure Võitja“ kujuna.

Kui Napoleon enam kui ühe aastakümne vältusel oli juhtinud prantsuse armeesid ühelt võidult teise läbi terve Euroo-

¹⁾ St. Mihieli rindesopp kujutas umbes paarikümne kilomeetrilist sügavat möra, mille sakslased juba 1914. a. olid lõonud prantsuse rindesse ning mis sügavasti haaras Verdun'i kindlust lõunast. Vaatamata katsetele prantslased ei suutnud süvendada seda möra kuni 1918. aastani.

pa, kui temale selle aja jooksul hõiskasid vastu miljonid, siis selle sõjalise joovastuse lõputulemus oli ikkagi — Moskva, Leipzig, Vaterloo: kartus, hävinemine, Prantsusmaa üleujutamine vaenlastelt, alandav vangipõlv. Kartus pärast määratud võituseid on veel raskem kui kartus ilma võitudeta.

Ja — poolsada aastat edasi — 1870.—1871. — jällegi kartused, ainult kartused: Wörth, Metz, Sedan, uus rahvuslik katastroof, mis aastakümneiks halvas prantsuse kui suurrahva nii majanduslike kui moraalse arengu.

Veel teist poolsada aastat — 1914. kuni 1918.: Prantsusmaa uuesti katastroofiliste sündmuste tallermaana. Rahvas uuesti vapustatud hingepõhjani, tehes meeletikke jõupingutusi, et päästa oma olevik ja — tulevik.

Kuid mitte ainult Prantsusmaa.

Terve Maaailm on jagunenud kahte vaenulikkude leeri, kindlas otsuses võita või — langeda.

Ainult sellel ajaloolisel tagaseinal omandame selge ettekujutuse selle töö suurusel, mille kehastajaks 1918. aastal oli prantsuse Maršal Foch. Kui see „Suur Võitja“ seisis Prantsusmaa teenistuses, siis tema töö tulemused olid ometi pühendatud kõigile liidurahvastele — ka Eestile. Viibides tol ajal maal, mäletan väga selgesti märtsi ja järgnevate kuude sündmuste mõju meie rahva kõige laiemates kihtides. Ainus lootus oli: liitlaste võit, mille kehastajaks kujunes hiljuti määratud Ülemjuhataja.

Ning kui juulis 1919 Maršal, liiduvägede eesotsas marsis Pariisi, kui temale — vabastatud Kodumaa oli korraldanud vastuvõtu, mille sarnast oskab teha ainult prantsuse rahvas, siis — Eesti röömustas koos oma sõpradega. Meie Vabadussõdagi on ajalooliselt arusaadav ja mõistetav ainult, kui teda vaatleme kui ühte lüli 1914. a. algatatud rahvaste võitluste ahelas.

Ja 26. märtsil 1928. Prantsusmaa ja tema liitriikide lein on ka meie lein, seda enam, et vaimline koostöö Suure Prantsuse Sõjaväe ja meie Kaitseväe vahel tiheneb iga aastaga.

Nii palju Maršal Foch'i kui Suure Juhi ja Maaailmasõja Võitja iseloomustuseks.

Kuid minu lühikene ülevaade „Sõduri“ lugejatele poleks täielik, kui loobuksin käsitlemast Maršali Isiku teist külge — vaadeldes Teda — kui inimest.

Prantsuse Valitsuse Juht, Raymond

Poincaré, Maršal Foch'i alaline kaastööline kõigis sõjapolitilistes küsimustes, oma mälestuskõnes matustel, iseloomustas Suurt Juhti inimesena järgmiselt:

„... Kuid kõige oma kuulsuse kõrval Foch'i iseloomus oli jooni, omandatud osalt oma isikliku enesetunde, osalt praegusaja sündumuste ja tõekspidamiste mõjul, mis Teda tõstsid võrratult kõrge male paljuist Tema eelkäijaist (Huvitav küsimus: keda mõtleb siin R. Poincaré — kas Napoleon'i? A. T.).

Tõstetud, ilma et Ta seda ise oleks soovinud, miljoniliste liiduvägede Ülemjuhatajaks, ta viis lahingusse terved rahvad mitte uhkustundega rinnus, vaid võttes oma ülesannet moraalse kihutusena nende vastu, kes teda usaldasid. Oma töös tal' ei olnud teist soovi kui — teenida, Ta ei tahtnud muud tasu — kui rahuldustunnet oma südames, et on täitnud oma ülesande (Minu harvendus — A. T.).

Kuid vähe sõjaajalugu tunneb just vanemaid juhte, kelle kohta järeletulijad võiksid ütelda sama. Väikene näide, et siin pole tegemist mitte ainult piteetlikkude sõnadega. Pärast Maaõõda Inglise Valitsus määras Feldmaršal Haigile autasuks 60.000 inglise naela. Samal ajal Inglise ja Ameerika Valitsused tegid Maršal Foch'ile ettepaneku võtta vastu autasuna suurema summa.

Kuid Maršal — lükkas tänuga tagasi autasuna pakutud kingituse. Ometi meie teame, et Ta polnud rikas inimene.

Oma isiklikus elus Maršal Foch oli lihtne ja sõbralik. Just see lihtsus ja südamekikkus inimestega, ka alluvatega, ümberkäimisel ongi, mis lõi Maršalile määratu populaarsuse nii Prantsusmaal kui väljaspool, eriti Ameerikas.

„Maršal kohtles oma viimast käskjalga, kes Tale tõi kätte igapäevase posti samasuguse armastuse — ja auväarsusega, kui valitsusi ja aukandjaid, kellega Tal tuli läbi käia —“ nii kirjutab kõrgem ohvitser, kes 18 aastat olnud Maršali kaastööline. „Kuigi teadlik oma töö tähtsuses ja suuruses, Maršal ei nihutanud kunagi esiplaanile end a i s i k u t, oma isiklikke teeneid, vaid jäi alati diskreetselt tahaplaanile. Midagi polnud Tale vastikum kui kõrkuse tunne, enesekiitmine, koguni ovatsioonid teiste poolt, mille osaliseks Ta sai nii oht-rasti Ameerikas.“

Ameeriklased on leidnud Maršal Foch'i palju ühiseid jooni nende President Vashingtoniga.

Nii Maršali moraalne isik.

Kuid meid, sõjaväelasi, huvitab kahtlemata veelgi rohkem Foch'i intellektuaalne Mina, Tema vaimline töö, strateegilised ja taktikalised tõekspidamised.

Nende paremaks arusaamiseks — paar sõna selle kohta, kuidas arenes Foch.

Sündinud Lõuna-Prantsusmaal harilikus riigiametniku perekonnas, ta rändab läbi terve rea Prantsuse provintse, kus teenis isa. Ta kasvatus oli sageli juhuslik — kord lütseumis, seminaris, kord koguni katoliku kiriklikus koolis. 20-ne aastasena Foch astub Politehnikumi, olles enne seda vabatahtlikuna osa võtnud Prantsusmaa viimseist heitlusist 1871. aastal. Politehnikumis Foch tutvuneb oma tulevase id e e l i s e vastasega — Emile Mayeriga. Tekib tutvus ja sõprus, mis jääb püsima lõpuni, vaatamata täiesti lahkuminevatele vaadetele. Mayer iseloomustab Foch'i kui „kirglike tahtega ja — mõtlejat“ õpilast. Ta tunnustab avameelselt, et Foch temast oma annetelt seisib kõrgemal ning aitas teda sageli õppetöös.

Politehnikumile järgneb õppus Saumiris ja Fõntenaibleau's ning sellele — teenistus ohvitserina suurtükiväes. Pikk rida aastaid Foch'i elus, õppus Kõrgemas Sõjakoolis, kus avalikkus Temast teab koguni vähe. Võib olla selgitavad seda perioodi tulevased biograafid.

Kuid Foch'i nimi levineb Prantsusmaal, kui Ta 1896. aastal kutsutakse Pariisi Kõrgema Sõjakooli Üldtaktika professoriks. Oma töö alal Foch pidi end siis olema juba maksma pannud, sest meie teame, et Kõrgema Sõjakooli õppejõududeks kutsutakse ainult kõige paremad ja vilunemad jõud.

1900. aastal — seega 49 aastasena — leitnant Kolonel Foch usaldab avalikkusele oma esimese töö: 350 lhk. raamatu „Des Principes de la Guerre“. („Sõja printsiipe“). Esimesele tööle järgneb pea teine „De la Conduite de la Guerre“ („Juhtimisest sõjas“) — siis kui Foch oli juba Kõrgema Sõjakooli Ülemaks.

Mõlemaid töid tähelepanelikult lugedes, selgub meile Fochi vaimline jõud, Tema silmaringi avarus, Tema raudne loogika ja meetod, millega ta käsitleb kõiki lahing-tegevusse ja juhtimisse puutuvaid küsimusi. On selge — et jõuda nii kaugele, Foch aastakümnete jooksul oli korda saatnud määratu uurimistöö nii sõjaajaloos kui sõjatehnikas. Tema Suurteks õpetajateks siin olid kujunenud: Napoleon ja — Moltke. Põhimõttelistes küsimustes — Napoleon, tehni-

listes küsimustes — Moltke. Kahtlemata viimase mõju oli veel suurem esimesest, sest Foch oli kõige pealt praktiline inimene. Möödamannes olgu tähendatud, et Moltke ja temalt loodud Preisi juhtimise ja sõjalise kasvatuse süsteem, pärast 1871. aasta katastroofi mõjutas tugevasti mitte ainult Foch'i isiklikult, vaid kõiki tolleaegseid prantsuse juhte — tervet sõjaväge.

On olnud ikka nii, et võitja poole pöörduvad kaotaja pilgud, otsides tema võidu saladust.

Nii sündis ka Foch'i nooruspõlves Pariisis.

Ka 1880-dail aastail uutele alustele rajatud Prantsuse Kõrgem Sõjakool, nii oma õppekavadelt kui õppemeetodidelt tugines Berliini Kriegsakademie eeskujule. Leval, Maillard, Bonnal olid selle asutuse loojad, kus pärast õppis ja õpetas ka Foch. Tol ajal — 50 aastat tagasi — Pariisi Kõrgemas Sõjakoolis, kahe suurrahva — s a k s a ja prantsuse sõjakogemustele rajatud sõjalise ettevalmistuse põhialused oma põhijoontes on jäänud püsima tänapäevani. Et Moltke mõju siinjuures oli otsesemõõduandev, selles ei ole vähematki kahtlust, kui tutvuneda lähemalt ülalnimetatud juhtide ja õpetajate töödega, mis alal hoidunud K. S. K.-i raamatukogus. Need tööd on huvitavad: täis kirglikku tahet ja objektiivse uurimise tungi, püüdes mõista võimalikult sügavasti ja täielikult oma võitja võidu põhjusi ning neile rajada — omapärane, prantsuse juhtimise ja väljaõppe doktriin. See doktriin loodigi, pika töö tulemusena, aastakümnete jooksul. Foch oli selle loomisel, kui mitte algatajaks, sest K. S. K. funktsioneeris täie jõuga enne Teda, siis vähemalt aktiivseks, mõjuvaks kaastööliseks. Tema kirgline iseloom, piiritu armastus oma kutse vastu, väljakujunenud, matemaatilise täpsusega töötav vääramatu loogika ühenduses otse fenomenalse püsivusega uurida ja juurelda sõjaasjanduslikkude küsimuste kallal — kõik need omadused tegid kolonel Fochist mitte ainult väljapaistva juhi, vaid ka suurepärase professori ja — Kõrgema Sõjakooli Juhataja. Kuid millised olid Foch'i ja paljude teiste tolleaegsete autorite töödes väljendatud prantsuse lahingudoktriini põhijooned? Sellele küsimusele vastata ajakirja artiklis täiel ulatusel on võimatu. Kuid selle doktriini kvintessents oli: pealetung, pealetung igal tingimusel, s. o. nii strateegias kui taktikas.

Meile tundub, et ka siin peitub Moltke

mõju, Preisi pealetungi vääramatu edu XIX sajangu sõdades.

Olles kord jõudnud veendumusele pealetungi doktriini tarvilikkuses, prantsuse sõjaväes Foch muutub oma vaadete kirglikeks kaitsjaks, nende põhjendajaks ja levitajaks nii kirjanduses kui oma õpilaste keskel. Kuna need vaated olid üldised, siis seda teha polnud eriti raske.

Kuid Tal oli siiski vastaseid.

Oli juhte, kes ei jaganud üldiseks saanud pealetungi hullustust Prantsusmaal, vaid püüdsid näidata, et kaitsel eriti tulevikusõjas on suur tähtsus. Aktiivseim neist oli lieutenant-kolonel Mayer, Foch'i endine koolisõber.

Ka suurtükiväelane, ka heade vaimuandega juht, sügavale tungiv uurija, kuid kes kõigile Foch'i soovitudele ja hiljem kutsetele vaatamata ei ilmuud Kõrgemas Sõjakooli, ei tahtnud seega kujuneda „patenteeritud“ juhiks. Olles andekas sõjakirjanik, Mayer astus ajakirja „Journal de Sciences Militaires“ toimetusse, mille kaudu hakkas levitama oma vaateid sõjalistes küsimustes. Kirjutas ka väljamaa, eriti Šveitsi ajakirjades.

Kolonel Mayeri vaated läksid diametraalselt lahku ametlikkudest tõekspidamistest. Buuride sõda, suitsuta püssirohu ülesleidmine, hiljem Vene-Jaapani sõda, mille käiku Mayer jälgis hoolega, olid ta viinud veendumusele, et tuleviku sõjas kaitse peab kujunema eriti pikajaliseks.

Vaadake, mis ta kirjutab 1902. aastal Šveitsi ajakirjas „Revue Militaire Suisse“:

„... Tuleviku sõda — see on kaitse-sõda peajasjalikult. Mitte nii, nagu oli vanaasti, kus üks kaitses ja teine tungis peale, vaid — mõlemad on sunnitud asuma kaitsele, alaliselt valvel, alaliselt erutatud, kuid ometi kumbki pool mitte küllalt tugev, et tegutseda otsustavalt.“

„Kujutan endale vastaseid kahe inim-müürina vahtimas silmi üksteisele, peaaegu kontaktis omavahel, lahutatud ainult laiema või kitsama surmavööga. Ning see kahekordne müür jääb peaaegu liikumatuks, vaatamata tahtele edasi tungida, vaatamata koguni püüetele, mis tehakse selleks.“

„Üks neist kaitsjaist, ebaõnnestudes rindel, püüab teist haavata tiibadel. Kuid viimane, omalt poolt pikendades rinnet, püüab teha sama esimese suhtes. Ning sõda kujuneb vastastevaheliseks võidujooksuks tiibadel kuni jätkub jõude ja ruumi manöövriks. Kuid loodus esitab läbipääs-

matud takistused võitlejaile: Lahinguliinid toetuvad lõpuks mere, mäeselja või neutraal riigi piiridele ning... tarduvad...“

Vahetage tegusõnade tulevik mineviku- ga ning igapäevselt meist on valmis tõendama, et ülaltoodud read on kirjutatud — 1916.—1917. aastail — niivõrra prohvetli- kult täpne on kolonel Mayeri Maailmasõja ennustus.

Oma vaadete tõelisuses kolonel Mayer oli sama veendunud kui Foch. Ta kirju- tas neist korduvalt igal heal ja paremal juhtumisel küll oma küll anoniim allkirja- dega, kuid — ilma vähemagi tagajärjeta. Kõik oma artiklid — vastavate ajakirjade numbritena kolonel Mayer saatis Foch'ile, püüdes viimast välja kutsuda küsimuse sisulisele arutamisele, vastuväidetele, vaie- lustele. Kuid kolonel, hiljem kindral Foch — kui vastas, siis — ainult sõbralikkude kirjadega, v a i k i d e s a b s o l u u t s e l t küsimusest enesest. Mayer ise seletab Foch'i korduvat vaikust Tema iseloomuga:

„Foch'i silmis pealetung oli pühimus, dogma, mida ei tohtinud puudutada arvus- tus. Kui Foch oli millegis veendunud, siis ta tegi sellest endale ebajumala, millesse uskus apostliku fanatismiga. Kõigist voo- rustest, mida omas Foch, tal puudus üks: kodanlik julgus iseennast kriitiliselt hin- nata.“

Tõin selle episoodi Mayer'iga selleks, et ta aitab kaasa Foch'i vaimlise mina ise- loomustamiseks.

See apostlik usk oma tõekspidamistesse sõjaajal, lahingute möllavas keerises oli Maršal Foch'i suurim voo- rus, kujunedes selleks kustumatuks vaimlise jõu allikaks, millele Ta tugines siis, kui ümbrus näis kõikuvat.

„Ütelge,“ pöördus Foch'i poole kord küsimusega üks tema parimaid sõpru, aka- deemik Gabriel Hanotaux, pärast seda kui Maršal oli viimasele palju kõnelenud Napo- leoni õpistest sõjakunstis, „ütelge, härra Maršal, silmapilgul, kus Teil tuleb teha tähtis otsus, näiteks alla kirjutada käsule, mille ulatus võib olla määratu, kas sel hetkel Teile tuleb midagi meelde neist suurtest õpistest, mida olete uurinud ning aitab Teid lahendada Teile esitatud prob- leemi?“

„Absoluutselt midagi!“ oli Maršali vas- tus, „kuid — see annab mulle usalduse endasse!“

See piiritu usaldus endasse oma õpe- tusse, võimetesse — saatis Suurt Juhti alati, võimaldades talle jääda rahulikuks,

pealtnäha koguni ükskõikseks, annab Tale hea tuju ja rõõmsa meeleolu ka kõige krii- tilisemal silmapilgul.

Marne'i lahingus Foch'i 9. armeel St. Gond soodes oli täita väga vastutav üles- anne, mis oli seda raskem, et tal tuli või- delda saksa parimate vägedega — kaardi- väega. Kuid Foch jääb truuks endale. Kriitilisel silmapilgul ta telegrafeerib Ülem- juhatajale: „mu parem tiib taganeb, tsent- rum annab järele, seisukord suurepärase, atakeerin!“ (Selle telegrammi autientsus pole siiski veel täpselt kindlaks tehtud. A. T.).

1914. aasta lõpul Foch Flandrias juht- tis kuulsat Flandria kaitselahingut. Meie teame, et Saksamaa edu saavutamiseks siin oli saatnud tulle oma kõige paremad kor- pused. Vilhelm II oli andnud lubaduse marssida Ypres'isse. Foch'i ütetus sel pu- hul: „Ta ei jõua siia kunagi, ei jõua siia kunagi, ei jõua siia kunagi, sest ma ei ta- ha, et ta siia tuleks!“

Suur Juht pidas oma sõna.

Maršal Foch'i ja tema tööd hindavad vääriiselt ajaloolased. Kuid juba meile, kaasaegsetele ta paistab määratu kalju- rahnuna, millele Maailmasõja möllavate sündmuste keerises tugines mitte ainult Tema Kodumaa, vaid paljude teiste rah- vaste olevik ja — tulevik. Meile ei ole tähtis, kas ajalugu loeb kord Maršal Foch'i nende Suurvaimude hulka, mida tunneme vaid üksikuid. Võib olla, et ta seda ei tee. Meile, harilikkudele surelikkudele, eestkätt tervele sõjaväelisele noorsoole, see oleks paremgi, kui ta seda ei teeks. Suur Juht meile jääks siis palju lähemale. Ta ei ku- juneks siis mitte mõneks kättesaamatuks pooljumaluseks, keda imetletakse, kuid kes meid jätkaks siiski külmaks, sest et asuks kõrgel; vaid — meie näeksime siis Temas k õ i g e p e a l t — inimest. Inimest, kes võib eksida ja on eksinud, kuid kes iialgi pole väsinud püüdmast paremusele. Sõja- väelast, kes oma elutöö oli pühendanud oma kutsele, oma kodumaa kaitsejõudude ülesehitamisele, vääramatult veendunud, et ta sel teel suudab kõige paremini teenida oma rahvast. Kahekümnenda sajangu al- guse suurimat sõjaväelast, kes oma süga- vate uurimustega ja vaatlustega mitte ai- nult sõjaasjanduses, vaid kõigis rahvaste ellu puutuvais küsimustes on mõistnud ja osanud hinnata praegu valitsevat ajavaimu. Kehastades enda isikus mitte ainult suure Prantsuse rahva, vaid kõikide, demokraat- liste aadete eest võitlevate rahvaste püü-

deid ja lootusi, maršal Foch, olude sunnil, kujunes nende juhiks selle sõna kõige paremas mõttes.

Tema suurus seisis selles, et talle alluti vabatahtlikult. Moraalne ja intellektuaalne distsipliin, millega ta liitis kokku prantslased, inglased, ameeriklased, belglased ja itaallased, oli rajatud ainult vastastikku-

sele austusele, usaldusele, kohusetundele ja — armastusele.

Austust sellele juhile näitame üles sellega, kui õpime tundma tema elutööd ning igaüks oma võimete kohaselt — osaltki püüame järgneda tema suurele, kaunile eeskujule.

Pariis, 30. märts 1929.

A. T.

III diviisi 10. aastapäev.

III diviisi juhatuse ja staabi X aastapäev möödus 27. märtsil s. a.

X aastapäeva puhul korraldati 1. aprillil ohvitseride keskkogu kasiinos bankett, mida oma osavõtuga austasid ka Riigivanem härra A. Re i ja Sõjainistri asetäitjana majandusminister härra A. O i n a s. Sama päeva õhtul korraldati sealsamas ball.

Möödunud kümne aasta jooksul on III diviisi juhatuse ja staap läbi elanud mitmed muudatused.

See oli 27. märtsil 1919. a., mil Lõuna väerinna juhatuse korraldamiseks Vabadussõjaaegne Vägede Ülemjuhataja andis käsu III diviisi vormeerimiseks II diviisi II brigaadist, määrates III diviisi ülemaks kindral-major Ernst P ö d e r'i ja diviisi staabiülemaks alampolkovnik Nikolai R e e k'i. Kuni uue diviisiülema kohalejõudmiseni III diviisi vormeerimiseks määratud väeosi juhtis alampolkovnik Peeter K a n n. Diviisiülem kindral-major Pöder asus tegelikult diviisiülema kohuste täitmisele 16. aprillil 1919. a., mil alampolkovnik Kann määrati diviisiülema abiks, missuguselt kohalt ta lahkus 9. XII. 1919. a. Sõjaprokuröriks määramise puhul. Uueks diviisiülema abiks määrati senine Tallinna tagavara polgu ülem polkovnik Ernst L i m b e r g.

Peale Vabadussõja lõppu otsustati III diviisi likvideerida. Likvideerimine algas 30. detsembril 1920. a. Senine diviisiülem kindral-major Pöder määrati II diviisi ülemaks, kuna diviisi staabiülem polkovnik Reek juba 1. oktoobril 1920. a. Sõjavägede staapi üle viidud oli.

Pool aastat hiljem leiti, et III diviisi olemas-

olu siiski tarvilik on, ja 23. juunil 1921. a. alustati uuesti III diviisi vormeerimist. Selle uuesti vormeeritud diviisi ülemaks määrati kindral-major Aleksander T ö n i s s o n ja staabiülema kohustetäitjaks alamkapten Hans T u k s a m, mölemad 1. juulist 1921. a. arvates.

1. oktoobril 1926. a. määrati diviisi staabiülemaks kindralstaabi kolonel Aleksander P a r v, kes sellel ametkohal püüis kuni 1. oktoobrini 1928. a., mil kaitseväge organisatsiooni ümberkorraldamise puhul senine III diviisi staap likvideeriti, kuna senine Ranna- ja õhukaitse staap ümber korraldati uueks III diviisi staabiks.

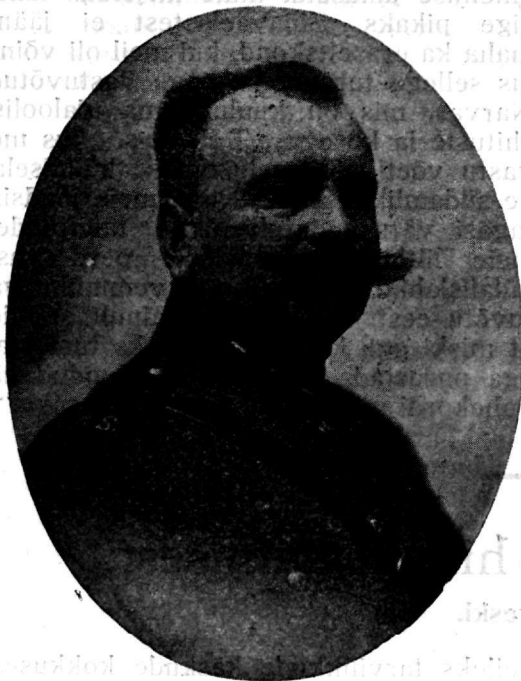
Uueks diviisi ülemaks määrati kindral-major Johan U n t, temale abiks kolonel Villem M a r d e r ja diviisi staabiülemaks kindralstaabi kolonel Hugo K a u l e r, missugused ohvitserid ka praegu nimetatud ametkohtadel diviisi tegevust juhivad.

Vabadussõja päevilt on III diviisil seljataga kuulsusrikas minevik, sest Landeswehri purustamine ja Lõuna-Eesti ning Põhja-Läti vabastamine sündis peaaesjalikult III diviisi väeosade poolt.

Vabadussõda lõppenud, III diviisi juhatuse ja staap asus Pärnu, kus, korraldades ja juhtides diviisi väeosade üleminekut sõjajalalt rahuaja olukorda ja organiseerides väljaõppe tööd väeosades, tegutses edukalt kuni 1. oktoobrini 1928. a.

Nüüd, peale üleminekut üheaastasele teenistusele 1. oktoobrist 1928. a., on III diviisi väeosade peamiseks ülesandeks anda esimene sõjaline haridus teenistussekutsutavatele noorsõduritele.

Kindral A. Kalejs'i muljeid külaskäigust Eesti.

Kindral A. Kalejs
Läti armee staabi ülem.

Läti armee juhataja ja staabi ülem kindral A. Kalejs, „Latvijas Kareivis'i“ 21. märtsi s. a. numbris, artiklis „Meelestades Eestis möödasaadetud päevi“ avaldab järgmist:

„Eesti ja Läti rahvad juba ammust ajast saadik ühtlaste sisemiste ja väliste olude tõttu on elanud tihedas kokkupuutumises. Kuigi võõra võimu aegadel see lähedus oli rohkem pealiskaudne, siiski meie mõlema rahva esimesed iseseisvuse sammud tõivad kohe esikohale kõige lähedama koostöö tarviduse, ühiste elamistingimuste, ühiste huvide ja ühise saatuse tõttu. Eesti-Läti sõprusliit on selle ühise saatuse loomulik järg. See seesmine ühinemine tuli ilmsiks juba 1919. aastal, kui eestlased, kes vabanesid vähe varem kui meie, ei viivitanud andmast meile oma sõjalist abi ühistes võitlustes. Sellest ajast saadik need ühised sidemed on muutunud ikka tugevamaks ja tugevamaks, vaatamata vähematele arusaamatustele, mis mõnikord esile kutsunud mõned välised mõjud. Ja praegu meil Ees-

tiga ei või olla mingisugust tüliküsimust, kus väljenduks huvide vastupidisus, ei või olla takistusi meie üksmeelsuse kindlustamises. Arusaadavalt, siin on sõna kaasa ütelda ka riigitegelastel; sõjaväed ühiste huvide ja sõjatradiitsiooni ühetaoluse tõttu leiavad alati kergemini ühendusteid ja isiklisi sõprussidemeid oma edaspidisel arenemisel. Meie olemasolu tingimused, meie poliitiline olukord jäävad muutmatuks; ühes sellega muutmatuks jääb ka tungiv tarvidus mõlemate sõjavägede liginemises.

Hiljuti oli mul juhus külastada Eestit ja viibida mõned päevad sõbralikkude Eesti sõjaväelaste keskel.

Ehkki armastatakse rääkida mingisugusest välisest lahkuminekust nende kahe rahva vahel, kuid tõeliselt see lahkuminek on peaaegu leidmatu. Võib olla see lahkuminek on tunda vaid keeles. Mõlemad rahvad, kes vanasti kuulusid mitmesugusesse rahvusesse, on nüüd selle jagunemise kaotanud. See on saavutatud aastasadu pikkusel ühiselul. Kui teist Tallinna või Tartu tänaval möödub helejuukse-line Eesti neiu, ja kui teie kasarmus näete noormehelikku Eesti sõdurit, teie alati võite kindel olla, et samasugust helejuukse-lisist neidu teie võiksite näha ka Riias ja Liibavis, et samasugust noortmeest teie olete juba kohanud meie kasarmutes. Kuid on siiski mõni omadus, mis paistab silma põhjalikumal tähelepanekul, ja see omadus suurel määral kõneleb Eesti rahva kasuks: see on kindel mehisus, selge eneseteadvus, mis tegetsemisel avaldub süstemaatlikkuses ja kavakindluses, tõsiselt süvenemises tööle, mida saime näha mitmel puhul oma külaskäigul. Eesti kaitseväge seisab kindlal, kõikumatul ja stabiilsel alusel ja sammub põhjalikult väljatöötatud kava järgi julgelt tulevikku. Ta seisab õigel teel. Eesti rahvas on ühtlane, mille poolest võime teda ainult kadestada; eestlane on kindel natsionalist ja sellest võime meie ainult võtta omale eeskuju. Kindel usk enesse, oma rahva poegadesse ja oma tulevikku on näha iga näos. Arusaadavalt, Eesti sisepoliitiline olukord mitmeti on väga heatahtlik sõjaväe arenemisele.

Kõik, mis me nägime Eesti kaitseväes, ei jäta soovida midagi paremat. Hea süstematiseeritud sõjaväe õppeasutuste korraldus, mis kooskõlastatud sõjakunsti viimaste saavutustega ja mis rajatud kulude kokkuhoiu põhimõttele, oma ühiselu ruumidega, võimlemissaalidega ja klassidega, kasarmud hiilgavalt puhtate ja korrashoitud ruumidega, lugemistubadega, klubidega, köökidega ja söögisaalidega, avar sõjaväe haigemaja, arsenaal, kuid eriti eeskujulik ohvitseride, allohvitseride ja sõdurite koosseis, kui jalaväes, suur-tükiväes, nii ka ratsaväes, — kõike seda sarnasel kujul on raske leida isegi vanades rikkastes Euroopa riikides, ja iga sõjavägi võiks olla uhke sarnase koosseisu ja sisseseade üle. Järelikult on Eesti sõjavägi ohverdanud palju vaeva, energiat ja teadmisi oma arenemise edustuseks, millele on järgnenud hiilgavad tagajärjed.

Sõjaväelaste pere kõigis garnisonides võttis meid vastu nii sõbralikult, südamlilikult ja avameelselt, nagu seda oskavad teha vaid sõjaväelased; kõik see tõi esile palju meeldivaid muljeid ja südamlikke liiginemise juhuseid, mille kirjeldus läheks õige pikaks. Sõjaväelastest ei jäänud maha ka eraseltskond, kui meil oli võimalus sellega tutvuneda, nagu vastuvõttudel Narvas, mis on kuulus oma ajalooliste ehituste ja kosega, T a r t u s, kus meid vastu võeti viimasele omase külalislahke südamlikkusega. Riiga meie jõudsime tagasi värskendatult tõsise tänutundega meie liitlase sõjaväelaste pere vastu, külalislahke, südamliku ja vennaliku vastuvõtu eest. Jääb järele ainult soovida, et miski ega keegi ei suudaks tumestada ega purustada viimasel ajal loodud häid vahekordi meie kiiduväärse liitlasega.“

Operatiivkäskude hiljaksjäämisest.

H. Vanaveski.

Operatiivkäskude mitte õigeaegne kohalejõudmine viimastel aastatel peetud manöövritel on olnud harilikuks nähtuseks. Kirjalikud operatiivkäskud saadakse tihti pärast tegevuse algust, või koguni pärast operatsiooni lõppu. Hiljaksjäämise põhjustena on toodud ette mitmesuguseid asjaolusid, sagedamini staapide vilumatust, puudusi sidepidamises või sidevahendite ülekoormatust. Kuid peale nende kõrvaldatavate põhjuste on käskude hiljaksjäämine sageli tingitud juhtimise süsteemist ja juhtide tahtest anda alati ja igas olukorras üksikasjalikke ja kõiki detaile sisaldavaid kirjalikke käsk. Sellele viimasele põhjusele on arutustel pööratud vähem tähelepanu, mispärast peatume selle juures pikemalt.

Küsimuse selgitamiseks kujutame endale ette pealetungi-lahingu olukorra, kus meie õhtuks jõuame selleks päevaks määratud märgini. Vaenlane taandub, visalt vastu pannes. Öösiks vaikib lahingutegevus. Olukord käsib jätkata pealetungi järgmisel hommikul võimalikult vara, et vaenlasele mitte anda aega kaitseüsteemi organiseerimiseks.

Juhid ja staabid asuvad järgmise päeva tegevuskava ettevalmistamisele ja

selleks tarvilikkude käskude kokkuseadmisele. On täiesti loomulik, et iga juht võib anda oma käsu alles pärast käsu saamist kõrgemalt juhilt.

Oletame, et juhid ja staabid (diviisi, brigaadi ja rügemendi) töötavad maksimaalse kiirusega, kulutades kõrgema juhi käsu läbilugemisele, oma otsuse võtmisele, operatiivkäsu (harilikult mitte vähem kui 2 lhk.) kokkuseadmisele, ümberkirjutamisele ja paljundamisele ainult kaks tundi, ja et virgatsid toimetavad käsud kohale suurima, üldse võimaliku kiirusega. Kuid ka sarnasel juhul, arvestades keskmiste kaugustega divistaabist brigstaabini, brigstaabist rügulideni ja rügulidelt patülideni, võiks patül saada rügüli käsu mitte varem kui 7—8 tundi pärast seda, kui divül sai kõik tarvilikud andmed ja asus oma käsu kokkuseadmisele.

Patülil rügüli käsu läbilugemiseks, oma otsuse võtmiseks ja kompülidele käskude andmiseks, juhul kui ta ei lähe maastikule, on vaja vähemalt üks tund. Teine tund kulub ülesannete andmiseks kompülidelt rühmülidele ja rühmülidelt alluvatele.

Kui aga patül, kompül ja rühmülid

peavad tegema maastiku luuret, siis kuulub aega rohkem.

Sellest näeme, et ka vaevalt ületatava töökiiruse ja sidevahendite laitmatu töötamise juures hetkest, millal divül asub käsuandmisele, kuni hetkeni, millal kompaniid ja rühmad võivad asuda selle käsu täitmisele, kuulub tarvitusel oleva käsuandluse süsteemi juures paremal juhul 9—10 tundi. Seda tõendavad ka manöövrite kogemused.

Leidub ka küllalt juhtusid, kus vaatamata kiiret teotsemist nõudvale olukorrale, lahingutegevuse algus on edasi lükatud mitme tunni võrra ainult selleks, et oodata kirjalikkude käskude valmineist.

Manöövritel staabid on töötanud äärmise jõupingutusega, jättes magamiseks ainult mõne tunni ööpäeva kohta; mõne päeva jooksul staapides töötavad ohvitserid on väsinud ja välja kurnatud seevõrra, et pikemat aega sarnasele intensiivsele tööle keegi ei suudaks vastu panna. Vaevalt võib uskuda, et staapide vilumuse tõstmisega suudaksime hoida ära operatiivkäskude hiljaksjäämise manööversõja olukorras. Selleks tuleb otsida teisi teid.

Manöövritelt võime leida rohkesti näiteid, kus tungiti peale, asuti kaitsel ja täideti teisi lahinguülesandeid ilma üksikasjalikkude kirjalikkude käskudeta, lühikeste, telefoni teel edasiantud korralduste põhjal, ilma et seejuures tegevuses suuremaid konarlusid ette oleks tulnud. See viib meid arvamisele, et käsuandluse süsteemi on võimalik lihtsustada.

Operatiivkäsul, mis jõuab täitjateni pärast operatsiooni lõppu, siis kui tema järgi ei ole enam mingit vajadust, või mis kirjutatakse tagant järgi (telefoni teel edasiantud korralduste kinnitamiseks) on koguni väikene väärtus; ajaloo uurijaid võib ta viia eksiteele, kutsudes esile arvamise, nagu oleksid sündmused arenenud ja alluvad teotsenud selle tagantjärgi antud käsu põhjal.

Toodud arutustest selgub, et tarvitusel oleva käsuandluse süsteemi juures on kirjalikkude käskude hiljaksjäämine manööversõja olukorras paratamatuks ja täiesti loomulikuks nähtuseks. See sunnib meid otsima teid käsu valmineist aja lühendamiseks ja kiirema teotsemise võimaldamiseks.

Üks võimalustest käskude hiljaksjäämise ärahoidmiseks oleks selle redeli lühendamise, mida mööda käsud jõuavad operatsiooni juhilt kuni täitjateni-rea-meesteni, selleks detsentraliseerides juhtimist sarnaselt, et kõrgemad juhid annaksid alluvatele ülesanded üldjoontes (s. o. direktiivid), jättes neile suurema vabaduse ülesande täitmisel.

Käsuandlus lihtsusneks märksa, kui suurtükiväe üksused oleksid antud jala-väe üksuste toetuseks või käsutusse pikemaks ajaks. See vabastaks juhte paljudel juhtudel organisatsioonilistest korraldustest operatiivkäsus, võimaldaks suurtükiväe kiiremat tegevusse astumist, koormaks vähem sidevahendeid.

Käskude hiljaksjäämist võiksime vähendada, kui võtame revideerimisele käskude sisu — lihtsustamise ja lühendamise eesmärgiga.

Jääb küsitavaks, kui võrra otstarbekohane on olukorras, kus sündmused järgnevad kiiresti üksteisele, teotseda käsuandluses nende põhimõtete ja tõekspidamiste kohaselt, mis on välja kujunenud Lääne-Euroopas positsioonsõja mõjul, kus operatsioonide ettevalmistamiseks oli küllalt aega. Kas võimaldab see süsteem manööversõjas tarviliku tegevuskiiruse? Kas ei oleks võimalik mõnda küsimust, mõnda punkti välja jätta?

Et ka lühikeste käskude põhjal on võimalik teotseda, seda tõendavad nii mitmegi manöövri kogemused.

Parem juba lühike, võib olla ka puudulik käsk õigel ajal, kui täielik ja detailne käsk suure hiljaksjäämisega. Käsu lühendamise all on mõeldud mitte tema väljendamine võimalikult väheste sõnadega, vaid ainult nende küsimuste puudutamine, mis antud olukorras on olulise tähtsusega, jättes kõrvale kõik väiksema tähtsusega küsimused.

Detailsed kirjalikud käsud on tarvilikud ja kohased siis, kui selleks aega jätkub, peajasjalikult positsioonsõja oludes.

Käsuandluse lihtsustamine ja seega tegevuse kiirendamine on seotud paljude teiste aladega. Lihtsustamine on teostatav ainult siis: kui oleme jõudnud veendumusele tema tarvilikkuses, kui kõik sõjapedagoogid ja ka juhid jõuavad üksmeelsele arvamisele, et operatiivkäsu pikkus ja punktide rohkus hiljaksjäämise

arvel ei ole positiivne väärtus, kui kasvab lugupidamine J. E. II § 257 vastu ja käsukirjutajad loobuvad antud olukorras ja momendil mittetarvilikkude eeskirjades näidetena toodud käsu punktide šabloonilisest täitmisest, ilma et tarvitseksid karta arvustajate hukkamõistvat otust käsu lühiduse eest.

Vabadussõjaaegne juhtimine ja käsuandlus väärivad tõsisemat tähelepanu;

siis teotseti täiesti reaalses ja konkreet-ses olukorras, millest rahuaegne, etteku-jutustel põhjenev tegevus, tihti kipub kõrvale kalduma. Vabadussõjaaegsetel käskudel, vaatamata nende näilistele puudustele praeguste mõistete kohaselt, on hindamatu suur väärtus: nad olid õigeaegsed. See omadus on jäänud sageli kättesaamatuks ideaaliks praeguste eeskujulikkude „viilitud“ käskude juures.

Märkmeid kaitseväe distsiplinaarkaristuste seadluse 2. trüki kava kohta.

E. Tambek.

Sõjainistri käsukirjaga nr. 531 — 1928. a. määratud komisjoni poolt välja-töötatud kv. distsiplinaarkaristuste sead-luse II trüki kava on üle antud kodifikat-siooni komisjonile läbivaatamiseks. Seal tuleb ta lähemal ajal arutamisele. Sead-lusandluse korraga arvestades on loota, et Vabariigi Valitsuse kinnitus kavale järgneb paari kuu pärast. Selle aja jook-sul on võimalik kavasse võtta igasuguseid tarvilikke parandusi ja muudatusi, mis komisjonis võisid jääda kahe silma vahe-le. Kõne all olev seadlus on kaitseväele olulisema ja laiaulatuslikuma tähtsusega ja sellepärast ei ole vististi üleliigne anda sellest kavast „Sõduri“ veergudel lühike-ne ülevaade.

Kaitseväe distsiplinaarkaristuste sead-luse teise trüki vajadus on tingitud esime-se trüki lõppemisest. Seadluse ümber-trükkimine esimeses trükis ilmunud kujul ei olnud soovitatav ega otstarbekohane, sest tema käsitlemisel on tulnud ilmsiks palju sisulisi arusaamatusi, mille kõrval-damiseks Sõjainister on pidanud and-ma terve rea seletavaid ja täiendavaid juhiseid oma käsukirjades, nagu nr. nr. 5 — 1926., 496 — 1927., 39 — 1928. ja teis-tes. Peale selle mitmed peale 27. oktoob-rit 1925. a. ilmunud seadused, seadlused ja määrustikud nagu kaitseväeteenistuse seadus, üleajateenijate teenistusseadlus, sise- ja garnisonimäärustik on toonud pal-ju sisulisi muudatusi kui ka vastuolusi maksvasse distsiplinaarkaristuste seadlus-se. Hädatarvilik oli ka kõrvaldada dist-siplinaarkaristuste seadluses eneses leidu-vad vastuolud.

Komisjonis kerkis üles eestkätt küsi-

mus, kas ei tuleks distsiplinaarkaristuste seadlus põhjalikult ümbertöötada. See küsimus tekkis uue kaitseväe kriminaal-seadustiku maksimahakkamise küsimuse-ga, milline seadustik praegu on väljatöö-tamisel sõjaprokuratuuris ja -kohtus. Distsiplinaarkaristuste seadlus moodus-tab teatud mõttes orgaanilise osa krimi-naalseadustikust. Nende mõlemate põhi-mõtted peavad olema ühtlased. Sellepä-rast distsiplinaarkaristuste seadlus peab olema orgaanilises sidemes kriminaal-seadustikuga. Niisugune side oli vene distsiplinaarmäärustiku ja sõjaväe nuht-luse seaduse vahel. Samane side, olgugi küll mitte enam täielik, valitses ka mak-sva distsiplinaarkaristuste seadluse ja sõ-javäe nuhtluseaduse vahel. Uue kaitse-väe kriminaalseadustiku aluseks võivad tulla aga hoopis uued põhimõtted ja siis võib see side katkeda. Võivad tekkida vastuolud seadustikus ja seadluses ning arusaamatused ja raskused seadustiku ja seadluse käsitlemisel, eriti karistuste täi-deviimisel nii ühel kui teisel pool.

Arvesse võttes aga, nagu eelpool juba tähendatud, seadluse esimese trüki lõppe-mist, hädatarvilikku vajadust seadluse raamatute järgi üksustes ja seda, et mak-sev seadlus tegelikule elule täielikult enam kohaldatav ei ole, trükkimine vanas või uues kujus aga täitsa ühesuguste ku-ludega on seotud, valis komisjon kesktee: tegi maksvas seadluses ainult vähemaid parandusi, muudatusi ja täiendusi, jättes seadluse süsteemi, välimise kuju ja para-grahvide järjestu muutmata. Selle juu-res komisjon arvestas ka sellega, et kui ükskord kv. kriminaalseadustik maksm

hakkab, siis on ka kõneall oleva seadluse teine trükk läbi.

Seadluse kava erineb maksvast seadlusest põhimõttele uuenduste, muudatuste, täienduste ja redaktsiooniliste paranduste poolest.

Põhimõttest uuendustest tähtsaim on loobumine üleajateenijate jaotusest A ja B gruppi, s. o. nende jaotamiset rivi-veltveebileteks ja -rühmavanemateks ühelt poolt ja teisteks üleajateenijateks teiselt poolt. Kava järgi üleajateenijad on jaotatud distsiplinaarkaristuste suhtes kahte liiki. Ühes liigis on reamehe kohal teenivad üleajateenijad ja teises liigis — kõik teised üleajateenijad. Esimeses liigis olevaid karistatakse kava järgi nagu ajateenijaid sõdureid, § 35 järgi, väljaarvatud ümberpaigutamise alamale ametkohale, auastmes alandamine ja degradeerimine, millele asemel käsitletakse teenistusest vallandamist distsiplinaarkorras § 37 järgi. Teises liiki kuuluvaid üleajateenijaid karistatakse noomitusega, karistusteenistus-toimkonnaga, kasarmarestiga, peavahiarestiga ja teenistusest vallandamisega distsiplinaarkorras.

Seda jaotust kava seletuskiri põhistab järgmiselt:

„Üleajateenijate jaotamine A ja B gruppi on kunstlik ja mitte otstarbekohane, mis üksuste sisemises elus palju raskusi esile toob. Üheaastalisele sundusliku teenistuse kestvusele üleminekuuga on tekkinud juure üleajateenijaid jaoülemaid, kapraleid ja reamehe kohal teenivaid, viimaseid eriti vahiuksustes, mis on terveni komplekteeritud üleajateenijaid. Sellepärast seal üleajateenijad, eriti just reamehe kohal teenivad, on kohustatud täitma ka kõiksugu majanduslikke ja sisemisi töid. Mõõdapääsemata vajalik, otstarbekohane ja õiglane on anda võimalus karistada sarnaseid reamehe kohal teenivaid üleajateenijaid ka töötoimkondadega nagu ajateenijaid sõdureid. Samuti otstarbekohane ja üleajateenijate teenistlike õigusi mitte kitsendav on võimaluse andmine karistada üleajateenijaid karistusteenistus-toimkondadega, sest tegelikult kompanii korrapidaja, rügemendi korrapidaja abi jne. kohuseid täidavad üleajateenijad, harva ajateenijad. Mis puutub peavahiarestisse, siis selle karistuse alla kuuluvaks on loetud ka rivitutel ametkohtadel teenivad üleajateenijad. Viimased suuremalt hulgalt on intelligent- sed, vanemad ja haiglasemad inimesed, keda üldise kaitseväge distsipliini alahoid-

mise mõttes ja tervislikel kaalutlusil ei ole soovitatav karistada kartserarestiga, kui peavahiarestist häbistavana ja tervisele halvemini mõjuva karistusega.“

Kõne all oleva küsimuse kohta käivad põhimõtted on iseenesest õiged ja põhised kaaluvad. Küsimusmärgi alla võiks panna vast ainult üleajateenijate liigitelu, nagu see esialgu ka komisjoniski oli. Nimelt kas ei oleks õigem üleajateenijaid jaotada, nagu ajateenijaidki, s. o. sõdurite (reamehe, kaprali) ja allohvitseride (n. a. o., v. a. o. ja veltveebli) kohal teenivateks. Mina isiklikult pean süsteemi ja kaitseväge auastmete gradatsioonid mõttes viimast liigitelu komisjoni liigitelust õigemaks.

Teiseks tähtsamaks põhimõtteleks uuenduseks kavas on suurtükiväge grupi-ülemate võrdsustamine rügemendiülema distsiplinaarkaristuste määramise alal. See uuendus oli tingitud ajajooksul väljakujunenud olukorrast, kuna suurtükiväge grupid ajajooksul on kujunenud võrdseks üksikule jalaväge pataljonile ehk rügemendile nii rivi kui majanduse alal.

Kahtlusi selle uuenduse tarvilikkuse ja õigsuse kohta võiks tekitada asjaolu, et iga diviisi suurtükiväge juhtimiseks on ette nähtud diviisi suurtükiväge ülem, kes võiks täita oma suurtükiväge suhtes rügemendiülema kohuseid. Ettetoodud kahtluse lükkavad ümber aga järgmised väited: Diviisi suurtükiväkke kuuluvad grupid seisavad eraldi, kaugel diviisi suurtükiväge ülemast; viimane juba territoriaalsete olude sunnil ei suudaks gruppide sisemist elu juhtida ega distsipliini alal hoida nagu rügemendiülem. Edasi —: kui suurtükiväge grupiülemale jätta ainult pataljoniülema õigused, siis see oleks vastuolus sismäärustiku § 69-as väljendatud ülema mõistega ja sarnane grupiülem ei oleks selle paragrahvi esimese ja teise lõigu mõttes ülem grupis teenivate vanemohvitseride-grupiülema abi, majanduse ülema ja arstide suhtes. Neid vanemohvitseride pataljoniülema õigustega grupiülem ei saaks distsiplinaarkaristuste seadluse § 38 põhjal distsiplinaarselt karsitada. Teikis ebaloomulik seisukord, milline, muuseas öeldult, praegu juba valitsebki, et grupiülem ühest küljest on ikka nagu ülem kõigi tema grupi koosseisu kuuluvatele kaitsevägeväelastele — on määratud juhtima nende tegevust, võib neid käsutada, kannab nende eest seaduses ettenähtud vastutust ja võib neilt sõnakuulmist nõuda. Teisest küljest sarnane grupiülem

nendele vanemohvitseridele ei ole aga ülem, sest oma ülema võimu tema ei saa tarvitada nende suhtes ega saa neid distsiplinaarselt kas või noomitusegagi karistada. Alluvate karistamise võimalus on aga ülema päämiseks tunnuseks. Nii-sugune võimalus peab ette nähtud olema igale ülemale, ka grupiülemale.

Kolmandana tähtsama uuendusena tuleb mainida seda, et kartseraresti ja peavahiaresti karistust õppeüksustes õpivaiale võib määrata ka ühes õppustest osavõtuga. Kaitseväeteenistuse suundaeg on lühike — kõigest üks aasta. Seda aega tuleb kasutada äärmiselt kokkuhoidlikult, eriti õppeüksustes, kus käib intensiivsem töö ja kus iga üksiku õppuri väiksemgi ärajäämine õppustelt mõjub halvasti mitte ainult õppustest ärajääja enese edasijõudmisele, vaid halvavalt ka kogu vastava õppurite lennu väljaõppele. Sellele uuendusele tuleks pöörata eriline tähelepanu ja kaalumisele võtta küsimus, kas ei tuleks seda uuendust laiendada ka noorte peale. Viimases küsimuses oleks tervitatav riviülemate arvamine.

Muudatusi, täiendusi ja redaktsioonilisi parandusi on kavas palju. Üksikult neid loetleda ei ole mõtet, kuna suuremal osal neist ei ole erilist tähtsust. Üksikutest muudatustest ja täiendustest tuleks mainida järgmisi:

§ 8-st on jäetud välja sõnad: „mille rajad ära määrab kompaniiülem“, kuna nad on vastuolus sisemäärustiku § 737 nõudele.

§ 15-as on kustutatud sõnad: „halva ülespidamise pärast“. See ütetus on vastuolus § 51 p. 5-ga.

§ 28 p. 6. üleajateenijate suhtes on viidud kooskõlla S. N. S. § 191-ga ja § 62 — koolkõlla S. N. S. §§ 171 ja 172-ga.

§ 44 p. 7 on jäetud välja, kuna see punkt ei ole kooskõlas § 23-ga ja garnisonimäärustiku § 2-ga, mille järgi garnisoniülemaks võib olla ka mitterügemendiülema õigustega kaitseväelane.

§ 1 on väljendatud põhimõtte, et ka avaliku korra vastased vähemad üleastumised kuuluvad karistamisele distsiplinaarkorras. Maksva seadluse tekstist seda järeldada ei saanud.

Juure on võetud §§ 18¹ ja 18², milles korratakse üksikasjaliselt Sõjaministri käsukirjas nr. 5 — 1926. a. avaldatud tegelikust teenistusest lahkunud isikutele määratud karistuste täideviimise korda. Selles küsimuses on vaieldav punkt — kas politsei on kohustatud distsiplinaarkorras määratud karistusi täide viima. Selle küsimuse arutamine käesolevas kirjutises võtab tema komplitseerituse tõttu palju ruumi, mispärast tema juure võimaluse korral tuleme tagasi mõnes teises kirjutises.

Garnisoniülemate ja garnisoni komandantide võimupiiride täpsemaks äramääramiseks § 28 juure on võetud uus punkt, mille järgi nimetatud kaitseväelased ei saa määrata harilikus teenistuskorras neile mittealluvaile auastmetes ja ametkohtades alandavaid karistusi ega vallandamisi.

§§ 49 ja 51 on täiendatud kiituste avaldamise ja arvustamise korra kirjeldusega.

Karistuste kuulutamise kord § 33 on täpsemalt väljendatud, nii et edaspidi käsukirjas avaldumisele kuuluvate karistuste suhtes enam kahtlusi tekkida ei võiks. Kava järgi kuuluksid käsukirjas avaldumisele § 5 p. p. 5—13 mainitud karistused ja noomitusest § 6 p. 4 mainitud noomitused.

Kuidas seada kokku lahingkirjeldus*).

Strateegilise olukorra või mõne suure üksuse tegevuse kirjeldamine on võrdlemisi hõlbus. Tarvis on selleks omada vaid tõestatud dokumentidena vastavad operatiivkäsud, ettekanded ja teadaanded; tarvis on selgusele jõuda, kas nimetatud dokumendid on õigel ajal jõud-

nud määratud kohtadesse, ja õngi saavutatud kindel alus, millele võib ülaltoodud kirjelduse kokkuseadmisel julgesti tugineda.

Kuid lahing on tegevus, kus sündmused tormavad üksteisele otsa, kus nii mõtted, tunded, närvid, kui ka üksteisele vähe sarnanevate olevuste kehad asuvad seisukorras, mis väga kaugel loomulikust. Nende olevuste, s. o. inimeste, tegevus ongi see, mis meid eriti huvi-

*) Kolonel-leitnant Grasset artikli „Comment mettre sur pied une monographie de combat“ järele.

tab. Kui siia juure lisada, et nimetatud olevuste tegevuse kohta dokumentide leidmine on haruldus, on selge, et peale lahingkäigu üldraamistiku kindlaksmääramise ametlikkude dokumentide najal, detailide kirjeldamiseks — oleme aga sunnitud pöörama lahingust isiklikult osavõtnute poole.

Viimane ülesanne ei ole sugugi kerge isegi arenenud mõistusega, kuid lahingust osavõtnute lahingkirjeldusi skeptiliselt võtvatele isikutele, kes tähendavad: „kas Teie ei tea...“, et ühe ja sellesama sündmuse pealtnägijad pole seda (sündmust — R. Tck.) kunagi näinud ühesuguselt? Autor leiab, et sarnane nähtus olevat täiesti normaalne. Kaks vaatlejat, istudes üksteise läheduses ja vaadeldes üht ja sedasama tooli, ei näe vaadeldavat tooli sugugi ühesuguselt. Kuid, kui nad ausalt kirjeldavad seda, mis nad nägid, on mõõblitegijal siiski võimalik kindlaks teha, et jutt on nii või teisiti asetatud toolist. Meie silmad ei näe ühesuguselt üht ja sedasama asja, millest ka tingitud vajadus omada täpsed mõõdud teatud asja suurusest.

See, mis on õige staatikas, on õige ka dünaamikas, kus tegelikult hargneb lahing, kuigi küsimus muutub siin keerulisemaks, sest arvestada tuleb ka psühholoogilise faktoriga.

Võiks ju rahulduda, ettekäände all, et lahingust osavõtnute kirjeldusi on raske saada või neid raske kooskõlastada ja piirduda ainult teiste lahingust osavõtnute poolt tõestamatute lahingkirjelduste esitamisega. Sarnasel teel kujuneks välja küll lugemiseks kerge ja siisult elav teos, kuid mille ajalooline väärtus oleks null ja millest ammutatud õpised oleks isegi hädaohtlikud nende kasutajatele.

Võimalikkude eksimuste vähendamises minimumini dokumentide jne. uurimisel, dokumentide ajaloolises kriitikas mitmekordsete ja sagedasti üksteisele vasturääkivate kirjelduste klassifitseerimiseks ja kasutamises peitubki autorilt soovitatud meetodi omapärasus.

Edasi seab autor üles küsimuse, kas tasub end üldse ära sarnase töö tegemine ülaltoodud meetodi kohaselt?

Ta ise vastab sellele jaatavalt, tähendades, et sarnast tööd tuleb teha suure püsivusega ja arusaamisega. Lahingkäik tuleb elustada tema vähemates-

ki detailides ja nii täpselt, kui see inimlikult üldse võimalik.

Sarnase töö tegemiseks on vaja:

- tööline,
- materjalid ja
- aeg.

Tööline: kirjanik.

Ta ei või olla ükskõik kes, kuigi iga kirjanik või kõnemees võib ilma igasuguse sõjaväelise hariduseta kirjutada ja vaielda kõrgema strateegia küsimuste üle. Marssal Foch tähendas, et kohvik olevat see koht, kus arutatakse sõjas antuid suuremaid lahinguid. Tegelikult on ka sõjapidamise põhiprintsiibid lihtsad ja kõigile arusaadavad.

Neid, kes katsunud kirjeldada oma läbielamusi lahingus, on võrdlemisi vähe. Viimane asjaolu on seletatav sellega, et laskumiseks lahingu reaalsesse olukorda, manöövreerimiseks oma rühmaga mudas ja šrapnellide tule all peab olema vastavalt ka ettevalmistatud, peab teadma, mida kujutab enesest sõdur ja ohvitser, tundma nende mõttekäiku, relvu, lahingviise ja abinõusid, peab olema neid näinud tegutsemas mitmekesistes olukordades ja tundma nende teguviise tule all...

Need on põhjused, mis tunduvalt vähendavad kirjanikkude arvu, kes suudaksid kokku seada head lahingkirjeldust.

Võib veel juure lisada, et eriteadlane jalaväe alal suudaks vähema eduga kirjeldada ratsaväe või suurtükiväe tegevust lahingus jne. Ühe sõnaga, kirjanik peab olema eriteadlane selles osas, mida tahab kirjeldada.

Materjalid.

Lahingu kirjeldamisel kasutatavad dokumendid on kaheksa:

- a) ametlikud dokumendid ja
- b) lahingust osavõtnute lahingkirjeldused.

Ametlikkude dokumentidena uuritakse: arhiivides leiduvaid lahingtegevuse päevaraamatuid, operatiivkäskke, ettekandeid ja teadaandeid, seks, et selgitada üld- ja teatud määral isegi selle üksuse (diviisi, brigaadi või rügemendi) eriolkorda, mille tegevust soovitakse kirjeldada.

Kuid peab meeletama, et kõiki ülalnimetatud dokumentides sisalduvaid andmeid ei saa võtta kinniste silmadega kui absoluutset tõsiasja. Ka need dokumendid kuuluvad tõsise kriitika alla.

Lahingtegevuse päevaraamatud on mitmesuguse väärtusega. Mõned neist on redigeeritud tükk aega pärast tegevust ohvitseridelt, kes ise tegevusest osa ei võtnud. Sarnaste dokumentide väärtus on peaaegu null.

Teised, redigeeritult samal õhtul või tegevusele järgneval päeval veel värske muljete mõju all, omavad vaid lahingust osavõtnute tegevuse kirjelduse väärtuse ja kujutavad enesest vaid vastukaja sellest, mis kuulis või nägi päevaraamatut redigeerinud rügemendi ülema adjutant. Lõpuks päevaraamatud, mis redigeeritud alates esimestest puhkuse päevadest täitjate ettekannete järele (minu harvendus — R. Tck.), võivad olla headeks teenäitajateks lahingkirjelduse kokkuseadmisel. Tarvis on neid vaid täiendada andmetega vähemate üksuste tegevuse kohta. Tuleb tähendada, et ideaalsete dokumentide arv ei ole kuigi suur. Üldiselt, rügementide, brigaadide, diviiside ja armee korpuste lahingtegevuse päevaraamatud on siiski dokumendid, mis annavad vaid üldkujutuse olukorrast, milles asusid nimetatud üksused. Nende kasutamine väikeste üksuste lahingdetailide kindlaksmääramiseks on võimalik ainult erakordsetel juhusel.

Antud operatiivkäskud, kui nad on täpselt reprodutseeritud või veel parem kui on kasutada nimetatud käskude alguskirjad ise, kujutavad enesest suure väärtusega dokumente. Kuid ka need dokumendid vajavad veel õiget valgustamist ja tõlgitsemist.

Kahtlemata väljendub neis juhi tahe momendil, mil ta seda käsku ette ütles. Kuid eluta, külmade ja lakooniliste dokumentidena ei lase nad aimata tundeid, mis samal hetkel valdasid juhti. Sarnaste dokumentide (käskude — R. Tck.) kasutamine ilma täiendavate uurimusteta võiks meid kergesti viia vale teele. Seega, seks, et olla täpne, ja et Teie töös tuksuks elu, on vajalik seda dokumenti asetada olukorda, kus ta sündis. Vajalik on tunda uuritavat käsku annud juhi läbielamusi käsuandmise momendil. Selleks on aga vaja pöörata isiklikult käsuandja isiku poole ja pärida temalt tema läbielamusi.

Kui ülaltoodu on täidetud, jääb järele veel selgusele jõuda, kas antud käsk jõudis nendesse kätte, kelledele ta oli määratud ja kui ta sinna jõudis, kas sai

ta ka täidetud või ei võimaldanud olukord selle käsu täitmist, nagu see sagedasti juhtub käsitavas juhtimisasemes (rügement, pataljon — R. Tck.).

Siin selgub, kui suure tähtsuse omab lahingu juhtimises, eriti manööversoja olukorras, vähemate üksuste juhtide algatusvõime. On ju peaaegu reeglilik välja kujunenud, et juhataste käsud jõuavad harva õigel ajal kompanii ülemani. Seega, vaenlane on see, kes viimase tegevust juhib. Kompanii ülem on sunnitud tegutsema vaid saadud üldiste juhtnõuete piires.

Siit näeme, kui suurearvulised võivad olla ebatäpsuste põhjused. Nende kõrvaldamine on võimalik käsu andmisele ja selle täitmisele järgnevate asjaolude põhjaliku uurimisega.

Ametlikud ettekanded ja teadaanded, kuigi suure ajaloolise väärtusega, võivad olla suurte eksituste põhjuseks. Tõesti, millele tuginevad need ettekanded ja teadaanded, kui mitte neile, mis saadud pataljoni ja rügemendi ülemailt? Kuna aga pataljoni ja rügemendi ülemad pole muud kui oma silmadega nähtud sündmuste tunnistajad, vajavad ka nende ettekanded kontrollimist.

Kui palju on ebatäpseid ettekandeid ja teadaandeid, rääkimata neist, mis kokku seatud mõne sündmuse moondamiseks või mõne korralduse eriti silmapaistvaks tegemiseks.

Üldiselt on vaja ettevaatust ja palju ettevaatust ametlikkude dokumentide uurimisel.

Lõpuks jääb veel üle vaadelda isiklike lahingkirjelduste väärtust. Lahingkirjeldajaid on tuhat sorti. On neid, kes on ausad ja on näinud lahingu käiku õieti. Teised, ka ausad, kuid nägid lahingu käiku mitte päris õieti. On olemas sarnaseid, kes jutustades kaastehutud lahingut, juba mitmendat korda muudavad oma läbielamuste kirjeldamist vastavalt oma kuulajaskonna iseloomule, muutes täielikult lahingkäigu õiget nägu. Sarnaste isikute lahingkirjelduste väärtus langeb pikapeale nullile. Seepärast nüüd, kus sõjast juba üle kümne aasta möödas, on soovitatav anda eesõigus lahingtegevuse päevaraamatutele, mitte suusõnalistele jutustustele.

On ka sarnaseid lahingpealtnägijaid, kellel on midagi sündmustekäigus varjata. Need isikud ei vasta mingisugustele

üleskutsetele, kui nende poole pööratakse, mistõttu mõned osad kirjeldatavast lahingust võivad jääda tumedaks.

Lõpuks on ka sarnaseid, kes armastavad teha kas suuri sõnu või on üleliia tagasihoidlikud. Esimesed neist tõendavad, et nemad on kõik teinud, teised aga, kartes heita halva varju oma lahingkaaslastele, peavad paremaks üldse vaikida. Ühe sõnaga, lahingust osavõtnute tüüpe on palju ja teatud lahingkirjelduse kokkuseadmisel tuleb nende usutlemisel arvestada ka nende iseloomuga.

Igatahes on soovitav, et teatud lahingut kirjeldaksid mitmed isikud, ainult siis on võimalik jõuda teatud täpsuseni. Viimase saavutamiseks on vajalik omada veel kirjeldatavast lahingust osavõtnute kõrgemate ohvitseride, staabis teeninud ohvitseride ja vähemalt iga laskur-, kuu- lipildur- jne. kompaniis teeninud ühe ohvitseri lahingkirjeldusi. Kui kahe kirjeldatavast lahingust osavõtja kirjeldused ei ole kooskõlas, tuleb leida kolmas isik, kes sündmuste käiku lahingus õieti valgustaks.

A e g.

Teatud lahingkirjelduse kokkuseadmiseks oleks täiesti üleliigne üles seada mingisugust ajapiiri kirjanikule. Kirjanik on siin, nagu iga teiseagi ajaloolise teose kokkuseadmisel, täiel määral ärarippuv dokumentidest. Ka ei seisa kirjeldatavast lahingust osavõtnud otsekohe kirjaniku käsutuses, vaid asuvad viimasest mõnikord kilomeetreid kaugel. Neid on tarvis üles leida. On nad leitud, tarvis neile kirjutada, oodata vastust, täpsustada küsimusi, esitada vastuväiteid, oodata uusi vastuseid... „Ma vist ei sumni imestama lugejaid,“ tähendab autor, „kui ütlen, et lahingu kirjeldamiseks „Neufachteau“ all kulus 4 aastat, „Ethe“ lahingu kirjeldamiseks — 5 aastat, „Vitroni“ lahingu kirjeldamiseks sama palju ja 7 aastat lahingu kirjeldamiseks Verdun'i all; see aeg ei kulunud mitte lahingkirjelduse redigeerimiseks, vaid dokumentide kogumiseks.“

Ülaltoodu on öeldud ainult eelmiste väidete tõestamiseks, et sarnaste tööde kiirustamine ei too asjale mingisugust kasu. Just vastupidiselt, kiirelt valminud ajalooline teos võib ju olla sisult huvitav lugemiseks, kuid igatahes ebatäpne ja ei vasta neile ülesannetele, mis üles seatakse ajaloolisele teosele — õpiste saamiseks.

Kuidas saada andmeid lahingkirjelduse kokkuseadmiseks?

Oletame, et kirjeldatavast lahingust osavõtnutega on ühendus loodud. Kuidas neid nüüd usutleda? Kas pöörame nende poole lihtsalt suusõnaliselt või kirjalikult palvega meile jutustada lahingkäiku? Kui meie sarnaselt talitame, on meil suuri lootusi saada suurepäraseid jutustusi, väga elavaid ja huvitavaid, kuid millistel absoluutselt puudub täpsus ja millised ainult harukordselt on kooskõlas naabrite tegevusega, millistes tähtsusetat tegurid omavad suure tähtsuse, kuid millistes esijärgu tähtsusega sündmused on jäetud varju. Et eeltoodud jutustused annaksid meile positiivseid tagajärgi, on vajalik värskendada lahingust osavõtnute mälestust ja neilt välja pressida ainult seda, mis meie vajame otsekohe.

— „Kuid siis, võidakse ju öelda, kui meil juba teada see, mida soovime, et meile jutustataks, milleks siis veel lahingust osavõtnute jutustused?“

Asi seisab järgmises. Enne kui pöörata kirjeldatavast lahingust osavõtnu poole, meie uurisime tähelepanelikult meid huvitava lahingu käiku, kasutades kõiki jutustusi kas trükitult või käsikirjas ja kõiki arhiivides leiduvaid dokumente. Meie saime seega ettekujutuse, olgu ta õige või vale, kirjeldada kavandatava lahingu käigust, mis ongi meie lähtealuse kondikavaks.

Sellest kondikavast selgub vähehaaval igale rügemendile, võib olla ka mõnele pataljonile, ametlikult antud ülesanded. See on esialgne materjal küsimuste kokkuseadmiseks lahingust osavõtnutele. Pöörates nüüd kirjeldatavast lahingust osavõtnud rügemendi ülema poole, ei keeldu viimased meile ära märkimast neile allunud pataljonide asukohti lahingpäeva kriitilistel tundidel. Nad juhivad meie tähelepanu mõnele veale, mis aset leidnud vastavate dokumentide uurimisel ja annavad meile rea väärtuslikke näpunäiteid edaspidiseks uurimistöö jätkamiseks.

Nüüd, olles juba andmetega paremini varustatud, pöörame vastavate pataljonilemate poole. Viimastele esitatavad küsimused on palju täpsemad ja täielikumad kui need, mis esitasime rügemendi ülemaale. Kuid siin suureneb ka lahendatavate probleemide arv, sest saadavad andmed on vaieldavad. Pataljon ei ole-

vat asunud mitte siin, vaid seal... ta ei olewat teinud mitte seda, vaid hoopis teist asja... kompaniid olewat asunud siin, seal ja seal... rügemendi ülema käske ei olewat saadud, mille järeldusel neid ka ei täidetud... ja siin vaielus muutub elavaks ja ajaloolase vaade lahingkäigust kujuneb ikka enam ja enam välja.

Lõpuks, kui jõuame küsimuste esitamisega lahingust osavõtnud kompanii, patarei, eskadroni ülemani, muutuvad neile esitatavad küsimused ikka täpsemaks ja kutsuvad välja viimastelt ka rea vastuväiteid, sest iga kompanii tahab olla lahingu võitjaks, naaber ei olewat midagi teinud jne. Kõiges selles on ju väga palju tõtt, on aga ka palju illusioone. Tarvis on igat asja paigutada omale kohale ja oma ülesande täitmisele. See aga nõuab aega, püsivust ja ka oskust.

Dokumentide kasutamine.

Kuidas kasutada ülaltoodud viisil kogutud dokumente? Selleks on maksev ainult üks reegel, millest tuleb ka kindlasti kinni pidada, s. o. asudes lahingkirjelduse kokkuseadmisele ei tohi olla mingisugust ettekavatsetud ideed, ei tohi kallale tungida ega ka kaitsta maksivaid tõekspidamisi, vaid lasta sündmusi kõnelda ise oma eest. Sarnaselt talitades, selgub ka kooliteooriate vigasus ja meie jõuame veendumisele, et lahingväljal on kõik relatiivne. Sündmustekäik lahingväljal on tingitud rohkem võitleja väärtusest ja iseloomust, kui enam-vähem hiilgavatest tõekspidamistest. Mingisugune viga, mis tehtud kindla iseloomuga juhilt, kes on kindel alluva väeosa võimetes, viib ta võidule; samal ajal lahing, mis läbiviidud juhilt puht akadeemiliste tõekspidamiste kohaselt, kuid juhilt, kes on vähem meister oma abinõude kasutamisel — võib lõppeda ebaeduga. See-ega, ei ole tarvis ei ettekavatsetud ideed ega kriitikat, vaid ainult fakte!

Neid kontrollitud fakte on meie kaustas sadade viisi. Kas meie neid kõike kasutame? Muidugi mitte. Tuleb valida selles lahingepisoodide arsenalis; andmed, milliseid kavatseme kasutada, on vaja paigutada igaihte oma kohale, vastavalt nende relatiivsele tähtsusele, mitte äraunustades oma töö peaesmärki.

Kuidas sarnast tööd tegelikult läbiviia, on muidugi meedoti küsimus. Autor soovib järgmist meedoti. Teie seate kokku tabeli, mille esimene lahter sisaldab kellaegasid iga veerandtunni tagant, ala-

tes kell 0000 kuni 2400-ni. Teine lahter on määratud juhatusesele ja sinna märgitakse kõik juhatuselt antud käsud ja korraldused, silmaspidades esimeses lahtris märgitud kellaegasid.

Samas tabelis on määratud lahtrid igale rügemendile. Viimased on jaotatud all-lahtritesse vastavalt pataljonide arvule rügemendis, viimased omakord all-lahtritesse vastavalt kompaniide arvule pataljonis. Igas sarnases lahtris, silmaspidades esimeses lahtris märgitud kellaeguga, märgitakse ära mõne sõnaga olemasolevad andmed.

Sarnased lahtrid tabelis reserveeritakse ka iga väeliigi jaoks.

Viimane lahter on määratud märkustele. Seal tähendatakse ära kõik andmed, millistele ei leidu kohta mujal.

Aeganõudev ja täpne töö, millest aga ripub ära töö väärtus. See tabelite süsteem paistab, autori arvamiselt, olema parem kaartide süsteemist, sest ta võimaldavat teatud kellaegadel saada üldist pilti operatsioonist. Samuti olewat selle süsteemi üheks paremuseks veel see asjaolu, et faktid, mis esimesel silmapilgul paistsid olema arusaamatud, on nüüd selgunud teiste tabelis esitatud ja üksteisega ühenduses olevate sündmuste abil.

Tabelis on kahtlemata näha aeg, mis kulus käsu jõudmiseks käsuaudjalt käsusaajani ja kas need käsud saadi või mitte. Tabelis on ka näha osalise edu või mõne üksuse kõhelemise mõju naaberüksuste ja üldse operatsiooni üldisele arenemiskäigule.

Kas on vajalik veel juure lisada, et kui tabel on valmis, siis ka teos on valmis? Töö luustik on igatahes soliidset ehitatud. Vaja on vaid jaotada lahtrid tabelis peatükkideks ja panna neile pealkirjades huvitavamad ja mitmesugustelt üksustelt täidetud manöövrid kirjeldatavas ajajärgus.

Ülejäänud osa kuulub redaktsioonile.

Redaktsioon.

Redaktsioon nõuab mõningaid omadusi ja muuseas teatud ja möödapääsematu vajaliku kergust sulega ümberkäimises. Buffon ütles: „Stiil on inimene“. Raske stiiliga inimesel on tõesti raske kirjutada midagi kergelt. Siiski, kui lugeda sagedasti ja tähelepanelikult selge ja korrektse keelega autorite töid, hakkame neid järele aimama. Üldiselt tuleb aga anda eesõigus nende autorite töödele, millised armastavad lühikesi lauseid.

Lahingkirjeldustes peatükid peaksid olema lühikesed, et anda lugejale võimalust sündmustekäigu jälgimisel end vahetevahel välja puhata. Tarvis on, et justust oleks üldiselt elav. Tarvis on, et lugeja tunneks end osavõtjana kirjeldatavast lahingust, et ta kaasa elaks tehtud vead ja nende tulemused.

Sarnase tagajärje saavutamiseks on vaja, et kirjanik kõige pealt ise suudaks end asetada kirjeldatavast lahingust osavõtja seisukorda. Tarvis on tunda ka teatud lahingust osavõtnud sõdurite ja ohvitseride meeolu, nende iseloomu ja nende hingeelulist seisukorda teatud lahinguprobleemi lahendamisel.

Viimase ülesande täitmine ei ole sugugi raske, sest sõjameeste hingeelu ei ole sugugi keeruline.

Ei ole tarvis karta nimetada lahingust osavõtnute nimesid, välja arvatud muidugi juhustel, mis võivad heita varju teatud osavõtja heale nimele.

Ja kui teil korda läks teatud isikut asetada oma kirjelduses olukorda, kus ta asus tegelikult, kui teie püüate tema temperamendi kohaselt lahendada temale esitatud lahinguprobleemi ja kui teie seejuures räägite absoluutset tõtt, siis lahing-

kangelane, tundes, et temast on öieti arusaadud, on täiel määral rahuldatud. Isegi ka siis, kui temalt lahingolukorras vastuvõetud otsus on kritiseeritav ja sellele ei järgnenud edu. Ta on siiski õnnelik, võides öelda: „Seisukorra raskused olid sarnased! Soovitav oleks näha, mis Teie oleksite teinud minu asemel!“

Õpis jääb ja oma parema arusaamise järele oma kohust täitnud lahingkangelase kibedus kaob.

Juhtub, et saate tänukirju kõigis aukraadides olevatelt ohvitseridelt, mis näitab, et otsides õigust, olete ära teinud heateo. See ongi kõige parem tasu teile tehtud töö eest.

K o k k u v õ t e.

Iga lahingkirjelduse peaeesmärgiks peab jääma töö valguse ette toomine, ohverdades selleks ka vajalik aeg. Seepärast lahingkirjelduse kokkuseadmisel tuleb ohverdada kõik see, mille tõelikkust ei saa kontrollida. Ainult töö peab aset leidma lahingkirjelduses.

Materjalide klassifitseerimine, abinõude ja meedotite küsimus, samuti ka redaktsioon, see kõik on maitse asi. Hea retoorika õpilane peaks sellega toime saama.

R. Tck.

Lennuväe taktika käsitlemise meetodist.

A. Ilves.

Lennuväe taktika käsitlemisel võiks leida edukat kasutamist dialoogiline ettekanne, mis tarvitusel mõnes L.-Euroopa riigi õppeasutises. See iseene- sest väga huvitav õppeviis — näidata piltlikult lennುವေး tegevust, väärrib valgustamist meie sõjakirjanduse veergudel. Erilist põhjust annab sellele asjaolu, et lennುವေး taktika käsitlemine on meil praegu üks aktuaalsemaid küsimusi, eriti meie lennukoolis, kus on käimas intensiivne tegevus arvurikka õpilaste perega.

Parima tahte ja kaime mõistusega ning temale omase energiaga on praegune lennukooli ülem asunud selle küsimuse lahendamisele, võttes aluseks meie õppeasutistes läbilõõnud praktilise, kaardil lahendamise meetodi. Sellele iseene- sest väga tervitatavale ja ajakohasele õppeviisile täienduseks olgu alljärg-

nevaga mõningaid mõttemõlgutusi, kuidas lennುವေး taktika käsitlemist laiendada dialoogilise ettekande meetodile.

E t t e k a n d e u l a t u s. Valgustada:

- 1) Luure ja hävitajate eskadrillide tegevust eraldi;
- 2) diviisi lennುವေး tegevust tervikult;
- 3) ülemjuhatause käsutusesolevate eskadrillide tegevust.

Arvesse võttes, et lennುವေး tegevus sünnib kõige tihedamas kontaktis maa ja mereväega, peab ettekande ulatus piirduma antud lennುವေး ja tema poolt abistatava väeosa võime kohaselt loodud olukorraga.

O s a v õ t j a d. Vastavalt ettekande ulatusele võiksid esineda järgmised isikud:

Esimesel juhul

— üksuse operatiivala juhataja, kelle kasuks lennುವေးgi töötab;

- eskadrilliülem;
- rühmaülemad;
- foto-eriala juhataja luureeskadrillis ja üksikud lendurid ning lendurvaatlejad. Viimased esineksid ettekannetega peamiselt ülesande täitmise üle.

Teisel juhul

- diviisi staabi operatiiv jaoskonna ülem;
- diviisi lennuväe ülem;
- eskadrillide ülemad;
- foto-eriala juhataja;
- rühmaülemad;
- eriliste ülesannetega töötavad lendurvaatlejad luureeskadrillis.

Peale ülalnimetatud isikute on erijuhitudel tarvilik veel diviisi suurtükiväe ja side ülema esinemine.

Kolmandal juhul

- ülemjuhataja staabi operatiiv osakonna ülem;
- õhukaitse staabi operatiiv jaoskonna (ühtlasi ka luure jaosk.) ül.;
- lennuväe ülem;
- eskadrillide ülemad ja erijuhtudel rühmaülemad, peamiselt ülesande täitmise seisukohast.

Ette tulevate tehniliste küsimuste selgitamiseks võiksid esineda veel vastavad eriala juhid, nagu õhukaitse srtväe ülem j. t.

Organiseerides seesugust dialoogilist ettekannet lennukoolis, esineksid osavõtjatena:

- lennuväe- ja üldtaktika lektorid;
- praktilise taktika juhatajad;
- vastavad eriala juhid ning instruktorid lennukoolis ja
- tarbekorral ka tegelikud üksuste juhid lennuväe rügemendist.

Õppuse organiseerimine ja läbiviimine. Vastav olukord luuakse üld- ja lennuväe taktika-ektorite ning praktilise taktika juhatajate poolt (soovitav lennukooli ülema üldjuhatusel). Ettekandest osa võtma kutsutud isikuid tuleb juba aegsasti tutvustada üldolukorraga, informeerida õppuse ulatusega ning anda juhtnõore ettevalmistamiseks oma erialal.

Enne ettekande demonstreerimist tuleb ülesanne osavõtjate vahel täies ulatuses ja detailides läbi mängida, kus juba vastaval ametkohal esinev isik kannab ette oma osa. Üldjuhataja teeb siin

vastavaid korrektiive nii sisu, kui ka aja mõttes.

Ettekande tegelik käik algab operatiivvala juhataja ettekandega, kes selgitab üldolukorda, tegevuse eesmärki ja lennuväe ülesandeid selles.

Järgmisena võtab sõna lennuväe ülem, kes algab ülesande analüüsist, selgitades neid faktoreid, mis mõjutavad lennuväele esitatud ülesande täitmist. Edasi asuks lennuväe ülem olukorra hindamisele, mis sisaldab enesest:

1) Oma jõud — väeosade grupeerimine, asetus, ülesanded ja tegevuskava; — lennuväe ülema käsutusesolevad võitlusvahendid ja nende hinnang vastavalt ülesandele.

2) Vaenlane — tema asetus, teated kahurväest, maapealsetest õhukaitse abinõudest ja lennuväest; nende arvatav tegevus ning kuidas need elemendid mõjutavad oma lennuväe tegevust.

3) Maastik — kaardi järele ette kanda maastiku üldiseloom, nagu reljeef, metsad ja sood, eesmärgiga alla kriipsutada vaenlase soodsamaid tegevuse suuni ja alasid ning arvatavaid aerodroome.

Maastiku detailsem uurimine, — nagu vastase patareide arvatavad positsioonid jne. jääb vastava eskadrilli ülema hooleks.

4) Meteoroloogilised andmed — kui-võrt nad takistavad või soodustavad ülesande täitmist.

5) Aeg — kui palju aega lennuväe ülemal on kasutada ülesande täitmiseks, millest on tingitud ettevalmistuse ulatus. Silmas pidada tuleb siin veel seda, kas tegevus sünnib päeval, öösel, koidikul jne.

Nii meteoroloogilisi kui ka aja andmeid peab hindama samuti ka vaenlase tegevuse suhtes.

Ülesande analüüsi ja olukorra elementide hinnangu tulemusena väljendub lennuväe tegevuse plaan, resp. antakse ülesandeid eskadrillidele või rühmadele.

Konkreetsel ülesande saamisel asub eskadrilli ülem selle analüüsimisele, käsutusesolevate võitlusvahendite materiaalse seisukorra selgitamisele ning korralduste andmisele alluvatele.

Juhul, kui lennuväel on täita eri-ülesanded, nagu suurtükiväe kasuks töötamine, sidepidamine jne., siis võiksid esineda veel suurtükiväeülem ja sideülem (näit. diviisis), esitades ülesandeid ja selgitades olukorda oma tegevuse piirides.

Edasi tuleksid ettekandele rühmaülemate korraldused ülesande täitmise viisi, materjali, lennumarsruudi, rivikorra jne. kohta.

Olenedes harjutuse eesmärgist, võivad tulla ettekandmisele ülesande täitjate ettekanded. Viimased omavad erilise tähtsuse, kui taotletakse õppe eesmärki, näiteks lennukoolis. Ettekanded vormilt jagunevad siin kirjalikkudeks ja suusõnalisteks.

Seesugune dialoogiline õppeviis, mis ülalnimetatud kujul taotles lennುವಾ taktika näitlikku õpetamist, võib kasutamist leida ka lennುವಾ taktikaliste ülesannete lahendamisel lennukoolis. Siin esineksid vastaval ametkohal õpilased, kes end selleks ette valmistavad, kusjuures operatiiv juhi ja teatud juhul ka lennುವಾ ülema kohuseid täidaksid taktika lektorid ja taktikaliste tööde juhatajad. Sarnane meetod annab kahtlemata positiivsemaid tagajärgi, kui punktide järele kohuste „pähetuupimine“, sest ametkohale määratud õpilane tutvuneks põhjalikult oma alaga ja arutusel elaks ise üle need kohustused ja ülesanded, mis juba nii pea ei unune.

Ülaltoodud õppeviisi vaatlemisel näeme, et siin on tarvis suur arv vilunud

õppejõude, palju organiseerimistööd ning teadmiste põhjenevat juhtimist. Kuid silmaspidades neid tagajärgi, mida seesuguse õppusega saavutame, tuleksid need raskused võita ja nõuetav vaevkanda.

Asjaolu, et meil puudub vastav eeskiri lennುವಾ kasutamise alal, nõuab praktilist õppemeetodi, mille eesmärgiks on käsitleda enam-vähem reaalsele olukorrale tuginevaid ülesandeid. Seega avaneb võimalus osaltki kontrollida, mis meile on vastuvõetavad võõrastest lennುವಾ määrustikest ning vältime nende tsiteerimist pimesi.

Siinkohal tuletame veel meelde, et kool rahuajal osutub sageli ka taktikaliste probleemide uurijaks ja uute töökspidamiste levitajaks ning sellepärast loodame, et ka meie lennukoolis praktilise õppeviisi juures kerkivad üles lennುವಾ kasutamise põhimõtted, mis aluseks osutuksid sellekohase eeskirja kokkuseadmisel.

Lõppeks olgu tähendatud, et käesolevad read on ainult selleks, et üles tõsta ülaltoodud õppemeetodi ning selle väga pealiskaudse ja viimistlemata suleviskega leida vastukaja lennುವಾ tegeliku tööga ja õpetamise muredega seotud isikute mõtetes.

Soomusrongide ülesanded ja nende tegevuse põhijooned.

P. Villemi.

I. Sissejuhatus.

Meie teame, et soomusrong on löögi tüüpi soomusüksus, relvastatud suurtükide ja kuulipildujatega, mis liigub mehhaanilise veoga roobasteel. Tihti talle antakse juurde kas ajutine või alaline dessant.

Organisatsioonilt soomusrongid ei ole kaugeltki ühesugused — ühed kujutavad liikuvaid patareisid, kuna teised, millelele dessant juurde antud, moodustavad iseseisvaid taktilisi üksusi.

Relvastuse poolest soomusrongid jagunevad:

— kerged rongid — relvastatud pea-

asjalikult kergete kiirlaskjate kahuritega;

— rasked rongid — relvastatud peajasjalikult raskekaliibriliste suurtükidega ja

— soomusrongid eriotstarvete täitmiseks,

mis vastavalt nendele pandud ülesannetele relvastatud raskete või mitmetüübiliste suurtükidega. Ühise juhatuse alla koondatud mitmet liiki s.-rongid võivad tegutseda soomusrongide grupina, mille koosseisu kuulub ka juurde antud dessant. Soomusrongid on spetsiaal ehitusega (lahingplatvormid ja vedur kaetud terasplaatidega) ja improviseeritud (vagu-

nite kahekordsete seinte vahed täidetud takkudega, liivaga või mõne muu materjaliga).

II. Soomusrongide kasutamise lühikene ajalooline ülevaade.

Enne Maailmasõda, alates 1861. a., ameeriklased, inglased, prantslased ja mõned teisedki kasutasid soomusronge harilikult liikuvate patareidena. Tehniliselt ja relvastuse mõttes olid need s.-rongid väga mitmekesised (v. 1923. a. „Sõduri“ lisa lhk. 56—58).

Maailmasõja algul tunti tarvidust aktiivsete s.-rongide järele, kuid varsti muutus sõda positsioonisõjaks, mis piiras aktiivsete s.-rongide tegevust.

Lääne rindel purustati taganemise juures raudtee põhjalikult. Suurtükide arv ja tule võimsus aina kasvas. S.-ronge võidi kasutada ainult suurekalibrilise liikuva suurtükiväena vastase kindlustatud seisukohtade purustamiseks. Ida-Preisimaal sakslased kasutasid hea eduga soomusronge (blindeeritud ronge) kindral Rennenkampfi ja Samsonovi armeede tagaajamisel.

Vene kodusõjas ja algul ka sõjas Balti riikide vastu, kus pooltel olid nõrgad vöõrid, sõjategevus baseerus raudteedele. Soomusrongide abil raudteede üle valitsemine omas erilise tähtsuse. Oli juhuseid, kus s.-rongid ühes juurdeantud jalaväe osadega tegid mitmekümne km retkeid vastase seljatagusesse.

Vabadussõjas meie esimene s.-rong jõudis liinile 1918. a. det. algul, teine detsembri keskel ja kolmas Jõulu ajal. Iga rongi koosseisu kuulus patareid, kaunis suur dessant (keskmiselt 50—60 meest), kuulipildurite k-do ja tehnika k-do. Taganemise järgul meie s.-rongid pidasid raudtee suunas vaenlast kinni, taganedes harilikult siis, kui vaenlane raudteest eemalt minnes ähvardas rongide seljatagust.

Maalt enamlaste väljaajamise juures meie s.-rongid etendasid suurt osa. Nad tegutsesid äärmiselt aktiivselt ja suure eduga, vallutades 9. jaan. 1919. a. Tapa, 14. jaan. ühes Kuperjanovi partisaanidega Tartu ning 14. veebruaril tungisid vaenlase rindest läbi Irboskani.

Et Vabadussõda kogu aeg kandis enam-vähem manööversõja ilmet, siis s.-rongidele leidis alati tegevust vastavalt nende võimetele ja organisatsioonile. Meie s.-rongidele harilikult anti aktiivseid ülesandeid, kuid neid kasutati ka raudtee

ja selle lähema piirkonna passiivseks kaitseks. Iga soomusrong koosnes löögija staabiosast. Kõik s.-rongid ja nende juurde antud väeüksused moodustasid soomusrongide diviisi (varem divisjon).

Soomusronge vormeeriti meil kogu Vabadussõja kestel juurde, sest nende järele tunti tarvidust. Ühtlasi peeti vajalikuks raudtee piirkonnas tegutsevad löögiosad („Kalevlaste Maleva“, „Kuperjanovi partisaanid“ ja „Scoudid“) operatiivselt määrata s.-rongide diviisi ülema alla. Need löögiosad kujutasid nagu suuri alaliselt väljasolevaid dessantosi, kelledel üldise juhatuse tõttu koostöö s.-rongidega kogu aeg tagatud. Sarnane organisatsioon võimaldas s.-rongidel tegutseda väga aktiivselt, viies eduga läbi ka iseisvalt ettevõetud operatsioone.

Vabadussõjas enamlaste s.-rongid olid tehniliselt meie omadest paremad, kuid nendel puudus alaline dessant, saavutatud edu kasutamiseks, ja patareid meeskond oli meie omast osavuselt taga. Selle tõttu raudtee piirkonnas oli valitsev seisukoht meie käes.

III. Soomusrongide tehnilised ja taktikalised omadused.

1) Tehnilised omadused.

S.-rongide lahingplatvormide ja veduri soomus harilikult kaitseb püssikuulide ja granaadikildude eest. Ka on soomusronge, mille soomust kerge kahurmürsk ei läbista.

S.-rongide liikumise kiirus, mis keskmiselt on 25—35 km tunnis, oleneb peale veduri võime koosseisu raskusest, raudtee profiilist j. m. Tarviduse korral võib seda kiirust suurendada kuni ülemmääraneni, millist käesolev tee ja vedur üldse lubab.

Õige tähtis on s.-rongide kütteküsimus. Kohasem küttaaine oleks nafta aseainena meie põlevkiviõli, kuid sellega sõja puhul s.-rongide vedurite varustamine võib sünnitada suuri raskusi. Põlevkiviõliga vedurite kütmine läheb ka tunduvalt kallimaks (raudtee veojaoskonna ülema J. Nigolsi andmed). Toon puude, kivisõe, põlevkiviõli ja nafta soojuse-andmise võrdleva tabeli:

1 kg puid	annab	3.650	kalooriat
1 „ kivisõsi	„	4.000	„
1 „ põlevkiviõli	„	8.500	„
1 „ naftat	„	10.700	„

Põlevkiviõliga veduri sissekütmise

vältus 1,5 tundi, puudega 2 tundi. Põlevkiviõliga veduri korra varustamise järele (320 pd.) võib läbi sõita umbes 300 km, puudega (6 j. sld.) 150 km. Ühekordse vee võtmisega (14 m³) võib läbi sõita umbes 100 km või liinil seista umbes paar päeva.

Lahingolukorras asuvat s.-rongi peab varustama veega umbes 500 ämbrit ööpäevas. Kütteainet ja ka vett võib teine vedur järele tuua. Normaalselt sünnib vee võtmine jaamades, kuid vett võib võtta ka jõgedest, kraavidest ja raudtee lähedatest kaevudest, selleks mootor- või käsitsi pumpa tarvitades ehk hädakorral isegi ämbritega vett tõstes.

Purustatud tee takistab s.-rongi liikumist, kui katkine koht on laeim 6 tl. Iseäranis kergesti läheb rong teelt kõrvale, kui tee käänu kohal väline roobas on purustatud.

2) Soomusrongide positiivsed omadused.

- Raudtee oma käes hoidmisel on suur tähtsus — see tõstab vajadust soomusrongide järele;
- soomusrongi patarei võib liikumise järele ja isegi liikumise ajal kiiresti avada võimsa tule; rongi lähemas piirkonnas (kuni 3 km) patarei tuld toetavad ja täiendavad rasked kuulipildujad;
- tornis asuvate suurtükide laskesektor on 360°;
- soomusrongide liikuvus raudtee suunas on suur, mis võimaldab kursseerimist vastase tule all;
- soomusronge võib tarviduse korral koondada liinile ja sealt kiiresti ära viia ehk hoopis teisele rindele visata;
- soomusrongide varustamine laske- ja toidumoonaga on märksa hõlpsam, kui raudteest eemal oleva suurtüki- ning jalaväe varustamine;
- soomusrongide liikumise võimalus ei ripu palju aastaajast ega ilmastikust;
- meeskond on kaitstud vaenlase kuulide ja granaadikildude eest platvormide soomusega;
- jala- ja ratsavägi lahtiselt pealetungides ei suuda soomusrongi vallutada;
- meeskonna julgeolek on tagatud väikse elavjõu kuluga; ka pole

meeskonnal korteri otsimise ega uutele korteritele kohanemise vajadust;

- on tagatud alaline lahinguvalmus;
- dessant annab soomusrongidele suurema aktiivsuse ja tagab nende julgeoleku;
- dessantmehel ei tarvitse välja minnes kõike oma riidevarustuse tagavara jne. kaasa võtta, mis võimaldab suuremal määral laskemoona kaasavõtmist;
- kui soomusrong tarvilisel määral sidevahenditega varustatud, siis rongi tegevuse juhtimine on kerge;
- soomusrong mõjub oma ilmumisega rusuvalt vastase moraalile ja tõstab naabruses töötavate oma väeosade meeleolu. Eriti mõjub soomusrongide kiire ilmumine ja aktiivne tegevus slaavlastele, kui tundeinimesele.

3) Soomusrongide negatiivsed omadused.

- Soomusrongide tegevus on piiratud raudtee lähema ümbrusega ning soomusrongi liikumine on seotud raudteeliini külge, mille suun vastasele täpselt teada;
- liikumise võimalus ripub raudtee korrasolekust, mispärast seljataguse tee ja sildade valvamisele peab pöörama suur tähelepanu;
- positsioonil seisva soomusrongi vahetamine, kui kohapeal puudub kõrval- või harutee, peab sündima lähemas liinitaguses jaamas;
- vee ja kütteaine kulu piiravad pideva lahingtegevuse vältust;
- soomusrong kujutab võrdlemisi suurt ja nähtavat märki, mida iseäranis õhuluure eest peaaegu võimata varjata;
- dessandi alaline soomusrongil hoidmine vastase suurtükiväe mõjuvutle piirkonnas on hädaohtlik;
- soomusrongid teataval määral segavad raudtee tööd.

4) Soomusrongide lahingvõime hinnang.

Ülevaaltodust näeme, et soomusrongide positiivsed omadused on suures ülekäalus negatiivsete vastu. S.-rongide tegevus on küll seotud raudtee suuna külge, kuid sama suun on väga tähtis kindlalt oma käes hoida.

Rongi lahingvõimet tõstab alaline lahingvalmus ja rohkel arvul tehniliste vahendite kaasasvedamise võimalus. Soomusrongid on eriti tarvilikud meie oletatava vastasega sõdades, sest ka sealpool pühendatakse suur tähelepanu soomusrongidele, millele peame vastu panema vähemalt samaväärse jõu.

Et meie oma väiksearvulisema elava jõu tõttu peame kõrgemale tehnikale toetudes äärmiselt aktiivselt tegutsema, sel-

lepärast peab soomusrongide koosseisu kuuluma alaline dessant, kes annab soomusrongidele suurema iseseisvuse ja võimaldab saavutatud edu ära kasutada.

S.-rongid peavad töötama kõige lähemas kontaktis raudtee läheduses asuvate või tegutsevate jalaväe osadega, milleks nad operatiivselt allugu ühisele juhile, kelleks kõrgem ülem määrab kohasemaid juhte. (Järgneb.)

Keemiasõda meie oludes ja lenn väe osa selles.

K. Abel.

I.

Missuguseks võib kujuneda keemiasõda meie oludes ja missugused asjaolud võivad olla selles mõõduandvad?

Lahingviisid, mitmesugused taktikalised võtted ja terve sõjakäik on suurel määral tingitud vastaste poolte sõjaliste jõudude, majandusliste ressurside ja tööstuste vahekorras. Need mõõduandvad tegurid määravad ära võimaluste piirid, mis on kätte saadavad ja teostatavad. Meil on teada, missuguste jõudude ja abinõudega võime arvestada sõja ajal, samuti on meil ettekujutus sellest, missugused on meie vastaste võimed.

Võrreldes meie oletatavate vaenlaste võimalusi keemiasõja alal meie omadega, peame paratamatult tunnustama, et nemad on kõigiti meist üleoleval seisukohal nii keemilise tööstuse, kui keemia sõjapidamise vahendite poolest. See asjaolu määrab ära keemiasõja iseloomu ja need põhijooned, mis peavad olema keemiasõja taktikaliste võtete ja võitlusviiside aluseks meie oludes.

Vastase jõudude ülekaalu tõttu kerivad esiplaanile kõik need taktikalised küsimused, mis on seotud gaasi kaitsega. Gaasi kaitse omab meie oludes sellepärast erilise tähtsuse. Meie peame olema ettevalmistatud vastu seisma mürkpilvedele, mis vaenlane meie peale võib lasta. Kui gaasi kaitse puudub või ei vasta nõuetele, võivad mürkgaasid sünnitada väga suuri kaotusi ja hävitada terved väeosad. Keemilise võitluse iseloo-

mu hea tundmine ja vastavate gaasikaitse abinõude tarvitamine vähendab suurel määral ohte ja kaotusi.

Kõigi esiti meie peame oskama ja suutma ennast kaitsta.

See küsimus ei puuduta ainult sõjaväge, vaid ka suuremat osa elanikke. Vaenlase vaenuline tegevus ei piirdu ainult lahingväljaga. Lennukite abil on võimalik sõjagaase kanda kaugele vastase seljatagusesse, kus elanikkude gaasikaitse muutub eluliseks vajaduseks. Vaenlase õhust kallaletungimise esemeteks väljaspool lahingvälja on eestkätt suuremad linnad, peaaegjalikult pealinnad, tööstuse keskkohad, raudtee sõlmed jne., sellepärast on sarnaste piirkondade elanikud otsekohe ohu all. Kuna meie vastaste õhujõudude ülevõim võimaldab neil läbiviia õhust kallaletungimist lahinggaasidega meie linnadele, siis elanikkude päästmise abinõudeks gaasimürgituse eest on ainult korralikult organiseeritud gaasikaitse.

Kuid gaasikaitse ainult passiivsete gaasikaitse abinõudega ei ole veel küllaldane. Et ennast kindlamalt kaitsta vaenlase relva eest, on vaja temale vastulööke anda samasuguse relvaga. Käsitäpselt passiivse kaitsega peab ühtlasi ka aktiivselt tegutsema, sest kõige parem kaitse peitub pealetungimises.

Meie keemia-tööstuse seisukord ei paku suuri võimalusi laialdaseks aktiivseks tegevuseks lahinggaasidega, kuid soodsal juhusel võib ka väheste abinõudega palju teha.

Meie olud nõuavad oskust edukaks tegutsemiseks üleoleva vaenlase vastu. Keemiasõjas see vajadus kerkib üles iseäranis teraval kujul. Kuidas peab toimima igal üksikul juhusel, oleneb muidugi olukorrast ja tegevuse momendi üksikasjadest.

Meie geograafiline asend, maastiku iseäraldused ja ilmastik olulist mõjuvust keemiasõja peale meie oludes ei või avaldada, sest kõik need ümbruskonna elemendid enesest midagi väljapaistvat ja iseäralikku ei kujuta, millega peaks eriliselt arvestama. Need ümbruskonna elemendid oma lõpmatu mitmekesisusega moodustavad ainult selle ümbruse, millega peab kohastama ja kooskõlastama igal üksikul juhusel lahinggaaside tarvitamise taktikalised võtted ja võitluseviisid.

Üldjoontes võib keemiasõda meie oludes ettekujutada niisugusena, kus on tegemist üleoleva vaenlasega, kellel on käsitada suurel arvul sõjakeemia vahendeid ja kes võib suurt aktiivsust ülesnäidata, ettevõttes laias ulatuses gaasirünnakuid, mis sunnib meid esikohale asetama gaasikaitset. Meie aktiiv tegevuse ulatus oleneb täiel määral nendest sõjakeemia vahenditest, mis meil on sõja ajal tarvitada. Mida suuremal hulgal on meil tarvitada mürkaineid, seda suuremat aktiivsust võime keemiasõjas üles näidata.

II.

Lahinggaaside tarvitamise viisid, nagu tulistamine suurtükkidest keemiliste mürskudega, gaasimiinide laskmine gaasipildujatest, keemiliste käsi- ja püssigranaatide pildumine ja maastiku mürgitamine, leiavad käsitamist lahingpiirkonnas, kuna lennukitega lahinggaaside laiali laotamist võib toimetada ka väljaspool lahingvälja. Selle asjaolu tõttu võib lennuvägi etendada keemiasõjas õige tähtsat osa. Lahinggaaside saatmise võimaluses suurtele kaugustele seisab keemiasõja kõige suurem oht. Ei tule arvestada ainult tegeliku vaenuväljaga, vaid terve riigi ulatusega, sest mürgitamise oht ähvardab igat sõjalise tähtsusega asukohta, mis asub lennuväe tegevuse piirkonnas.

Peatudes lahinggaaside tarvitamise juures lennukitelt, tuleb tähendada, et õhust kallaletungimiseks on kohased tarvitada mittepüsivad lahinggaasid, näi-

teks fosgeen ja püsivad, näiteks yperiit ja levisiit.

Vähese püsivusega lahinggaasi tarvitatakse sel juhusel, kui on kavatsusel õhust kallaletungimise järele vallutada oma vägedega vaenlase asukohta. Vägede koonduskohtade peale väljalastud surmavas kontsentratsioonis fosgeen jõuaks sünnitada raskeid kaotusi veel enne, kui inimesed suudaksid kasutada kaitsevahendeid.

Püsivate lahinggaaside mürgitamise esemeteks võivad olla igasugused teed ja raudtee sõlmed, vägede koonduskohad, varustuse ladud ja muud sarnased asukohad vaenlase seljataguses. Püsivad lahinggaasid — yperiit ja levisiit, teevad võimatuks sarnastes asukohtades tegevuse ja elamise. Samuti tekitaks vaenlasele gaaside mõjupiirkonda tungimine suuri kaotusi ka sel juhusel, kui gaas ainult läbi riiete imbuks. Riiete vastavate segudega sisseäärimine ei annaks ka soovitavaid tagajärgi, sest niisugused segud võivad kaitsta riiete kandjat ainult teatud aja vältusel.

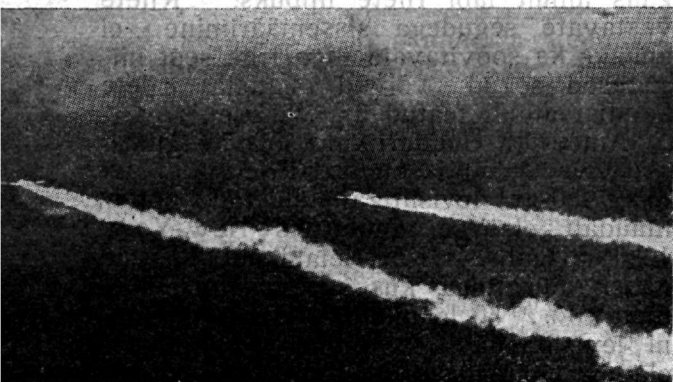
Ameerika Ühendriikide sõjaväe gaasi-asjanduse juhataja kindral Fries ütleb, et üks 480-gr levisiitiga täidetud pomm muudab elamise võimatuks New-Yorgi 10 kvartaalis. Kõik elanikud saavad gaasi mürgituse, kus surevus on vähemalt 10%. 50 lennukilt visatud 100 tonni levisiiti hävitaks terves New-Yorgis elamise võimaluse vähemalt nädala kestvusel. Need elanikud, kes ei suuda gaasimõju piirkonnast pääseda, langevad gaaside ohvriks. Kõik söögiained ja arstlised abinõud oleks mürgitatud ja puuduks igasugune võimalus aidata veel elusolevaid ja koristada surnuid.

Lahinggaaside laialilaotamist lennukitega võib toimetada kahel viisil — pommidega ja pulveriseerimise abil. Pommides võib laiali laotada kõiki seni tuntud mürkaineid, kuna pulveriseerimist võimaldavad ainult yperiit, levisiit ja pi-saraid tekitavad mürkained.

Lahinggaaside saatmiseks vaenlase peale on kõige kohasemad suured pommidega lennukid, millede kandejõud ulataks ühe tonnini, või veel rohkem. Tähtis on korraga võimalikult suurema hulga lahinggaasiga kallale tungida, et korraga suuremat hävitustööd sünnitada ja sellega ühtlasi esile kutsuda vaenlase keskel suuremat moraalset vapustust. Võib ka väiksemaid tüüpi lennukitega

vast samasuguseid tagajärgi saavutada, kuid siis peab juba lennukite arv olema vastavalt suurem. Kui lugeda gaasipommi kaalust 60% mürkaine peale, siis saame ühe ruutkilomeetri mürgitamiseks tarvismineva yperiitiga täidetud pomme üldkaalu 13.000—14.000 kg. Keskmise pommitamise lennuk võib ühes võtta umbes 1000 kg. pommisid ja kergemat tüüpi lennuk — kaks või kolm korda vähem. Seega ühe ruutkilomeetri mürgitamist võiks teostada 13—14 keskmist või 27—40 kergemat pommitamise lennukit.

Lahinggaaside laialilaotamine pulveriseerimise abil võimaldab palju rohkem mürkainet ühes võtta, sest mürkaine kaal võib tunduvalt suurem olla pulveriseerimise sisseseade kaalust. Vedelaid lahinggaase — yperiiti ja levisiiti võib lennukilt vihma- või udutaoliselt alla lasta.

Mürkainete pulveriseerimine lennukitelt.

Ameerika Ühendriikides tehti pulveriseerimise katseid „De Haviland“ süsteemi lennukiga, milleks tarvitati kahjutut aroomilist vedelikku piirituse seguga. Laialipulveriseeritud vedelik laskus alla udu näol ja selle lõhn oli kõigil juuresolijatel selgesti tunda. Kõik see operatsioon kestis umbes ühe minuti, kusjuures kattus 50.000 ruutmeetri suurune maa-ala.

Mõnel erilisel juhusel võib olla tarvilik mitmesuguste suitsukatete ja suitsuseinade tekitamine ühe või teise lahingtegevuse varjamiseks maa peal, merel või õhus.

Kuid aeglaselt põlevaid ja pisaraid tekkivad suitsupommid on ühtlasi heaks abinõuks vaenlast lahkuma sundida suitsu-katte piirkonnast, samuti mürkaine suitsuga süütepommid, näiteks fosforpommid, sünnitades tulekahje, teevad

ühtlasi ümbritseval maa-alal kustutamise võimatuks. Aeglaselt põleva suitsuainega laaditud ujuvad pommid võivad leida kasutamist merel, kas laevastikule õhust kallaletungimise ajal, või laevastiku varjamiseks merelahingus.

Vahest võib olla lennukitel kasulik tekitada suitsupilvi kaitseks zenitkahurite eest sel juhusel, kui pommitamise ajal täpsemate tabavuste saavutamiseks tuleks lennata madalalt. Samuti võib suits kaitsta lennukit vaenlase hävitajate kallaletungimise eest, kui suits on mürkaine. Tulevikul peavad lendurid ja vaatlejad tingimata varustatud olema gaasimaskidega, sest õhus lahinggaaside tarvitamise küsimus on juba päevakorra kerkinud. Sel juhusel, kui mitu vaenlase lennukit korruga kallale tungivad, oleks lenduril otstarbekohane enese ümber laiali laotada mürkiseid gaase, mis vaenlase keskel sünnitaks segadust ja sunniks neid tarvitusele võtma maske. Maskid läheks ka tarvis hädamaandumisel, kui see juhtuks mürgitatud maastikul.

III.

Missugust osa võib etendada lennukite gaasisõjas meie oludes?

Lennuväe omadused, nagu suur tegevuse piirkond, mille raadius ulatab mitmesaja kilomeetrit, kiire liikumine, mis võimaldab kiiresti ja ootamatult koondada õhujõudusid kallaletungiks mitmesugustele esemetele ja kiiresti vaheldada tegevuse kombinatsioone nii lahingväljal kui seljataguses, eraldavad teda silmapaistvalt teistest väeliikidest ja annavad talle erilise tähtsuse gaasisõjas. Need omadused lubavad lennukiväele ülesseada ka meie oludes õige mitmekesiseid ülesandeid, milledest tähtsamad oleks järgmised:

a) Gaasitõkete loomine üle- ja läbi-ikäikudel, teedel, metsades ja mitmesuguste maakohtade ja maa-alade mürgitamine.

b) Tööde katkestamine ja takistamine jaamades, sadamates jne.

d) Suurtükiväe ja teiste maapealsete keemiliste võitlusvahendite tegevuse laiendamine ja süvendamine vaenlase seljatagusesse.

e) Aerodroomide ja lennubaaside piirkondade mürgitamine.

Loeteldud ülesannete teostamine on seotud maapealse lahingtegevusega. Olukord ja operatsiooni iseloom määrab

ära ühe või teise võtte tarviduse. Selleks kindlaid juhtnööre anda ei saa, kuid siiski lahinggaaside tarvitamise põhimõtteid on võimalik märkida sõja mitmesugusteks järkudeks, nagu: mobilisatsiooniks, vägede koondamiseks, pealetungiks, kaitseks, taandumiseks jne.

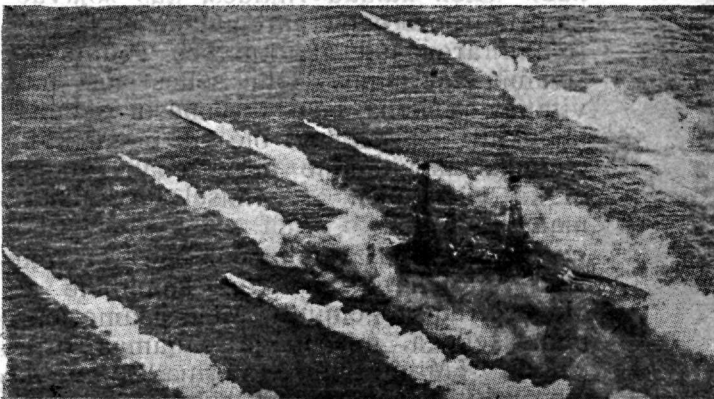
Kõik loeteldud lennುವေး peale pandavad ülesanded keemiasõjas ja nende teostamine kooskõlas üldise sõjakäiguga on läbiviidavad meie oludes. Küsimus seisab ainult selles, kui suures ulatuses need ülesanded on meie lennುವေးle teostatavad. Lennುವေးalt nõutakse peale keemiasõja ülesannete veel paljude teiste ülesannete täitmist. Ühelegi teisele väeliigile ei esitata nii mitmekesiseid nõudmisi kui lennುವေးle. Lennುವေးgi peab kõikide väeliikide jaoks toimetama luuret, jalaväega ühes ründama, korregeerima suurtükiväe tuld, pommitama vaenlast, võitlema õhus, pidama sidet ja laiali kandma lahinggaase. Kuid kõiki neid nõudmisi võib lennುವေးgi täita sel tingimusel, kui lennುವေးgi on küllaldaselt arvurikas ja nõudmiste kohaselt varustatud.

See osa, mida lennುವေးgi võib etendada gaasisõjas, oleneb suurel määral samuti tähendatud tingimusest. Mida arvurikkam ja tehniliselt ajakohasem lennುವေးgi, seda aktiivsem ja teguvõimsam tema abi lahingväljal.

Arvesse võttes meie võimalikkude vastaste ja meie õhujõudude ja sõjakeemia vahendite vahekorda, võib oletada meie vastaste lennುವေး poolt suurt aktiivsust keemiasõjas. Kuna õhujõudude tähtsamaks ülesandeks sõja ajal on ülevõimu saavutamine õhus, on oodata vastaste poolt meie lennುವေး nõrgendamise ja töö takistamise eesmärgiga kallaletungimist nii õhus kui maa peal, mis avaldub õhulahingutes ja aerodroomide ja lennubaaside pommitamises lõhkepommide ja lahinggaasidega. Sel puhul, kui vastane on saavutanud õhus ülevõimu, tuleb tegutseda juba üleoleva vaenlase vastu võitlemise põhimõtte alusel. Meie lennುವေး tegevus omab siis varjatud iseloomu, sest avalikult ainult jõuga ühe või teise ülesande läbiviimine võib olla seotud suurte raskuste ja kaotustega.

Varjatud tegevuse iseloomustavateks iseäraldusteks oleks ootamatus ja öise pimeduse katte ärakasutamine. Oota-

matuse element lennುವေး tegevuses on suure tähtsusega. Ootamatust täiel määral ärakasutades võib hoolimata vaenlase ülevõimust teatud ajal ja teatud kohal vaenlasest ülesaada üksikute ülesannete täitmise ajal. Vaenlane ei suuda alaliselt õhus varitseda ja tema õhku tõusmine suuremate jõududega nõuab ettevalmistust ja aega. Arvestades nende asjaoludega ja olles informeeritud vaenlase õhujõudude arvust ja iseäraldustest, võime leida teid edukaks aktiivseks tegevuseks.

Suitsukate ujuvate suitsupommidega.

Õõ pakub suurepärase tegutsemise võimaluse üleoleva vaenlase vastu. Pimeduse kate lubab lennುವေးl tungida sinna, kuhu päeval läbipääsemine oleks vast täiesti võimata vaenlase lennುವေး suure ülekaalu tõttu. Ei hävitajad, ega zeniit-kahurid ei suuda pimeduse tõttu vastasele suuremat kahju teha, sest pimedas on raske lennukeid leida, kõigi valgustusabinõude peale vaatamata.

Ärakasutades neid võimalusi, mida pakub õõ, võib lennುವေးgi avaldada suurt aktiivsust ka sel juhul, kui vastase lennುವေးgi on ülekaalus ja õhus saavutanud ülevõimu,

Aktiivsuse avaldamine sarnasel kujul võimaldab lennುವေးle keemiasõjas meie oludes tegelikult abiks olla teistele väeliikidele ja kaasa aidata ühe või teise operatsiooni läbiviimisel.

Võib ütelda, et just niisuguses aktiivsuses peitub peasjalikult see osa, mida lennುವေးgi võib etendada keemiasõjas meie oludes.

I. L. ääremärkeid „Hobune ja mootor“ puhul.

„Sõduris“ nr. 12/13. toob lugupeetud I. L. ääremärkeid minu artikli kohta „Hobune ja mootor“, kus leiab, et ma mõningaid seisukohti aktsioomina võtan või võtta soovitan.

Mina olen huvitatud autotranspordist mitte sugugi vähem kui lugupeetud I. L. ja ei eita seda kunagi. Ei või just ütelda, et ainult Prantsuse sõjaministeerium jõuvankrite arenemise peale rõhku paneb. Olen käinud riikides, kus sõjaväe autotransport palju paremal järjel ja paremini arenenud on, kui see Prantsuse sõjaministeeriumis. Olin sellest just huvitatud ja koha peal tutvunesin sellega täielikult. Niisama ei ole Gazogeni kütteaineks tarvitamine mitte enam uudis, ei ka mitte üksi arenemisel Prantsusmaal.

p. 1. — Parandustöökojad ei ole veel autotehased ja vana lappimine ei ole veel uue tegemine. Meie peame leppima sellega, mis meile väljamaa turg pakub. Mitmesuguste firmade autod, mis *rekvireerimise* teel saame, raskeandavad nende parandust.

p. 2 — Ka Prantsusmaa rahval ei puudu raha ja rahva raha ei ole veel sõjaministeeriumi raha.

p. 3 — Kahju, et lugupeetud I. L. meie lumekehva taliste manöövrite tagajärgi ei tea. Küsitavaks jääb, kuidas kavatsetakse mitmekümne-kilomeetrilist teed lumest labidatega lahti hoida — mis lähed see maksma. Igasuguste lumesahkade tööd manöövritel meie nägime. Muidugi tuleks siin paremaid tüüpe leida ja see võib ja peab paranema. Kuidas hoida pikka teed lahti kui lund tuiskab ja iga päev ja nädalate kaupa sajab, mis meil mitte haruldane pole. Ja kuigi meie mõne peatee jõuame lahti hoida, kuid ega see veel luba täielikku motoriseerimist.

Missugune see masin on, mis meil talvel lumel liiguks, seda on lugupeetud I. L. vist näinud ja tema kui eriteadlase asi oleks ehk seda pikemalt ja täpsemalt selgitada. Tean ka väga hästi mitu km veo- või kergesõidu-auto tunnis liigub. Olen neid mõlemaid isiklikult väljamaal juhtinud ja teoreetiliselt kui ka praktiliselt õppinud. Prantslased loevad oma määrustikkudes veoauto keskmiseks kiiruseks 10—12 km, heal juhul kuni 15 km

tunnis. Lugupeetud I. L. on vist Prantsuse teid näinud ja kuidas tahab tema meil siin korraga 30—40 km kiirusega sõitma hakata? Jah, üks tund küll ja teatud teel. Praktiline ja keskmine auto kiirus võetakse mitte kõige paremate teede kohta, ei ka mitte suvel kuival ajal. Kuidas seda välja arvestatakse ja määrustes aluseks võetakse, seda muidugi lugupeetud I. L. peaks teadma.

Kahjuks pean tunnistama, et lugupeetud I. L. pöörab minu artiklit nii, nagu see temale meeldib. Näiteks, ei taha ta aru saada minu lausest või ei loe ta seda sõna „täielikult“ omale maksavaks. Ta kirjutab: „kas Eesti võib oma sõjaväge „motoriseerida“. Kuna minul on kirjutatud: „kas Eesti võib täielikult oma sõjaväge motoriseerida, muidugi ei või täielikult seda teha, millega ka lugupeetud I. L. nõus on. Ta kirjutab: „Lõpuks olgu tähendatud, et omis ääremärkmeis ei taha mina sugugi hobust kui transpordi elementi eitada. Kui suurel määral meie ka oma sõjaväe ei „motoriseeriks“, hobusele jääb ikkagi oma koht, kust teda masin välja ei suuda tõrjuda.“ Siis ei taha veel lugupeetud I. L. minu lausest aru saada, mis tähendab, meie võiksime täielikult motoriseerida kõik garnisoni voorid, kuna lugupeetud I. L. kirjutab: Oma karedate nõudmistele peale vaatamata leiab siiski lugupeetud autor, et meie võiksime oma sõjaväge „motoriseerida“. Milleks tahetakse minust teisiti aru saada, ei tea.

a — Palun mitte ära segada kodanikke ja sõjaministeeriumi. Kui kodanikud ostavad, siis ei saa veel seda teha sõjaministeerium, sest peremees riigis on rahvas, aga mitte sõjaministeerium. Realse jõu viskamine võitlusse ei luba veel minu arvamisi kellegil oma kasuks pöörata.

b — Kas võime siis põllupidajatelt jne. nende viimased ja kõik kõlbulikud traktorid või masinad ära võtta. Neid tuleb niisama kaunis suur arv jätta ka kodanikkudele nende tarvete rahuldamiseks. Peale selle läheb neist vähemalt 10—15% remonti.

c — Kui põlev- ja määrdeained meile välisvaluutat toovad, siis võiks nad ju seda rohkem tuua, mida vähem meie neid ise tarvitame. Suureks kasuks oleks,

kui see tööstus meil suureneks. Meie põlev- ja määrdeainete omadusi teadsin juba enne. Kahju, et Pariisi näitusel 1928 l'Estonie economique'is meie bensiniist mööda mindi.

Kordan, et minul on transpordi küsimus väga hingele lähedal. Olen seda mitmel korral puudutanud ja oleks tänuulik kui keegi avaldaks „Sõduris“ kui palju meil hobusetransport on kallim või odavam tuleb autotranspordist. Minul on selleks teatav materjal, kuid ootan, et keegi eriteadlane ennem sõna võtaks.

Mina pole eitanud motoriseerimist, sest tahan oma koosseisus ettenähtud hobuste asemele autot, kuid teen vahet täieliku ja osalise motoriseerimise vahel. Oleks nõus intendantuuri ladudes kõik hobused asetama masinaga. Kuid hobuseid, kellega varustamise jaamast varustust kuni väljaandmise punktideni veaks, ei vahetaks ma, praeguseid teid silmas pidades, ühelgi aastaajal masinatega, seda ei teeks ma ka väeosa

vooriga. Lugupeetud I. L. ei mõtle ju suvel rabas, mis ainult varest kannab, sõdima hakata. Niisugune raba suvel on looduslik tõke.

Meil ei ole mitte takistuseks ainult lumi, vaid kevadised ja sügised porid. Näiteks 1928. a. sügisel tahtsime ühe teise ohvitseriga ametiasjus autoga Tartust Vorbuse mõisa sõita, kuid autot ei saanud, sest ükski autojuht ei julgenud välja sõita. Niisama ei saa autot sügisel ega kevadel maale sõitmiseks. Võtame praeguse aastaaja ja võin tõendada, et mingisugust autotransporti maal väljaspool kiviteid läbiviidavaks lugeda ei või. Meie kiviteede hulk on teada ja ega lugupeetud I. L. kavatse ometigi ainult kuival aastaajal ja kiviteede piirkonnas sõda pidada. Lugupeetud I. L. on täiesti õigus, et transport, mis kombineeritud masinate ja hobuste veost kõige parem on, milline mõte mul juba avaldatud, kuid lisan ainult juurde, et mitte täielikult igal aastaajal. J. M.

Sakslastelt teostatud dessandist Saaremaal

oktoobris 1917. a.

Väga vähestele on teada, milleks ja kuidas teostus dessantoperatsioon 1917. a. Saaremaal Tagalahe. Õieti on see ka täiesti loomulik, sest pole sellest lähemal sõjale järgnevail aastail peaaegu mitte kui midagi kirjutatud ja seda enam veel eesti keeles. Alles nüüd, kus sellest möödunud juba 11 aastat, ja sakslased mõningaid kirjutusi selle kohta avaldanud, võiks seda juba enam-vähem nõuda.

Vastukaaluks liitlaste poolt teostatud Dardanellide operatsioonile 1915. a. tekkis sakslastel mõte umbes samast operatsiooni teostada Saaremaa rannikul. Selle strateegiliseks eesmärgiks oli, olles maal juba Riia ja Dünamunde vallutanud, ka põhja ja ida Baltimere osades merevalitsemine oma kätte saada.

Olles küllaldaselt informeeritud Dardanellide operatsiooni täielikust ebaõnnestumisest, ei vaadanud sakslased sellase ettevõtte peale sugugi nii kergelt, kui seda omal ajal tegid liitlased. Operatsiooni plaani valmistamisel oli teravalt arvestatud miiniväljadega, Baltimeres ümberliikuvate inglise kui ka vene allveelaevadega, vene veel küllaltki tugeva kohalviibiva laevastikuga, tugevate kindlustega Saaremaa rannikul ja ka raskete randumistingi-

mustega peaaegu alati tuultest vallatud läänerannal.

Venelased omalt poolt, olles sarnase operatsiooni teostumise võimaluse juba 1915. a., kui sakslased püüdsid esmakordselt Riia lahte sissetungida, ettenäinud, olid sellele tugevasti ettevalmistatud. Olid ehitatud tugevad patareid Kuivastesse, Sørve jne.

Sarnase olukorra tõttu ei tulnudki ka dessandi raiooni valikul kõne alla ühtegi lahte Riia lahes, sest sissepääs sinna oli Irebni väinast tugeva miinitõkkega kui ka patareidega raskendatud. Ka põhjarannik oli miinidega kaitstud, kuid, nagu sakslastele päris õieti näis, juba palju nõrgemini. Ning valik langeski igatpidi soodsale, kaugele maa sisse ulatavale Tagalahele. Transportidel siia ankrusse asuda oli kerge, lahe asend varjas neid tugevate läänetuulte eest, ja mis kõige tähtsam, oma sügavalt maa sisse ulatava kaju tõttu oli selle kitsast suud pärast transportide kohalejõudmist kerge miinidega ja võrkudega venelaste allveepaatide vastu sulgeda.

Kuid venelased olid ka selle kombinatsiooniga arvestanud ja, nagu sakslased lennukitelt tehtud ülesvõtetest nägid, ka Tagalahe kaitseks patareid ehitanud. Tä-

hendab, kui taheti teotseda edukalt, pidi seda tegema ootamatult ja tõsiseid pealetunge samal ajal simuleerima hoopis lõunarrannikule. Peavägede kui ka selle juure kuuluva varustuse maalesaatmine võis aset leida alles siis, kui siinsed patareid vaikima oleksid sunnitud. Selleks oligi kattesad määratud, kuhu kuulus 4500 meest ja millest õige tähtsa osa moodustasid jalgratturid.

Ennem oli aga vaja kuni Tagalaheni miinest vaba tee luua, mida mööda transpordid oleksid võinud hädahoitult liikuda. Et ilmastiku olud septembri lõpus ja oktoobri alul traaleritele ja miiniotsijaile ebasoodsad olid, siis võttis see hea tüki aega. Edukalt teotes ainult üks flotill, kuna mootorlaevad juba vähegi kõvema ilma puhul töötamast lakkasid. 8. oktoobril aga teatati, et kõik ettevalmistused tehtud ja dessandi pealelaadimine transportidesse Liibavi sadamas võis alata. Operatsioon ise määrati kindlaks 11. okt. peale. Sunnitud viivitamine aga kasutati Liibavi ära ujuvabinõude korraldamiseks ja laevadega harjumatu jälgvää treenerimiseks.

Operatsiooni teostamiseks kasutati: 24.500 meest, 8473 hobust, 2490 sõiduriista, 541 suurtükki 7,6 kuni 21 cm kaliibriga, 224 automaatrelva, 84 miinipildujat, lahing-, toidu- ja pioneervarustus 30 päeva jaoks. Transporteerimiseks kasutati 19 kaubaaurikut, igaüks keskmiselt 6—7000 br. reg. tonni suur. Suurim neist oli 11.515 tonni, väiksem 1753 tonni. Siis veel sõe-, õli- ja veelaevad, neli laskemoona laeva, kaks laeva proviisi jaoks, terve rida puksereid ja teisi ning veel 4 hospitalilaeva. Terve kasutatud kaubalaevastiku tonnaaž ulatas 153.664 tonnini.

Määratud kattesad olid paigutatud III eskaadri laevadele, torpeedopaatidele ja kahele väiksemale aurikule.

10. okt. oli kõik valmis. Transpordid seisis täiesti klaarilt Liibavis, kuna kattelaevastik Danzigi lahes asus.

Teades, et venelase peajõud 4 lahinglaeva näol Helsingis ja Muhu väinas veel terve rida teisi, ehk küll juba vananenud laevu, otsustati kattelaevastikku tunduvalt suurendada. Selleks võeti Hochseeflottest tervelt kaks tugevamat lahingeskaadrit kogu selle juure kuuluvate kergemate jõududega. Mis eriti silma torkab, on see, et lahinglaevad valiti ainult need, mis miine kõige vähem pidid kartma, teiste sõnadega, millised omalt konstruktsioonilt omasid kõige suurema rippumatuse.

Kattelaevastik koosnes 10 lahinglae-

vast 3-ast ja 4-ast eskaadrist, 8 vähemast ristlajast, 55 torpeedopaadist, 6 allveemiinipanijast, 1 lennukite emalaevast ja 95 merelennukist. Traalimiseks kasutati terve rida traalereid ja 64 kalalaeva ning 63 mootorpaati juure kuuluva 6 emalaevaga. Juure tulevad veel 3 võrgukandjat aurikut 6 pukseriga Tagalaehe pärastiseks sulgemiseks.

11. okt. hommikul kell 3 oligi kogu laevastik Tagalahes, kus juures siiski kaks lahinglaeva „Bayern“ ja „Grosser Kurfürst“ juba miinidele olid sattunud. Laevade pommitamisele aga vastasid patareid ainult mõne pauguga. Kell 5.30 olid esimesed osad juba maal, kus ka mingisugust vastupanu peaaegu ei olnud ja tund hiljem oli ka terve transportlaevastik Tagalahes. Juhuslikult sattus see just Tagalahes asuva miinivälja mulgule, mille tõttu siin ka mingeid kaotusi enam ei olnud. Selle eest aga oli üks väiksematest aurikutest „Corsika“ ennem miini otsa sattunud, mille tõttu see madalikule tuli pukserida, kust siis inimesed juba teiste laevadega maale said toimetatud. Juba samal päeval saadeti jalavägi, jalgratturid ja spetsiaalrühmad maale. Varustust viidi maale 3 välja patareid, 530 hobust ja 100 veosõidu riista. 16-dal järgnesid 26 suurtükki, 4474 hobust, 1028 veoriista, 162 t. lahingvarustust, 40.000 käsikranaati, 19 t. õli ja bensiini jne.

Et maalesaadetud osadel suur edu oli, siis saadeti kuus aurikut ümber Saaremaa Kuressaare, kus need tühjaks pidi laaditama, kuna teised Liibavi tagasi sõitsid, et teist sinna jäänud osa kohale toimetada.

Nagu teame, õnnestus ka laevastikul Irbeni väinast sissetungida ja venelased täielikult taandumisele sundida. Sakslased ise ütlevad, et sarnane kombineeritud operatsioon, mis neile ühtlasi ka esimeseks sellesarnaseks, õnnestus ainult tiheda koostöö tõttu maa- ja merejõudude vahel. Kogu operatsiooni juht, kindral von Kathen väidab omis mälestusis: „Merejõud viisid oma tegevusega vilja valmimiseni, mille tõttu maaväel seda enam raske noppida ei olnud.“ Ja on ka selge, kui mõlemad üksused, tunnevad teineteise toetamise vajadust, tunnevad, et üks täiendab teist, on sarnasel tihedal koostööl tõesti suured tagajärjed, nagu seda ilmselt näitas eelpooltoodud operatsioon.

Muidugi ei saa ju salata, et seda siin teostada oli mitugi korda kergem, kui näiteks Dardanellides, kuid ei ole ka kellegile saladus, kuidas valmistati operatsioon ette liitlaste poolt.

Reamees Noor toimkonnas.

Veste.

Reamehe aukraadiga omas noor Noor kõik sõduri meeldivad ning mittemeeldivad õigused ja kohused. Meeldivaks luges rms. Noor seda asjaolu, et võis nüüd kanda kahte läikivat nõopi kurgu all väeliigi tunnusemärkide juures ja käia kompaniis, õhtu peale ülelugemist, mitte enam kikivarvul vaid juba terve jalatalla ja kontsa peal. Viimast käimisviisi peeti reameeste eriõiguseks.

Mittemeeldivate kohustega pörkas rms. Noor kokku ühel õhtusel loendusel kui veltveebel tema nime korrapidaja abina esile toi.

Rms. Noor võttis „paugu“ pealtnähes kaunis külmavereliselt vastu ning müristas veltveebliile vastuseks kõlava „jah“. Hünni laulmise ajal juhtus aga kompaniis midagi erakorralist. Rms. Noor algas täie auruga alles siis kolmandat salmi, kui teised juba laulu olid lõpetanud. Vististi oli tema ühe salmi teistest maha jäänud mõteldes oma eelseisva raske ameti peale. Vihane pilk veltveebli silmist oli rms. Noorele tasuks ja karistuseks.

Esimene käsk, mille rms. Noor järgmisel päeval peale toimkonna vaatlust korrapidajalt sai, oli — „Pesuruumi tip-top järele vaadata ja vastu võtta“. — Esialgu midagi tähtsamat tema hoolde ei usaldatud. Rms. Noor otsis välja kaustiku mille peal kirjaks oli „Pesuruumi inventari nimestik“ ja astus siis tähtsa näoga pesuruumi. Proovis seal asjatundliku ilmega kas vesi kraanidest jookseb, laskis noor Salepil „suitsukonide“ kasti endisest asukohast ukse alt, ruumi tagumisse nurka pingi alla viia, seletades, et nii olevat praktilisem ning seda hirmu, et keegi kogemata kasti sisu põrandale puistaks, polevat ka karta. Peale mõnede asjalikkude korralduste leidis rms. Noor pesuruumi tarvitamiseks igatpidi kõlbuliku olevat ning trükkis oma „vapi“ vastuvõtu raamatusse, kirjutades oma nime alla suurte tähtetega „K o r r a p i d a j a a b i“.

Tähtsamatest toimingutest, millega rms. Noor õhtupoolikul hakkama sai võiks nimetada: noore Haleda „ukse päevnikuks“ panemine ukse liig kõva mürtsuga kinni tõmbamise eest. „Kuni uue mürtsutaja leidmiseni“, kõlas Noore käskotsus. Teiseks, oma isiku maksmapanekuks ja üldise korra loomiseks, ajas tema unest üles noored Olly, Saksa ja Varese. Esimese süüks

osutus püssi püramiidis kinnise lukuga kuk vinnas leiduv püss ning teised kaks olid omad saapad õhtul puhastamata jätanud. „Punased kui rebased, jalamaid puhutaks nükkida,“ oli Noore käsk ja vali nõue.

Kõige oma hoolsuse ja täpse kohustetäitmise peale vaatamata ei saanud rms. Noor siiski lahti sellest toimkondlaste verivaenlasest, nimelt — unest. Tahes ehk tahtmata kippusid silmad kinni. Küll käis rms. Noor pesuruumis külma vett suus hoidmas, küll katsus tõmmata suitsu ning võttis väljas värsket õhku. Ei midagi. Väljas õhu käes ehk pesuruumis suitsu imedes, või külma vett suus hoides oleks nagu uni pisut järele annud. Seetõttu tuli aga jälle ruumi tules nagu kotiga ta pähe. Iseäranis undäratavalt mõjusid magades norskavad sõdurid soojades sängides. Pilk norskavasse kompanii ruumi ja rms. Noore ergutavate abinõude mõju oli nagu käega pühitud.

Kompanii korrapidaja läks temale lubatud öösisele puhkusele, jättes oma asetäitjaks rms. Noore. Viimane jäi nüüd istuma korrapidaja taburetile ja une eemale peletamiseks hakkas mõtlema päeval õpitud korrapidaja kohustusi: „Kompanii korrapidajal peab olema kaks lauda, üks neist on lukustatud sahtliga laud ja teine on joonelaud...“ Edasi mõtlemine läks raskeks. Noor tundis kuidas silmad kinni vajusid. Ei, korrapidaja ei tohi magada. Vägisi ajas ta silmad lahti ja katsus viimast une peletamise abinõu. Ta aetas parema jala vasaku peale, nii et ärkvel olles seisis parem jalg paigal, kuid veidi tukastades libises ning tume mürts äratas magaja. Ligemalt pool tundi mürtsutas niiviisi rms. Noor, siis otsustas ta, maksku mis maksab, veidi une rõõmu maitsta.

Rms. Koik, kes kange hambavalu tõttu magada ei saanud, lubas Noort tund aega valvata. Rms. Noor ronis Koiki voodi, riietes, nii kuidas oli, täak vööl ning isegi mütsi ei usaldanud ta peast ära võtta.

Korrapidaja asetäitja Koik võttis aset korrapidaja laua juure, kust kõige paremini paistis silma kompanii välisuks ja millest oodata oli korrapidaja ohvitseri öösist ringkäiku. Selleks, et reamees Noort õigel ajal äratada, seati sisse tõmbenõör. Nööri üks ots oli seotud magava Noore käe külge ning teist otsa hoidis oma käes rms. Koik. Nöör oli kõigi fortifikatsiooni

nõuete kohaselt voodite ja taburettide alt läbi tõmmatud — magaja voodist kuni valvaja lauani.

Korrapidaja ohvitseri tulekul pidi rms. Koik nõõrist kõvasti tõmbama. Tõmbe peale pidi rms. Noor ärkama, end nõõrist vabastama, silmad kiiresti unest ära hõõruma ja täiel sammul raportiga korrapidaja ohvitserile vastu astuma. Rahulise meelelega puges Noor voodi ning peagi ühines tema norskamine üldise kontserdiga...

Tume raputamine äratas rms. Noore magusast unest. Silmi lahti kangutades nägi ta enda voodi ees korrapidaja ohvitseri ja tema selja taga unise näoga rms. Koiki.

Korrapidaja ohvitser ruumi tulles, korrapidajat mitte leides, silmas magava Koiki käes nõõri. Nõõri järele kobades leidiski lõpuks magava Noore ning viimast raputades ärkas ka Koik nõõri tõmbe peale ja

tuli kohkunud ilme näol sissekukkunud sõpra vaatama.

Arglikult ja mahasurutult kõlas rms. Noore raport: „Härra kapten, kompaniis erakorralisi juhtumisi pole olnud.“

Hm... Hm..., — oli mõnitav vastus.

Järgmisel päeval kutsuti rms. Noor ja Koik kompanii kanteleisse „vana“ jutule. Mida neile seal tehti või räägiti see oli esialgu suure saladuskatte all. Ainult rms. Noor kanteleist väljatulles oli näost punane ja teiste tormikate järelepärimiste peale viipas ükskõikselt käega.

Mõni päev peale nimetatud juhtumise, ühel õhtusel loendusel, teatas veltveebel: „Rms. Noor ja rms. Koik mõlemad karistatud 3-päevase kartseri arestiga. Esimene magamise eest korrapidaja olles ja teine tema avitamise eest magamise ajal.“

—K—F—

Vastused küsimustele.

K ü s i m u s 1. Kas on ohvitser õigustatud saama komandeerimise päevarahaga aja eest, mil tema viibib laagrist komandeerimisel oma väeosa alalises asupaigas.

V a s t u s eitav. Laagri päevarahaga oma iseloomult on täiesti identne komandeerimise päevarahaga, kuna mõlemad päevarahad maksetakse erakorraliste elamiskulude katmiseks, mis on tingitud alalisest teenistuskohast eemal viibimisest. Nii komandeerimise kui ka laagri päevarahaga saamise õigus lõpeb alalise teenistuskoha tagasi jõudmisega, kuna sellega äralangeb põhjus nii ühe kui teise päevarahaga maksmiseks. Selle ühise põhjuse äralangemise tõttu ei või ka alust olla komandeerimise päevarahaga maksmiseks laagrist oma alalise teenistuskoha tulnud ohvitseridele.

K ü s i m u s 2. Kas on praegu maksev seadus, mille alusel omal palvel kaitseväeteenistusest lahkunud üleajateenijatele makseti ette ühe kuu palk?

V a s t u s. Üleajateenijatele teenistuse tähtaja lõpul teenistusest lahkunutele ühe kuu palga ettemaksmine oli ettenähtud ajut. määrustes vabatahtlikult üleajateenijate rahvaväelaste kohta („R. T.“ 59/60 — 1920.). Need määrused kaotasid

maksvuse üleajateenijate teenistusseadluse („R. T.“ 19 — 1928.) maksma hakkamisega 1. märtsil 1928. a.

K ü s i m u s 3. Kas üleajateenija, kes peale sundaja väljateenimist kohe üleajateenistusse astus, on õigustatud saama puhkust esimese teenistusaasta jooksul?

V a s t u s eitav. Üleajateenijate teenistusseadluse („R. T.“ 19 — 1928.) prg. 20 on asetanud üleajateenijaid puhkuse suhtes ühesugusse õiguslikku seisukorda ohvitseridega. Kv. ohvitseride teenistuskäigu seadluse („R. T.“ 37/38 — 1924.) prg. 179 annab ülemusele õiguse puhkusele lubada ainult neid ohvitseri, kes on kaitseväes teeninud vahetpidamata vähemalt ühe aasta. Seejuures üheaastase teenistuse all on seadusandja kahtlemata mõelnud teenistust ohvitserina; vastasel korral ei oleks mõtet olnud üldse seda tingimust üles seada, sest kõik ohvitserid on enne ohvitseriks ülendamist tegelikult kaitseväeteenistuses sõdurina (kadetina sõjakoolis). Analooiliselt tuleb prg. 179 üleajateenijate suhtes kohaldada nii, et neid võib puhkusele lubada alles pärast üheaastast teenistust üleajateenijana, ning et ajateenijana tegelikult kaitseväeteenistuses möödasaadetud aega ei saa sellejuures mitte arvesse võtta.

K ü s i m u s 4. Kas on üleajateenija-poissmees, kes ülemuse loal erakorteris elab, õigustatud saama toiduraha ühesugusel alusel abielus olevate üleajateenijatega, kui tema ülevalpidamisel on varem nad?

V a s t u s. Kaitseväelaste toidu- ja seebinormide tabeli („R. T.“ 61 — 1923.) märkus 5-da ja sisemäärustiku prg: 680 põhjal väeosa ülemal on õigus toiduraha peale arvata kõiki üleajateenijaid-poissmehi, kes elavad erakorralistes tingimustes.

K ü s i m u s 5. Kas alluvad kaitseväe haigemajades teenivad halastajad-õed riigiteenijate kohta käivatele üldistele määrustele?

V a s t u s. Kaitsevägede palgonormide (Sõjaministri käsuk. nr. 109 — 1927. a.) järele halastajad-õed loetakse riigiteenijateks — vabateenijateks. Seega nende kohta on maksvad riigiteenistusseaduse („R. T.“ 149 — 1924.) määrused nen-

des osades, mis on maksvad vabateenijate kohta (vaata prg. 2, teine lõige). Peale selle on halastaja-õdede kohta eriseadusena maksvad 1869. a. S. S. K. XVI r. (IV väljaanne) prg. prg. 143, 145, 147.

K ü s i m u s 6. Kas halastaja-õdedel on õigus vaba olla pühapäevadel ja suurtel pühadel ning õhtupoolel pärast 24-tunnilist toimkonda, või peavad nemad töötama vahetpidamata ilma ühegi puhkepäevata?

V a s t u s. Halastaja-õdede töö- ja puhkeaja jaotus peab olema ettenähtud haigemaja sisekorra määrustes (v. S. S. K. XVI r. prg. 143).

K ü s i m u s 7. Kes on vastutavad haigemaja jaoskonna inventari ja pesu ning palatite puhtuse eest — kas halastajad-õed või ülevaatajad?

V a s t u s. Nii haigemaja varanduse kui ka puhtuse eest palatites on vastutavad ülevaatajad (1869. a. S. S. K. XVI r. IV väljaanne prg. 140). L—l.

Sõjakirjandust.

Inglismaa.

The Army Quarterly, jaanuar 1929. Sisustik: Toimetuse poolt. Lühikene ülevaade viimase kolme kuu vältusel (ajakiri ilmub üks kord iga kolme kuu tagant) Inglismaal ja välisriikides aset leidnud tähtsamate sõjapolitiliste sündmuste kohta, milledest toimetuse on tähtsamatena ära märkinud: tema Majesteedi kuninga haigus, Maailmasõja vaheerahu 10. aastapäev, kindral v. Seeckt'i kõne Berliinis suurriikide sõjalise jõu arenemisest praegu ja tulevikus ja prantsuse uue jalaväe-määrustiku I osa ilmumine.

Veel Marne'i kohta sakslaste seisukohast vaadatuna. Lühikene kokkuvõtte saksa ametlikust monograafiast: „Das Marne-drama. 1914.“, II osa, mis käsitleb sündmusi 7. ja 8. septembril 1914. Marne'i lahingus v. Kluck'i armee vasakul ning Bülow'i armee paremal tiival ja tsentrumis, kellede vastu tegutsesid liitlaste poolt Fochet d'Esperey armee ja Foch'i armee vasak tiib. Huvitav on, et raamatust inglaste tegevus olevat leidnud madalat hindamist, kuna nad midagi polevat teinud, et neil raske tel päevadel oma liitlasi — prantslasi toetada.

Prantsusmaa ja Belgia, 1915. Lühikene hinnang ja kokkuvõtte Briti riigikaitse komitee ajaloo sektiiooni korraldusel brigaadi kindral James E. Edmonds'i ja major A. F. Becke poolt kokkuseatud kirjatööst: Sõjalised operatsioonid Prantsusmaal ja Belgias 1915., raamat IV, jagu II. Referant hindab raamatut kui kirjatööd, mis ei jäta midagi soovida oma selguse ja loogika poolest.

Prantsuse ametlik aruanne Dardanellide operatsioonist. Lühikene kokkuvõtte Prantsuse kindralstaabi ajaloo sektiiooni väljaandest: Prantsuse armeed Suures sõjas VIII. Sõjategevus idemaal (Dardanellid ja Salonika), raamat I, 1923. (tegelikult ilmunud 1928.). Kuigi see teos põhineb ametlikudel dokumentidel pole ta — referendi arvamise järgi — täielik, kuna kirjatöö koostamisel pole kasutatud kõike liitlaste andmeid, kes operatsioonist osa võtsid.

Major Oliver Stewart. Lennuväe harjutused. Artiklis kirjeldatakse möödunud aasta lõpul Inglismaal peetud õhuanõõvred, millede ülesandeks oli selgitada Londoni kaitse küsimust kallale tungi vastu õhust. Autor ei poolda laialt levinud arvamist, et lennuvägi tema praeguste võimete juures ei suuda kaitsta sarnast suurt keskkohata, kui seda on Inglise pealinn. Vastupidiselt, autor arvab, et seda ülesannet lennuvägi võib edukalt täita, nagu seda ka on näidanud 1928. a. manöövrid, milledest autor pealtvaatajana osa võttis.

„Otac“. Muljeid soomusosade väljast. Autor käsitleb soomusmasinate omadusi ja väljavaateid nende arenemisel tulevikus, kasutades materjalina kogemusi, mis on ammutatud möödunud aastal Salisburg Plain'i õppeväljal (Inglismaal) peetud manöövritelt, kus soomusosi, katsetamise otstarbel, kasutati peamiselt iseseisvate üksustena teiste väelikele vastu. Autor tuleb otsusele, et soomusmasinate tähtsamaks omaduseks on ja jäeb nende liikumise kiirus: hea organisatsiooni juures võib viimane pakkuda piiramata väljavaateid, kuna samal ajal soomuse

paksuse suurendamisel on kindlad piirid; pealegi pole soomust, mida ei purustaks kuul.

Kol. leitnant E. G. Hart. Iiri vabariigi sõjavägi (järg). Vaadeldes Iiri sõjaväe praegust organisatsiooni, autor oma artikli lõpul seab küsimuse, kui suurt abi võib Inglismaa loota Iirilt võimaliku sõja puhul tulevikus. Vastus sellele oleneb paljudest, peamiselt poliitilistest asjaoludest. Ühte aga arvab autor võivat juba nüüd tõendada, et Iiri kunagi ei heida Inglismaa vastaste kilda, nii kui seda praegu mitmelt poolt kardetakse.

Kindr. major W. D. Bird. Wellingtoni strateegilisi probleeme. Käsitletakse Wellingtoni operatsioone sõjas Napoleoniga Hispaanias 1812. (Artikkel järgneb.)

Major T. J. Edwards. Lahingautasud. Lühikene ajalooline ülevaade lahingutes ülesnäidatud vahvuse eest väeosadele (rügementidele) määratud autasude kohta Inglise sõjaväes XVIII—XIX sajanditel.

Kol. Harold Percival. Hävinenud armeed (1928. a. jaan. nr. ilmunud samasisulise artikli järg). Autor kirjeldab prantslaste sõjakäiku Portugaaliasse 1807. a. 17. okt. läbistas Junot'i korpus, kokku 26.500 meest, 3270 hobust, 38 suurtükki ja 211 moonavankrit hiilgavas seisukorras Prantsuse-Hispaania piiri. 30. nov. samal aastal marssisid nendest Lissaboni sisse umbes 1500-meheline jalaväe osa, mis välimuselt tuletas meelde rohkem armetut invaliidide salka, kui regulaarset sõjaväge. Seda katastroofi tuleb seletada, arvab autor, puuduliku luure ja informatsiooni teenistusega (Intelligence Service), mille tõttu Junot'il puudusid usaldusväärne andmed kohapeal saadava oleva toidumoonna, varustuse, teede seisukorra, lõpuks elanikkude meeleolu kohta, kes ei varjanud oma vaenu prantslaste vastu ja tegid kõik, et viimaste edasilikumist takistada.

Neli venda Maailmasõjas. Kokkuvõtte raamatust: Brigaadikindral R. B. Bradford ja tema vennad, mis kirjeldab Inglismaal üldiselt tuntud Bradfordi perekonna saatust: neljast vennast, kes Maailmasõjas olid juhtivatel kohtadel ja paistsid silma oma vaprusena ja annetega, kolm langesid lahingus.

Alexander Smirnoff. Kolonel G. F. R. Hendersoni mälestuseks. Ülevaade tuntud „Stonewall Jacksoni“ autori elust ja tööd.

Festina Lente. Mispärast on rahvad sõjariistust? Kas peaksid nad desarmeeruma? Miks nad seda ei tee? Artiklis avaldatakse huvitavaid mõtteid praegusel ajal nii põleva küsimuse kohta, kui seda on desarmeerumine. Kahjuks ei luba ruum siin peatuda neil küsimusil pikemalt.

Kol. Hereward Wake. Jalaväe tankivastane relv. Autor ei poolda võrdlemisi laialt levinenud arvamist, et tanki vastu saab võidelda ainult tankiga. Just vastuoksa, tanki kardetavaks vaenlaseks on relv, mida ta ei näe tihki isegi siis mitte, kui ta on sattunud viimase tule alla. Seepärast tankivastane relv peaks üldiselt kogult ja välimuselt sarnanema harilikule jalaväe püssile, mille kuulid lähedatel kaugustel, tabamuste juures 20° all suudaksid soomusest läbi tungida. Omades sarnase relva, ei tarvitseks jalaväel karta tanke. Kas on võimalik konstruee-

rida sarnast relva? Selle küsimuse peale arvab autor võivat vastata jaatavalt, kuna praegu on märgata tendentsi suurendada soomusmasinate liikumise kiirust soomuse paksuse arvel; see viimane asjaolu nõrgendab aga soomusmasina vastupanu võimet kuulidele.

„Caversfield“. Lumepall. Humoristlik ja iseloomustav veste Balkani oludest, kuidas väikesest tähtsusest vahejuhtumisest piiril (sõdur-piirivalvur jääb postil magama ja temalt varastatakse ära püss ja müts) areneb sündmus, mis tekitab tõsise konflikti asjaomaste riikide vahel, paisub rahvusvaheliseks sündmuseks ja ulatab lõpuks otsaga Rahvasteliitu, kus kõik rattad käima pannakse, et sõda ära hoida.

Kindr. leitnant Georg MacMunn. Dargai vallutamine. Artiklis kirjeldatakse sündmusi India piiril Khaiber'is 1897. a.

Major Kendal Franks. Juhtide ja instruktoreite kaadri moodustamine sõja korraks. Autor avaldab mõtteid, kuidas tuleks korraldada — Inglise oludes — juhtide ja instruktoreite küsimust nii viisi, et sõja algades oleks käepärast küllaldaselt arvu juhte uuesti moodustatavate üksuste tarvis.

Major R. H. Dewing. Üks Elisabethi aegne sõdur Iirimaa. Artiklis kirjeldatakse inglaste võitlust iirlastega toetatud hispaanlastest XVI sajandi lõpul.

Märkeid välisriikide sõjakirjandusest. Ülevaade sõjakirjandusest (Inglise). Parlamendi sündmused. Võistluskirjatöö Bertrand Stewarti auhinna peale 1929. Valitud nime ja võistluse tingimused. V. K—ts.

Belgia.

Bulletin Belge des Sciences Militaires. Märts, 1929. Belgia armee operatsioonid 1914.—1918. a. sõjas. Yser'i lahing: operatsioon Tervaete juures 22. okt. 1914. Artiklis käsitletakse Belgia I. diviisi tegevust lahingus Tervaete juures 22. oktoobril kuni k. 16.00. Sisult on see kirjutis eelmistes nr-tes ilmunud samasisuliste artiklite järg, mis kirjeldavad Belgia sõjaväe tegevust Maailmasõjas 1914. kuni 1918.

Kol. leitnant B. E. M. Janssens. Üks päev kaitseil. „Kriegskunst in Wort und Bild“, okt. 1928. a. ilmunud kirjutise „Ein Tag in der Verteidigung“ tõlge prantsuse keelde. Artikkel sisaldab huvitava näite jalaväe rühma tegevuse kohta kaitseil, edasiantud jutu vormis, dialoogide näol, mis teeb näite sisu kergesti arusaadavaks ka noorematele juhtidele, jaoülematele ja rühmaväenematele.

Major Delvaux. Armeed läänepoolsetes Alpides (III). Bonaparte üleminek Alpideist. (Eelmistes numbrites ilmunud artiklite järg).

San. major Lemann. Sõjaväe tervishoiu organisatsioon ja funktsioneerimine (VI). (Eelmistes numbrites ilmunud artiklite järg).

Kapten Vandaele. Tannenbergi. Saksa ametlikkude allikate järgi. (Eelmistes numbrites ilmunud artiklite järg).

Sõjakirjanduse ülevaade.

Schveits.

REVUE MILITAIRE SUISSE. Nr. 3. (märts)
1929. a. LXXIV aastakäik.

Suurtükiväe kolonel F. Vittoz: Schveitsi uute st topograafilistest kaartidest. Schveitsis on ametlikult maksvusel järgmised kaardid:

1. „Siegfriedi Atlas 1869“, mõõt: Jura platool 1:25.000, horisontaalid 10 m tagant, Alpides 1:50.000, horisontaalide vahe 30 m.

2. „Dufour'i kaart 1832—1864“, mõõt 1:100.000; horisontaalidega.

3. Üldkaart, mõõt 1:250.000, ühevärviline, 4 lehel.

4. Koondkaart, mõõdus 1:1.000.000 1 lehel, 6-värviline.

Peale nimetatud kaartide on laialdaselt kasutamisel mõõdus 1:10.000 laskeharjutusteks ja 1:500.000 strateegilisteks otstarveteks.

On tulnud otsusele, et Dufour'i mõõtmistel (keskmiselt 90 a. tagasi) põhjendatud kaardid on vananenud. Kontrollides, näiteks, üksikute kõrgustikkude tõusu merepinna, on leitud vigu kuni 1:100 kaardil näidatud kõrgusest.

Nõutakse uusi mõõtmisi ja uusi kaarte. Eel-tööd on juba käimas. Vaielusi tekitab uute kaartide mõõtude küsimus. Tahetakse välja lasta kaarte sarnastes mõõtudes, mis rahuldaks sõjanduse, alpinismi, turismi ja tehnikat nõudeid. Sellest tekivad vastolud. Autor leiab, et kaartide kirjastamisel ka Schveitsi oludes peab esikohale asetatama sõjalised nõuded. Kaartide mõõt kui Jura platool nii Alpides peab olema ühesugune. Horisontaalide vahe peaks olema 2) m, abihorisontaalidega 10 ja isegi 5 m tagant. Kõige vastuvõetavamaks loeb autor uutele kaartidele mõõte: 1:100.000 (1 cm — km), 1:50.000 (2 cm — km), 1:25.000 (4 cm — km) ja 1:33.333 (3 cm — kilomeeter).

Kapten G. Däniker: „Jalaväge saatvaid relvu“. Artikkel algab eelmistes „Revue Mil. Suisse“ numbrites. Käesolevas numbris autor analüüsib seni Vickers'i, Beardmore'i, Browning'i, Colt'i, Madsen'i, Hotchkiss'i, Fiat et Breda tehastest väljalastud saaterelvade tehnilisi omadusi ja taktikalisi võimeid. Artikliil on järg.

Artiklis „Alfred Krupp“, antakse lühikene kokkuvõte Saksa moodsa terasetööstuse looja Alfred Krupp'i elukäigust ja tööst Wilhelm Berdrow teose „Krupp“ põhjal.

Prantsuse kroonika. Vaadeldakse Prantsuse idapiiri fortifikatsioonilise kindlustamise küsimusi.

Informatsioon. Schveits ja desarmeerimise küsimus.

Bibliograafia.

Saksamaa.

MILITÄR-WOCHENBLATT nr. 36. — 25. 3. 1929.

Kindralleitnant v. Metzsch: „Memento“. Artikkel on kirjutatud Hollandi lehtedes avaldatud Prantsuse-Belgia „sõjalepingu“ puhul. Autori arvates ei olevat tähtis, kas nimetatud le-

ping on eht või vale, autor tahab vaid kaasmaalaste silmi avada varitsevale ohule... jne. (Meie arvates väga naiiv kihutusartikkel. K.)

Ratsaväe kindral v. Poseck: „Vaenlase kinnipidamine ratsaväe abil“. Artikkel on sõjaajalooline näide Marne lahingutest, nimelt 7. sept. 1914 Meaux ja Esternay piirkonnas Saksa III ja IX väekorpuse taganemisel 1. ja 2. armee vahel tekkinud lõhe sulgemisest 1. ratsakorpuse (Richthofen) ja 2. ratsakorpuse (v. Marwitz) poolt.

Artiklis „Raskete kuulipildujate kaudne tuli“ vaadeldakse juhtumeid, kus r.k. võib kasutada kaudselt tulistavana relvana, ja nimelt:

1) Segamise-, tõkke ja hävitustulede loomisel positsioonilahingu algades;

2) kaugetuleks kaitsel ja jälitamisel;

3) tule kõvendamiseks, tuletõkkeks ja segamistuledeks kavakindlal pealetungil.

Hauptmann Schelle: „Väljavaateid Reichsheeri spordivõistlusteks 1929 a. suvel“. Autori arvates väljavaated ei ole eriti rõõmustavad. Vähe lootusi, võrreldes endiste saavutustega, eduks. Eriti raskesti nakkata noorele ohvitserkonnale tõsine huvi spordi vastu. Autori arvates noor ohvitserkond (20—24 eluaastates) peaks spordiväljadel olema oma saavutustega esikohal.

Hugo v. Köller: „Hobuste remondist miljalgi ja nüüd“. Head ajad remonthobuste saamiseks olevat möödumas, sest demokraatlik Saksamaa ei võimalda enam heade ratsude, millistest kubisesid endistel aegadel vürstide ja krahvide tallid, kasvatamist.

Artiklis „Kriitika kritiseerimine“ autor, tunnustades arvustuse tarvidust, ei lepi selle terava tooniga. Eriti noorus olevat arvustamisel liig temperamentne ja seisukohtade väljendamisel liig hoolimatu. Mõnd väikest puudust puhutavat suureks, ilma et oleks osatud näha tervikut kogu ta suuruses. Noorus jätku, autori arvates, see osa, mis põhineb elukogemustel, arvustamiseks vanadele ja suundigu pilgud rohkem tuleviku probleemide lahendamisele.

Reichsheeri elust: Keelte õppimise küsimus. Taktikalise ülesande nr. 4 harutamine. Vene ülesanne nr. 15. Poola ülesande nr. 10 lahendus.

Bibliograafia.

Mitmesugust.

K.

N.-Vene.

Война и Революция (Sõda ja Revolutsioon)

Kolmas raamat — 1929. V aastakäik. Osoaviõhim'i Kesknõukogu häälekandja.

Viktor Novitski: „Võitlus tulevikusõja iseloomu ümber“.

Maailmasõda pidi lõppema mõne kuu jooksul, ta pidi äikselõõgina hävitama nõrgema. Nii arvasid sõja ettevalmistajad. Sellepärast enne maailmasõda ei tõusnud üldse esile küsimus tulevase sõja iseloomu kohta — kas hävitus- või väsitussõda.

sel, kõigest sellest, mis võis raskendada nende liikuvust. Väeosade väljaõpe sünnib kindlate õppekavade kohaselt. Sõjaväe moraali tõstmiseks eriliselt määratud ohvitserid peavad väeosadele veel õhtuti loenguid saksa sõjaväe võitmatusest ja vägevusest, eelseisva pealetungi tähtsusest.

Kogu selle laiaulatuslise tööle järgnes uus etapp pealetungi ettevalmistuse töodes. Nimelt tuli kõik see määratu inimhulk ja materjal, mis asus rinde seljataguses, koondada rindele ja asetada pealetungi lähtealusele. Tuli koondada, kohale vedada kõik vajalik varustus ja laskemoon. Ainult varustuse kohale vedu nõudis igapäev 60 rongi (25.000 tonni) pealetungi rinde osa kohta (umbes 75 km.).

Ühel ajal varustuse kohale veoga käisid tööd ka rindele. Sinna kuulusid: ettevalmistustööd suurtükiväe paigutamiseks, nende positsioonid, V. P. suurte üksuste K. P., ühenduste, väljalaadimiskohad jne. Enam kui 10.000 inimest on kibedas töös õhtu pimedast kuni koidikuni. Kogu selle määratu töökoja tegevust kontrollivad lennikid õhust, et ükski tuli ega valgustus ei saaks äraandjaks vastase lennuväele.

1. märtsist algab pealetungi diviiside koondamine rindele. Jällegi täpne kava, täpne jaotus ešelonidesse vastavalt rindele jõudmise vajaduse tähtsuse järjekorrale, alates suuremate üksuste staapidest, lõpetades reservidega ja seljataguste asutustega. Viimased 60—80 km tehtakse juba rännakkorras. Ööl 19./20. märtsil tehtakse viimane hüpe selles liikumises ja väeosad võivad asuda oma pealetungi lähtealustele.

21. märtsil kell 0440 algab suurtükiväe ettevalmistus. Kell 0940 jalavägi algab rünnakut. Pealetungist võtavad osa 3 armeed (17., 2. ja 18.) kogusummas 59 diviisiga. Kui selle juurde arvata veel ülemjuhatusel varud selles suunas, siis saame kogu arvu 67 diviisi ehk $\frac{1}{3}$ kogu Lääne-rindel olevatest jõududest (192 diviisi). Suurtükiväe arv armeede käsutuses — 6263 toru ühes üle 3000 kuulipildujaga. Seda umbes 75 km pealetungi rinde kohta.

Operatsiooni lõputulemus on meile kõigile teada. Sakslased saavutasid hiilgava taktikalise edu, kuid strateegiline tulemus oli minimaalne. Autor omas teoses juhib ka tähelepanu nende asjaoludele, mis saksa ülemjuhatusel saatuslikuks said. Nimelt pealetungi arenedes elab operatsiooni esialgne eesmärk üle metamorfoosi, valgub laiali. Kuna esialgul oli kavatsus anda löök inglastele, siis hilisemate sündmuste mõjul — 18. armee ootamatu edu lõunapool Somme't, valgutakse laiali omis tahtmistes, operatsioon omab 3 suuna. Endise ühe strateegilise eesmärgi asemele ilmuvad kolm: 1) suruda inglased mereni, 2) lahutada inglise sõjavägi prantslastest, 3) anda löök ka prantslastele. Idee laiavalgumisega, valgub laiali ka jõupingutus.

Kogu sündmustik leiab autori poolt selget ja erapooletud käsitamist. Raamat on kergesti loetav. Tema lõpus on toodud hulk saksa ametlikke dokumente, nagu operatsiooni kavade seletuskirjad, armeede pealetungi käsud jne. Teos väärrib kõigiti tähelepanu, teda võib soovitada kõigile, kes vähegi huvitatud Maailmasõja sündmuste käigust, nende tekkimisest ja arenemisest. By.

Sport.

1-se diviisi väeosade vahelised suusatamise võistlused.

20.—22. märtsil s. a. korraldati Narvas teine 1. diviisi väeosadevaheline suusatamise võistlus, millest võtsid osa:

1. jalaväe rügemendi 1., 2. ja 3. pataljon; 1. soomusrongide rüü., Sr. „Kapten Irv“ ja Sr. nr. 3., 4. ja 5. üksikud pataljonid; diviisi suurtükiväe grupp nr. 2.

Võistlejaid oli: ohvitseri 10; üleajateenijaid allohvitseri 15 ja ajateenijaid 41.

Võistlused peeti üleriikliste võistluste kava järgi, 10 km suusatamine kolmes klassis ja 25

km ainult A ja B klassis. Omavahel võistlesid üldpunktide peale ja patrullsuusatamises diviisi pataljonid, rongid ja grupid.

Võistluste tagajärjed:

12—15 km patrullsuusatamises —

I. koht, 1. jalav. rü. 1. pataljoni patrull — aeg 1:00,29. Koosreis: 1) Itn. Puusepp, Oskar, auhind — kõrge soolatoos; 2) n.a.o. Treinberg, Voldemar — kõrge soolatoos; 3) rm. Ilmveier, Julius — käekell; 4) rm. Feršel, Heinrich — käekell.

II. koht, 1. jalav. rü. 3. pat. patrull — aeg 1:07,10. Koosreis: 1) n.leitn. Mõttus, Oskar, auhind — kõrge soolatoos; 2) v.a.o. Kingsepp, Hu-

go — hõbe teelusikas; 3) rm. Upine, Nikolai — taskukell; 4) rm. Videvik, Voldemar — taskukell.

III. koht, Sr. „Kaptan Irv'e“ patrull, — aeg 1:10,29.

Patrulli vanem n.-ltn. Kurs. — Kõik koosseisu kuuluvad kv. omandasid auhinnaks postkaardi albumid.

IV. koht, 5. üksik jalav. pat. patrull, — aeg 1:10,47. Patrulli vanem n.-leitn. Lest.

asju; 2) n.-leitn. Lest, Johannes, 5. üksik pat., aeg 2:23,33 tundi, — hõbepeeker; 3) v.a.o. Rehema, Paul, 1. rüg. 1. pat., aeg 2:28,15 tundi — suur hõbenuga; 4) v.a.o. Jaakson, August, 1. rüg. 1. pat., aeg 2:28,48 tundi, — habemenuga; 5) v.a.o. Vitsut, Leonhard, 5. üksik pat., aeg 2:38,21 tundi, — kastelusikas; 6) v.a.o. Roos, Kristjan, Sr. „Kaptan Irv“, aeg 2:52,12 tundi — tulemasin;

B klass: 1) Rm. Ilmveier, Julius, 1. rüg. 1. pat., aeg 2:28,55, auhind — käekell; 2) rm.

1-se diviisi väeosadevahelistel suusatamise võistlustel. — 10-km finish.

V. koht, 4. üksik jalav. pat. patrull, — aeg 1:13,57. Patrulli vanem n.-leitn. Embach.

VI. koht Sr. nr. 3. patrull — aeg 1:14,30.

Kreenholmi kalevivabriku poolt väljapandud rändauhinna „Hõbekarika“ omandas esimest korda 1. jalav. rüg. 1. pataljoni patrull.

10 km individuaal-suusatamises tulid kohtadele ja omandasid auhindu:

Erikläss: 1) N.-leitn. Veborn, Artur, Sr. nr. 3., aeg 45:44,8 min. — album; 2) n.a.o. Treinberg, Voldemar, 1. rüg. 1. pat., aeg 47:39,0 — öölamp kellahoidjaga; 3) noor Harakka, Andres, 4. üksik pat., aeg 48:53,8, — album; 4) kpr. Harpe, Arved, 2. srty. grupp, aeg 49:31,0 — paberinuga; 5) v.a.o. Rehema, Paul, 1. jal. rüg. 1. pat., aeg 49:53,0, — paberinuga; 6) n.-leitn. Lest, Johannes, 5. üksik pat., aeg 51:14.

A klass: 1) kpr. Ruusental, Heinrich, 1. rüg. 1. pat., aeg 52:38,7, auhind — reisukohver; 2) v.a.o. Jaakson, Aug., 1. rüg. 1. pat., aeg 53:14,8 — tuhatuus; 3) v.a.o. Vitsut, Leonhard, 5. üksik pat., aeg 53:52,4 — album; 4) v.a.o. Tambek, Anton, 1. rüg. 1. pat., aeg 54:29,8 — paberinuga; 5) ltn. Puusepp, Oskar, 1. rüg. 1. pat., aeg 54:40, paberinuga; 6) n.a.o. Kuika, Oskar, Sr. „Kpt. Irv“, aeg 57:14,0.

B klass: 1) Rm. Feršel, Heinrich, 1. rüg. 1. pat., aeg 50:28,5, auhind — lauakell; 2) rm. Ilmveier, Julius, 1. rüg. 1. pat., aeg 50:34 — paberisitoos; 3) noor Kähara, Joh., 4. üksik pat., aeg 51:12,0 — habemenuga; 4) rm. Hang, Heinrich, Sr. nr. 3., aeg 51:34,0 — hõbe võinuga; 5) rm. Upine, Nikolai, 1. rüg. 1. pat., aeg 51:52,0 — tulemasin; 6) rm. Pikk, Aleksei, 1. rüg. 1. pat., aeg 52:34,0.

25 km individuaal-suusatamises:

A klass: 1) n.-leitn. Veborn, Artur, Sr. nr. 3., aeg 2:12,14 tundi, auhind — karp hõbe-

Feršel, Heinrich, 1. rüg. 1. pat., aeg 2:32,17, — äratuskell; 3) rm. Upine, Nikolai, 1. rüg. 1. pat., aeg 2:34,47. — suur hõbekahvel; 4) rm. Tamm, Eduard, 1. rüg. 3. pat., aeg 2:39,35, — habemajamise garnituur; 5) rm. Hang, Heinrich, Sr. „Kaptan Irv“, aeg 2:40,14, — hõbekahvel; 6) rm. Trans, August, 1. rüg. 1. pat., aeg 2:40,14,8, — taskulamp.

Punkte omandasid:

	punkti
1-se jal. rügemendi 1. pataljon	104
1-se jal. rügemendi 3. pataljon	38
Sr. „Kaptan Irv“	32
5. üksik jalav. pataljon	32
4. üksik jalav. pataljon	19
Soomusrong nr. 3	23
Suurtükiväe 2. grupp	3

Sellega omandas diviisiülema rändauhinna ühes vastava diplomaadiga esimest korda 1-se jalaväe rügemendi 1-ne pataljon.

Peale võistlusi oli pidulik auhindade väljagamine Narva garn. Sõdurite Kodus. Diviisiülema kindralmajor Tõnisson jagas auhindad välja, tervitades võistlejaid ja soovides neile tulevikus ikka energiliselt sellel alal töötada. Üldse kriipsutas alla oma kõnes suusatamise tähtsust ning selle vajadust meil Eestis üldiselt ning eriti kaitseväes. Suusad on tarvilikumad individuaal liikumisevahendid talvel igatüüpele, nihaasti talumehele oma igapäevastel toimingutel kui ka kaitseväljale sõjas. Peale selle on suusatamine spordina parim keha karastuse ja meelelahutuse abinõu.

Võistluste tulemused üldiselt on halvemad kui üleriiklistel suusatamise võistlustel. See on tingitud peaaesjalikult kevadisest sulast ilmest, mille tõttu lumepind äärmiselt vesiseks oli tõmmanud, nii et suusad vajusid sisse. 25 km suusatamisel ei libisenud suusad peaaegu sugugi enam, nii et seda võiks nimetada enam maratonijooksuks.

Võistluste korraldamine ja kavakindel läbi-
viimine oli ladus, vaieldusteta ja ilma ühegi pro-
testita, nii et siin midagi soovida ei jäänud.
Võiks nimetada seda eeskujulikumaks kui kusa-
gil seda näinud olen. Selle eest võlgname tänu
rahulikule, energilisele peakorraldajale major
H. Matsonile, ta abi kpt. Sepp'ale ja sek-
retär lt. Bredele.

O. P.—p.

Sportline tegevus

1. jal. rügemendis talve perioodil.

Sügisese vihmased ja porised ilmad katkes-
tasid peaaegu sportimise ja sundisid seda jatka-
ma ruumides. Ruumid, need on meil olnud alati
valulapseks ja sarnasel kujul, nagu nad üldse
meil Eestis on, nad kuidagimoodi ei tahaks so-
bida spordi mõttega; on ju sportlase esimene
suurem nõue puhas õhk, teisel plaanil keha aren-
damine. Praeguseid ruume tuleb aga tarvitada
kui hädaabinõusid.

Nii siis algas sügisel sportlaste koondumine
ruumidesse. Selleks on korda seatud rügemen-
dis Hermanni kindluses manees ja võimla mit-
mesuguste spordiabinõudega. Siin korraldati
2—3 kuu kestes kindla kava järgi igal õhtul va-
bal ajal harjutusi maadlemise, poks, võimlemi-
se, tõstmise ja vehklemise aladel. Ohvitseridele
ja üleajateenijatele oli määratud harjutusajad
eraldi, 2 korda nädalas; ajateenijatele 4 korda.
Osavõtt keskmiselt 30—40 kv.

29. ja 30. novembril korraldati ergutuse ja
propaganda eesmärgil omavahelised võistlused
maadluses, tõstmises, poks, vehklemises ja
võimlemises.

Detsembrikuu keskpaigas võttis rügement
40-ne mehega osa Narva garnisoni samasugus-
test võistlustest, kus vehklemise, maadluse ja
poksi aladel võitis kõik auhinnad.

Esimese lumega, detsembri lõpul, asuti suus-
kadele ja jaanuari algul algas kavakindel treen-
ing, võistlejate ettevalmistamine. Treening
kestis vahetpidamata 3—4 korda nädalas 10—40
km maršruutidega. Takistusi tegid mõni nädal
kestvad 20—30° külmad. Treeningutel käisid
keskmiselt 20—30 kv., nende hulgas ka ohvitse-
rid ja üleajateenijad. Üldse sõideti talve jooksul

maha kava järele treeningutel (väljaarvatud
võistlused ja oma soovil tehtud sõidud) 400 km.

Rügement võttis osa Narva garnisoni, 1. di-
viisi ja üleriiklistest suusatamise võistlustest ja
omandas peale individuaal-auhindade 5 suure-
mat rändauhinda.

Talve hooaja lõppemisel, peale lühikest puh-
kust, algab ettevalmistus suvisele tegevusele.

Kavas on ettenähtud, 1929./1930. a. peale:
22. aprillil, Jüriöö, — teatejooks tõrvikutega
rügemendi asukohtadesse — kompaniide ja kom-
mandode vaheline.

25. aprillil, rügemendi aastapäeval — 5—6 km
murdmaajooks sõjaväe riietuses rakmeteta.

1. 2. ja 3. juulil. Rügemendi omavahelised
kergepordi ja sõjaväelised võistlused.

15. sept. Kompaniide-vaheline rännak-võist-
lus 25 km peale.

29. ja 30. nov. Maadlus, poks, vehklemise ja
võimlemise võistlused.

28. jaan. Suusatamise võistlused.

O. P.—p.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Major B. Kivistik: „Poks pildis“.

Õiendus.

„Sõdur“ nr. 12/13 lhk. 290 I veerg alt 3 rida
peab olema: „takistuse ekvivalent oleks vähem
kui 100 naela tegelikust kaalust.“

JUHENDID

Ohvitseride ja üleajateenijate-allohvitseride
täiendusõppuste korraldamiseks

(J. O. ja A. Õ.)

Hind 65 senti.

Müügil „Sõduri“ talituses
Uus tänav 10.

SISUSTIK: N. Reek. III diviisi Vabadussõjas. — P. Lill. Muljeid marssal F. Foch'i matusest. —
Marssal F. Foch'i leinaaktus Ohvitseride Keskkogu kasiinos. — A. T. Jooni
marssal F. Foch'ist. — III diviisi 10. aastapäev. — Kindral A. Kalejs'i muljeid külaskäigust Eesti. —
H. Vanaveski. Operatiivkäskude hiljaksjäämisest. — E. Tambek. Märkmeid kaitseväge distsiplinaarkaris-
tuste seadluse 2. trüki kava kohta. — R. Tck. Kuidas seada kokku lahingkirjeldus. — A. Ilves. Lennuväe
taktika käsitlemise meetodid. — P. Villemi. Soomusrongide ülesanded ja nende tegevuse põhijooned. —
K. Abel. Keemiasõda meie oludes ja lennுவäe osa selles. — J. M. I. L. ääremärkeid „Hobune ja mootor“
puhul. — i. Sakslastelt teostatud dessandist Saaremaal, okt. 1917. — K. F. Reamees Noor toimkonnas.
— Vastused küsimustele. — Sõjakirjandust. — Bibliograafia. — Sport. — Toimetusele saadetud kirjandus.

Ärge unustage!

Kõige soodsamini tellite endale
era- ja vormiriided

rätsep RIIS'i juurest.

PELGULINNAS, Olga t. 5, tel. 13-93.

Omnibuseühend. Veneturult ja Raekojaapl.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP.

Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Uus tän. 10.

Toimetus ja talitus Uus t. 10. — Kõnetr.: Sõjaväe 163. A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk t. 42.